

EURÓPAI TÜKÖR

A KÜLÜGYMINISZTERIUM FOLYÓIRATA

A TARTALOMBÓL: ■ Európa zöld folyosója – a Duna-stratégia járhatlan útjai. Interjú Barsiné Pataky Etelka kormánybiztossal a Duna-régió stratégia és a magyar EU-elnökség aktuális kérdéseiről ■ Szabó Erika: Duna-stratégia mint a közép-európai együttműködés terepe ■ Török Lívia–Lendvai Tímea: Helyi értékeken alapuló Duna-régió ■ Kiss Ervin: A Duna-stratégia a Duna Menti Kamarák Szövetsége szemszögéből ■ Pánovics Attila: Az EU Duna-régió stratégiájának környezetvédelmi aspektusai

XVI. ÉVFOLYAM 1. SZÁM | 2011. JANUÁR

EURÓPAI TÜKÖR

Kiadja a Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma.

Felelős kiadó:	Urkuti György
A szerkesztőbizottság elnöke:	Martonyi János
A szerkesztőbizottság tagjai:	Baranyai Gábor, Becsey Zsolt, Dienes-Oehm Egon, Fóris György, Gordos Árpád, Iván Gábor, Köblös Adél, Marján Attila, Ódor Bálint
Főszerkesztő:	Trócsányi László
Főszerkesztő-helyettes:	Szekeres Ildikó
Szerkesztők:	Fejes Zsuzsanna, Martin József Péter, Szalayné Sándor Erzsébet
Olvasószerkesztő:	Bulyovszky Csilla
A szerkesztőség címe:	Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma 1027 Budapest, Nagy Imre tér 4. Telefon: 458-1475, 458-1361
Terjesztés:	Horváthné Stramszky Márta, stramszkymarta@kum.hu

Az Európai Integrációs Iroda kiadványai hozzáférhetők az Országgyűlési Könyvtárban, valamint a Külügyminisztérium honlapján (www.kulugyminiszterium.hu; Kiadványaink menüpont).

A kiadványcsalád borítón látható emblémája Szutor Zsolt alkotása.

Nyomdai előkészítés: Gyalog János

Nyomdai kivitelezés: Pharma Press Kft.

ISSN 1416-6151

EURÓPAI TÜKÖR

2011/1.

A KÜLÜGYMINISZTERIUM FOLYÓIRATA

Tartalom

Szerkesztői előszó	3
Európa zöld folyosója – a Duna-stratégia járatlan útjai. Interjú BARSINÉ PATAKY ETELKA kormánybiztossal a Duna-régió stratégia és a magyar EU-elnökség aktuális kérdéseiről (Fejes Zsuzsa) . . .	5
Politikai közélet	
SZABÓ ERIKA: Duna-stratégia mint a közép-európai együttműködés terepe . . .	13
SCHVÁB ZOLTÁN: Ökológia és versenyképesség – Közlekedésfejlesztés és Duna-stratégia	20
DEME PÉTER: Kulturális szempontok a Duna-stratégiában	25
BORBÉLY LÁSZLÓ: A Dunának és a Fekete-tengernek egy a hangja. Új szempontok a román–magyar interregionális együttműködésben	31
Identitáskörzetek	
TÖRÖK LÍVIA–LENDVAI TÍMEA: Helyi értékeken alapuló Duna-régió. A Duna menti identitáskörzetek létrehozását megalapozó gondolatok . . .	33
KISS ERVIN: A Duna-stratégia a Duna Menti Kamarák Szövetsége szemszögéből.	44
CSÓKÁSI ESZTER–KOZÁK PÉTER: Duna-stratégia – a DKMT Eurorégió reménysugara?.	54
SÍKFŐI TAMÁS: Duna–Dráva–Száva Eurorégió – a mellőzött lehetőség	60
SIKOS T. TAMÁS: Selye János Egyetem: egy dinamikusan fejlődő felsőoktatási központ a Felvidéken	67
Szakma, tudomány	
PÁNOVICS ATTILA: Az EU Duna-régió stratégiájának környezetvédelmi aspektusai	74
FORMAN BALÁZS: A Szamos és az Inn találkozásánál.	82
SZALMA BOTOND: A magyar hajózás és a Duna-stratégia, valamint a Széchenyi Terv.	88
KOZMA JÓZSEF: Kettős kihívás – Duna-stratégia és regionalizmus	96
FEJES ZSUZSANNA: A Duna-stratégia a többszintű kormányzás rendszerében	105

Kedves Olvasó!

Az Európai Tükör megújult szerkesztősége 2011 első félévében tematikus számok összeállítását tűzte ki célul, amelyek a magyar EU-elnökséggel kapcsolatos témákat dolgoznak fel. A folyóirat januári száma a magyar EU-elnökség egyik fő prioritásának tekintett Duna-régió stratégiáról kíván átfogó képet nyújtani. A téma aktualitását az adja, hogy az Európai Bizottság tavaly december 8-án közleményben fogadta el a Duna-stratégiát és az ahhoz kapcsolódó akciótervet, amelynek végrehajtásában és tartalommal való megtöltésében a magyar EU-elnökségre kiemelt szerep hárul.

Az Európai Unió egy olyan átfogó, nagy területi egységet ölel fel, amelyet nagyobb önálló, de összetartozó régiók, térségek alkotnak (Baltikum, Mediterráneum, Duna-régió). Ezeknek a nagytérségi együttműködéseknek a szerepe az utóbbi időben, az EU területi kohéziójának megeremtésében jelentősen felértékelődött. A 2008. évi francia elnökség fontos szerepet szánt a Mediterráneumnak, a svéd elnökség a balti-tengeri régióknak, a magyar EU-elnökség kiemelt politikai célja pedig a Duna-régió stratégia.

A Duna-stratégia az EU második transznacionális, makrorégiós területfejlesztési stratégiájaként olyan „járatlan út”, amelynek precíz kidolgozása nemcsak az unió egészének, hanem térségünknek és hazánkunk is egyaránt érdeke. Ezért fontosnak tartjuk, hogy minél több – politikai, gazdasági, társadalmi és tudományos – szereplő gondolatai megjelenjenek a folyóiratban, minél tágabb megközelítésben, színes és átfogó képet nyújtva a Duna-stratégia részleteiről, az abban megfogalmazott magyar és európai érdekekről, eseményekről és várható eredményekről.

Abban mindannyian egyetértünk, hogy Duna-stratégiára szükség van. A kérdés az, miként valósítható meg, hogyan értelmezhető és használható ki a makrorégiós keret. A Dunában rejlő lehetőségeket, a folyó közös történelmi örökségét hosszú ideje hordozzuk, miközben számos konfliktus nehezíti, olykor akadályozza az együttműködést. Az egyes tagállamok és régiók érdekeinek összehangolása, a költségvetési, gazdaságpolitikai, környezetvédelmi és hajózási szempontok összebékítése gyakran megoldhatatlannak tűnik. Az ellentétek feloldására és azok közös, egységes mederbe terelésére jött létre a Duna-stratégia, amely ma még más és más jelentést hordoz a benne részes érdekeltek számára. A közös irányok kialakításának meghatározásában és elfogadtatásában a magyar EU-elnökségnek úttörő szerepe lehet.

A folyóiratban három fő blokkba soroltuk a tanulmányokat. A politikai közélet blokkban a kormányzati szereplők közreműködésével mutatjuk be hazánk hivatalos szerepvállalását a stratégia kidolgozásában, ahol a területi együttműködések szempontjai, a közlekedési, a környezetvédelmi és a kulturális megközelítések egyaránt megjelennek. Az identitáskörzetek lehatárolásával és definiálásával igyekszünk egységes keretbe foglalni a Duna-régió fejlesztési lehetőségeit. A Duna menti közösségek együttműködési kultúrájának feltárásán keresztül, annak eddigi eredményeit, kihívásait és tapasztalatait felsorakoztatva az Olvasó betekintést nyerhet a különböző formákban megjelenő kooperációk Duna-makrorégióba való bekapcsolódásra tett kísér-

leteibe. Bemutatjuk, hogy ezek a folyamatok miként vezetnek el egy valódi dunai identitás kialakulásához, valamint a helyi identitások erősödéséhez. A tudományos közélet és a szakma képviselői teszik teljessé a Tükörben látott képet, a harmadik blokkban megfogalmazott javaslataikkal, ötleteikkel tovább formálják a még korai szakaszában járó – bár egyre szélesebb érdeklődésre számot tartó – Duna-stratégiát, ezzel is hozzájárulva a magyar EU-elnökség sikeréhez.

A SZERKESZTŐK

Európa zöld folyosója – a Duna-stratégia járatlan útjai

Interjú Barsiné Pataky Etelka kormánybiztossal a Duna-régió stratégia és a magyar EU-elnökség aktuális kérdéseiről

A Duna-térség lehetőségeinek kihasználása sok évszázados múltra vezethető vissza, mégis hosszú idő óta először az Európai Bizottság által útjára indított Duna-régió stratégia nyújthat lehetőséget a folyó és a tágabb makrorégió egységes és átfogó fejlesztésére, a térség gazdasági és társadalmi kohéziójának megteremtésére, a határokon átívelő együttműködések összefogására. Magyarország szerepe kiemelkedő ebben a folyamatban. Egyrészt – fekvése miatt – stratégiai helyet foglal el a térségben, másrészt 2011. január és június között első alkalommal tölti be az Európai Unió Tanácsának soros elnöki posztját, éppen abban az időszakban, amikor a Duna-stratégia végrehajtásának kérdése az EU legfontosabb feladatai között szerepel.

– Az Európai Bizottság 2010 decemberében fogadta el a Duna-stratégiára vonatkozó tervezetét, amelyben megjelöl tizenegy prioritási területet. Az egyes területek koordinációjáért egy-egy részes állam lesz felelős. Tudomásom szerint Magyarország két ilyen terület felügyeletét is vállalná. Melyek ezek a területek, és milyen szerepet tölthetünk be soros elnökként a Duna-stratégia végrehajtásának előmozdításában?

– Először is fontosnak tartom a kérdést szélesebb kontextusba helyezni, hiszen a folyamat azzal kezdődött, hogy az Európai Tanács 2009-ben hivatalosan felkérte az Európai Bizottságot, hogy 2010 végére készítse el az Európai Unió Duna-régió stratégiájának kialakítására vonatkozó tervét. A Bizottság nyílt konzultációt hirdetett meg, amelynek keretében felhívást intézett valamennyi érdekelt félhez. Felkérte a tagállamok, a régiók és a városok mellett a civil szervezeteket, a kamarákat, valamint az egyetemeket is véleményeik, javaslataik és hozzászólásaik megtételére. A nyílt konzultáció 2010 júniusában zárult le. Ezt követően a Bizottság még kétszer hívta meg a résztvevő országokat megbeszélésre: először július végén, amikor a tagállamokkal külön-külön tárgyalt, másodjára pedig októberben, amikor egy közös konzultáció keretében egyeztettek a készülő akciótervről. Az ún. Duna-stratégiát és a hozzá kapcsolódó akciótervet 2010. december 8-án fogadta el az Európai Bizottság.

Ezzel párhuzamosan a magyar menetrend szerint a kormány 2010. június 7-én hagyta jóvá a harmadik magyar hozzájárulást. (Az első két hozzájárulást az előző kormány készítette el, amelyben szintén találtunk értékes elemeket, amelyeket beépítettünk a jelenlegi anyagba.) Ebben a közel hétoldalas anyagban rögzítettük azokat a legfontosabb törekvéseket, amelyek – összhangban az új magyar kormány programjával – a magyar nemzeti hozzájárulást jelentik a Duna-stratégiához. Ezzel

egyidejűleg a kormány kérésére projektjavaslatokat is készítettünk, amelyeknek már a kidolgozása is megindult. Igaz, hogy Magyarország egy kicsit előreszaladt ebben a tekintetben, de véleményem szerint nagyon izgalmas és értékes projekteket rögzítünk ebben a kormányanyagban. A magyar EU-elnökség alatt kevesebb időnk marad ezekre a feladatokra, hiszen az uniós elnöki „kalapunkat” feltéve az lesz a legfőbb dolgunk, hogy a huszonhetekkel lefolytassuk a konkrét egyeztetéseket.

Jelenleg annyi biztos, hogy prioritási területet csak EU-tagállam koordinálhat, tekintettel arra, hogy a Duna-stratégia valójában egy uniós politika, miközben azt is lényeges szempontnak tartjuk, hogy más nem uniós országok, esetleg kormányközi vagy egyéb szervezetek is bekapcsolódhassanak a folyamatba. Magyarország a vízminőség-védelemben és a környezeti katasztrófák területén vállal szívesen koordinátori szerepet, ugyanakkor nem szeretnénk titkot csinálni abból, hogy erre a két témakörre jelentkeztek a legtöbben.

A vízminőség-védelem széles kontextusban értelmezendő, ahol elsősorban a víz keretirányelv végrehajtására van szükség. Ennek letéteményese egy kormányközi szervezet, a Nemzetközi Duna-védelmi Bizottság (*International Commission for the Protection of the Danube River, ICPDR*), amellyel szívesen dolgozunk együtt e terület koordinálása során. A keretirányelv érvényre juttatásán túl azonban figyelembe kell venni a víznek a többi politikával való kapcsolatát is. Szükség lenne egy felelősségteljes „vízkormányzásra” ebben a régióban, hiszen a mezőgazdaságtól a szociális szektorig mindenütt nélkülözhetetlen a víz.

A környezeti katasztrófák vonatkozásában Romániával miniszteri szinten született megállapodás a természeti katasztrófák területének koordinációjáról, amelybe az árvíz, az aszály és az ipari katasztrófák is beletartoznak, és amelyek sajnálatos aktualitást ad a vörösiszap-katasztrófa.

Összefoglalóan ezt a két fő prioritási területet céloztuk meg, amelyek további ún. akciókra, programokra tagolódnak. Ezek határozzák meg azokat a feladatokat és célokat, amelyeket el szeretnénk érni. Megvalósításuk projektek keretében történik, amelyek vezetésére is jelentkezhetnek különböző szervezetek (például kormányok, régiók, kamarák vagy civil szervezetek). Ezeknek képesnek kell lenniük arra, hogy egy komplex projektet makroregionális szinten menedzseljenek. Amikor a magyar kormány elé terjesztettük a projektjavaslatokat, arra törekedtünk, hogy valamennyi – a kamarák, az egyetemek, a civil szervezetek részéről beérkezett – értékes javaslat integrálva legyen a projektekbe.

– *Mi a Duna-stratégia legfőbb értéke, üzenete? Mivel tud hozzájárulni egy erősebb, egységesebb uniós megteremtéséhez? Hogyan kapcsolódhat be Magyarország annak az egységnek a kialakításába?*

– A Duna-stratégiának nem az a célja, hogy merev határokat húzzunk meg, inkább szimbolikus jelentőségű lehetőség arra, hogy kihozzuk a legjobbat a régióból. E makroregionális stratégiában tizennégy ország vesz részt, ebből nyolc EU-tagállam, hat pedig nem. Ez a törekvés kétségtelenül egy erősebb és egységesebb EU megteremtését célozza. Ugyanakkor tizennégy ország különféle érdekei épülnek be egyszerre tizenegy prioritási területbe és akciótervbe. Természetesen ezek nem egyszerre valósulnak meg, sőt az sem biztos, hogy mind a tizenegy tető alá kerül. Eze-

ket a prioritásokat jómagam olyan közös „lehetőségkatalógusnak” tekintem, amelyből láthatjuk, hogy merre mutatnak az érintett államok közös érdekei. Ha a tizenegy terület között találunk olyanokat, ahol valóban kialakul a kooperáció (például árvízvédelem vagy energia), az tovább erősíti törekvéseinket. Számtalan olyan téma van, amely tekintetében az ilyen szimbolikus jelentőségű, de nagyon is koordinált együttműködés és megvalósítás komoly eredményeket hozhat a régió vonatkozásában. Ilyen egyebek között a közlekedési hálózatok ügye: ha eldöntjük, hogy melyek a legfontosabb közlekedési korridorok, amelyekre az elkövetkező pénzügyi perspektívában forrásokat is allokálunk, például a hiányzó észak–dél összeköttetések esetében, akkor az növelheti a régió versenyképességét.

Magyarország azzal tud legeredményesebben bekapcsolódni ebbe a folyamatba, hogy a Bizottság által összefogott, tizennégy ország érdekei által lefedett makroregionális javaslatban megtaláljuk azokat a pontokat, ahol az akcióterv és hazánk érdekei egybeesnek, és ott meghatározzuk azokat a lehetőségeket, amelyekre projekteket javasolunk. A projektek kiválasztásánál alapvető szempont, hogy céljaik lehetőség szerint egybeessenek a második Széchenyi Terv irányával, mert tudjuk, hogy azokon a területeken könnyebb lesz forrásokhoz jutni. Az is fontos, hogy a Duna-stratégia a maga eszközeivel járuljon hozzá a második Széchenyi Terv sikeréhez.

Az ideális helyzet Magyarország számára természetesen az lenne, ha mind a tizenegy, Bizottság által kidolgozott prioritási területen javasolnánk projekteket. A makroregionális típusú együttműködésben még nincs tapasztalatunk, járatlan úton haladunk. Bár sokat segítettek a Balti-stratégia tapasztalatai, mégis úttörők vagyunk sok tekintetben.

Az elmúlt időszakban folyamatosan arra igyekeztünk felhívni a Bizottság és a tizennégy állam figyelmét, hogy nekünk az elkövetkező években az lenne a legfontosabb törekvésünk, hogy a gazdasági válságból való kilábalásra fogalmazzunk meg megoldásokat és valósítsunk meg projekteket, miután a krízis – néhány ország kivételével – ezt a régiót érintette legerősebben

– A konzultációkról szólva és a magyar projektjavaslatok kidolgozása kapcsán is említette, hogy sok gazdasági és civil szereplő vett részt a folyamatban. Alkalmos eszköze lehet a Duna-stratégia megvalósításának a többszintű kormányzás, ezzel elősegíthető-e a Duna-térség politikai, gazdasági és társadalmi kohéziója? Milyen típusú partnerségek kerülnek előtérbe a stratégia gyakorlati megvalósulása során?

– A Duna-stratégia az első olyan kezdeményezés, amely nagyon közel van az emberekhez, így alkalmas eszköz lehet a többszintű kormányzás megvalósítására. Elég konkrét ahhoz, hogy valamennyi európai polgár megértse: ez olyan uniós projekt, amely a hasznukra válhat. Ezt bizonyítja, hogy rengeteg civil javaslat érkezett. Természetesen volt ezek között olyan is, amely csupán Magyarországra szűkített, kis részprojekteket javasolt. Ez hosszabb tanulási folyamat lesz, amelynek során meg kell szoknunk, hogy egy makroregionális stratégiába csak olyan projektek fogadhatók be, amelyeknek tényleg van makroregionális összefüggésük. Ugyanakkor tudok említeni nagyon előremutató kezdeményezést is, amely izgalmas példája lehet a többszintű kormányzás megvalósításának. Ilyen például a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara által elindított Duna Menti Kereskedelmi Kamarák Szövetsége (*Danube*

Chambers of Commerce Association, DCCA), amely azzal a céllal jött létre, hogy – függetlenül az államhatároktól – a működő vállalkozások általános érdekeinek figyelembevételével összehangolja a Duna menti térségben lévő kamarák tevékenységét.

– *A Duna-stratégia tehát valamennyi szereplő bevonásával igyekszik megteremteni a térségi kohéziót. Ez azt is jelenti, hogy a makrorégió átfogó fejlesztési programja sem korlátozódik csupán a Dunára, hanem több ágazati és szakpolitikát is érint a térségben? Melyek ezek, hol vár kiemelkedő eredményeket?*

– Természetesen, az egyik ilyen szakpolitika a közlekedés, azon belül is a szárazföldi és a vízi közlekedés. A szárazföldi közlekedés tekintetében Magyarország erőteljesen hangsúlyozza az észak–déli összeköttetések fontosságát, amelyek hiányoznak ebben a régióban. A dunai hajózással kapcsolatban pedig a következőket tartjuk fontosnak kiemelni: ezt úgy kell megvalósítani, hogy a Duna egy zöld korridor maradjon. Nagyon lényeges biodiverzitásunk megőrzése, hiszen a Duna menti táj rendkívül gazdag biokultúrával rendelkezik, amelynek megóvása és revitalizálása nagyon fontos kihívás a Duna-stratégiában. Ez nem zárja ki a hajózást, de a Duna medrét csak ökológiai megoldásokkal tudjuk biztosítani a hajózás számára. Magyarországnak e vonatkozásban felül kell vizsgálnia a teljes logisztikai rendszerét, hiszen nincsenek igazán jól működő intermoduláris kikötőink, hajóépítői kapacitásaink. Ugyanakkor megvannak a képességeink arra, hogy új befektetésekkel olyan új iparágat alakítsunk ki, amely képes munkahelyeket teremteni, és megújítani azt a flottát, amely már ma is közlekedik a Dunán.

Ugyancsak érintett szakpolitika az energia, hiszen a Duna-stratégiához kapcsolódó projektekben olyan elemek is megjelennek, mint például a horvátországi LNG (cseppfolyósított földgáz) terminál, amely nagyban hozzájárulhat az energiaellátás biztonságához. Reményeink szerint Magyarország erre rá tud kapcsolódni. A megújuló energiák vonatkozásában is jelentős projektekkel tudunk megjelenni.

A Duna-stratégiához szorosan kapcsolódik a turizmus kérdése. Magyarország különösen a vízi turizmusban kíván szerepet vállalni. Ennek számtalan ága van az evezős turizmustól kezdve a turisztikai szolgáltatásokig, amelyek az egész régióban fontos feladatokat és lehetőségeket tartogatnak. Ilyen például egy kerékpárút-hálózat kiépítése, amelynek elemei már megvannak Alsó-Ausztriában a Duna mentén.

További fontos kihívás szakpolitikai szinten a versenyképesség, illetőleg a kis- és középvállalkozásokban rejlő lehetőségek kiaknázása, amely egyben az unió közös piacán kínáló lehetőségek valós kihasználását is jelenti. Ezzel összefüggésben szeretnénk megvalósítani a Szeged Plusz folyamatot, amely a balkáni háború után Szegedi Folyamat néven elindított magyar kezdeményezésre épül. A Szegedi Folyamat a délszláv válságot követően Európa-szerte sikeres kezdeményezésnek bizonyult, amelyet ma aktualizálni kell, hiszen már egészen más kérdéseket és problémákat szükséges felvetni. A Szeged Plusz folyamat gazdasági szereplők, kamarák bevonásával indulna el, és lényegében arról szólna, hogy miként lehet a harmadik országot, jelen esetben a Nyugat-Balkán államait és vállalkozóikat megismertetni az uniós politikákkal.

A Duna-stratégiával szintén összefüggő fontos feladatunk a tudásalapú társadalom lehetőségeinek mielőbbi megteremtése is, ennek segítségével kutatásainkat tud-

jük összehangolni. Jó példát mutatnak erre az egyetemközi együttműködések. A 2001-es ulmi Kis-Duna csúcson – amelyen Bajorország, Baden-Württemberg, Ausztria és Magyarország vett részt – fogalmazódott meg az elhatározás egy német nyelvű egyetem létrehozásáról Budapesten. Az Andrassy Gyula Német Nyelvű Egyetem lényegében a Duna makrorégiós stratégia előfutárának tekinthető, hiszen már akkor körvonalazódott az akarat egy konkrét projekt elindítására. Néhány év kemény munkájának köszönhetően egy jól működő egyetem jött létre Budapesten, amely további ígéretes projekteket valósít meg.

Fontosak az olyan intézményközi kapcsolatok is, amelyek európai területi együttműködési társulások formájában, határon átnyúló kooperáció keretében keresik a lehetőségeket. Ehhez keretül szolgálhat az *Inclusive Region* (befogadó régió) koncepció, amely jól kifejezi annak a politikának a lényegét (ide értve a roma kisebbségi politikát is), amelynek segítségével a kisebbségek megtalálják méltó helyüket.

Érintett szakpolitika a biztonságpolitika is, ahol már vannak elképzeléseink arra vonatkozóan, hogy miként lehetne sikeresebben kezelni ebben a térségben az olyan folyamatokat, mint például a migráció, illetve megakadályozni vagy sikeresen felderíteni a csempészetet és más szervezett bűnözési formákat. Ezek kifejezetten olyan területei az együttműködésnek, amelyek nem ismernek határokat, ahol valóban szükség van a közös cselekvésre.

– A szakpolitikák témái között több olyan is szerepelt, amely elősegíti a bővítés folyamatát, jól összekapcsolódik a magyar EU-elnökség prioritásaival. Mennyiben tudja előmozdítani a Duna-stratégia a Nyugat-Balkán integrációját, esetleg a Keleti Partnerség tartalommal, konkrét projektekkel való megtöltését? Milyen gyakorlati eszközökkel képes segíteni a stratégia a jószomszédi kapcsolatok ápolását, a közös érdekek összehangolását a térségben?

– Magyarország egyik legfőbb törekvése az elnökség során a közép-európai együttműködés erősítése, és ennek nagyon fontos eszköze lehet a Duna-stratégia. A gyakorlat azt mutatja, hogy minden szónál többet ér, ha találunk olyan területeket, amelyeket közösen akarunk felvirágoztatni. Fontos célnak tekintjük, hogy az Európai Unió nagymértékben átalakult Balkán-politikáját szintén támogassa a Duna-stratégia. Jugoszlávia szétesését követően elsősorban a biztonságpolitikára helyeződött a hangsúly Európa számára, ugyanakkor ma már a Nyugat-Balkán európai uniós közeledésének vagyunk a tanúi, és ez az elkötelezettség a 2003-as thesszalóniki csúcstól egyre erősödik. 2008 februárjában Koszovó függetlensége fordulópont volt ebben a vonatkozásban. A Duna-stratégia most lényegében új eszközöket ad a kezünkbe mind a közép-európai politika, mind a nyugat-balkáni stratégia formálásában. Ezt egészíti ki a magyar EU-elnökség ideje alatt a Keleti Partnerség második csúcstalálkozója. Ebben a folyamatban részt vesz Ukrajna és Moldova is, ami számunkra azért fontos, mert mindkét ország részese a makroregionális Duna-stratégiaának. Reményeink szerint a magyar EU-elnökség alatt kerül sor a csatlakozási szerződés aláírására Horvátországgal, amelynek fontos szimbolikus jelentősége lehet a többi nyugat-balkáni állam számára, hiszen a Duna-stratégia keretén belül ezeknek az országoknak is lehetőségük nyílik arra, hogy bepillantsanak az EU működésébe,

intézményi felépítésébe, és megismerjük azokat az európai értékeket, amelyekkel ezeket a politikákat azonosítjuk.

– *Milyen pénzügyi források állnak rendelkezésre a 2007 és 2013 közötti költségvetési időszakban a Duna-stratégia feladatainak, projektjeinek megvalósításához? Befolyásolhatjuk-e a 2014-től kezdődő költségvetési időszak tervezési folyamatát, hogy más források is megnyíljanak és mozgósíthatók legyenek?*

– A Duna-stratégiának az Európai Unió kohéziós politikájával való igazi összecsengenését az jelentené, ha a pénzügyi források valóban felszabadíthatók lennének a stratégia programjaihoz kapcsolódóan. A pénzügyi források tekintetében az Európai Unióban azonban létezik a „három N” szabály,¹ amely szerint a Duna-stratégia nem hoz létre sem új uniós intézményt, sem új uniós jogszabályt, és nem igényel új uniós jellegű pénzügyi költségvetési sort sem. Új intézmény létrehozására valójában nincs is szükség, mert a koordinált együttműködés tulajdonképpen egy új intézményesült formának felel meg, csak nem jön létre új uniós szintű Duna-stratégia títkárság. Új jogszabályt sem kell alkotni a koordinált együttműködéshez, ami azonban nem zárja ki a projektek szintjén az olyan jogszabályi módosításokat, amelyeket az egyes országokban tagállami szinten el kell végezni.

A forrásokat illetően is hasonló a helyzet, hiszen rendelkezésre állnak uniós szintű strukturális és kohéziós források, amelyek le vannak kötve, ugyanakkor az a tapasztalat, hogy ezeket az adott országok nem tudják teljes körűen felhasználni. A legnagyobb feladat a Bizottság és a Duna-stratégia szakemberei számára a jövőben az lesz, hogy elérjék: a fel nem használt forrásokat ne fizessék vissza (az eddigiek szerint), hanem közösen megfogalmazott célokra a Duna-stratégia keretében hívják le azokat. Ehhez azonban már most meg kell fogalmazni olyan hiteles, mind a huszonhét tagállam számára elfogadható célokat, amelyek európai szinten is értéket, rangot jelentenek. Ez tehát az első feladat, amelyet ebben a költségvetési időszakban el tudunk végezni. A 2014-től induló költségvetési évben pedig éppen a Duna-stratégia keretében már kidolgozott, jól működő, sikeres programok és projektek képviselhetnek fontos meggyőző erőt mind a tagállamok, mind az Európai Unió számára.

A jelenlegi intézményi perspektívában a nem EU-tag harmadik országokra vonatkozóan is vannak bizonyos határon átívelő célokra fordítható pénzügyi eszközök, ahol kiemelt jelentőségű az európai területi együttműködési programok transznacionálisága. Ugyanakkor a tagállamok szintjén is léteznek olyan kötelezettségvállalással nem terhelt keretek, amelyek Duna-stratégias projektekre költhetőek. Ezenkívül rendelkezésre állnak banki források is, amelyek bizonyos projektek finanszírozására fordíthatók, főként nem EU-tagországbeli partnerek esetében. Ehhez azonban át kell látni a különböző finanszírozási lehetőségeket nem csupán Magyarországon, hanem a régió vonatkozásában is. Egyre nagyobb szükség lesz a makrorégió szükségleteit jól ismerő szakemberekre, akik a projektvezetési feladatokat valóban el tud-

1 „No new EU funds, no new EU legislation, no new EU Structures” Forrás: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - European Union Strategy for the Danube Region - COM(2010) 715 - 08/12/2010 12. p.

ják látni. Fontosnak tartom, hogy mielőbb elinduljon egy olyan képzési folyamat, amely segíti a felkészülést és biztosítja azt a tudást, amellyel a magyar fél által koordinált projektek vezetői sikerrel tudnak részt venni a rendelkezésre álló források megszerzéséért folyó nemes versenyben. Az ilyen típusú tudás ezen a területen a jövőben nagyon sokszorososan felértékelődik.

– *Az elnökség feladatai között szerepel a konszenzusteremtés, miközben ebben az időszakban nyílik igazán lehetőségünk a nemzeti érdekek érvényesítésére is. Számít-e konfliktusokra, vitákra a Duna-stratégia megvalósítási folyamata során?*

– Természetesen sok területen várható polémia, ebben nem szeretnék senkinek ötleteket adni. Viták nagy valószínűséggel az egyes területek súlyozása körül lesznek, hiszen a finanszírozhatóság mindig kiemelt kérdés. Ezenkívül már most vannak olyan témák, ahol megjelentek ellenérdekeltségek. Például egyes tagországok nagyon szeretnék, hogy a Duna minél inkább hajózás szempontjából kihasznált vízi útvonal legyen. Mint említettem, Magyarország éppen ellenkezőleg, azt szeretné, hogy a Duna zöld folyosó legyen, megőrizve a folyó ökológiai gazdagságát. A viták kapcsán nagyon sok tárgyalásra kell felkészülnünk, hogy megtaláljuk a megfelelő közéletet, a mindenki számára elfogadható megoldást, de ez hozzátartozik az uniós megállapodások létrejöttének menetéhez.

2011. januárban mi ismertetjük meg a huszonhetekkel a Bizottság által tavaly december 8-án elfogadott Duna-stratégia anyagát és a hozzá kapcsolódó akciótervet. Ez azért nagy kihívás, mert eddig csak az érintett tizennégy ország körében tárgyaltunk róla, januártól pedig megkezdí működését egy munkabizottság, amelyben a megfelelő vitákat kívánjuk lefolytatni. Bízunk abban, hogy ennek eredményeképpen a Duna-stratégia április végére az Általános Ügyek Tanácsa előtt elfogadásra kerül. Ezt követően az Európai Tanács júniusi üléséig fennmaradó másfél hónap alatt olyan workshopokat tervezünk, amelyek a stratégia megvalósításának elindítását készítik elő. Ebben az időszakban azon kell közösen dolgoznunk, hogy a megvalósítás, a finanszírozás vonatkozásában kialakítsuk az ún. *best practice*-eket, vagyis a legjobb gyakorlattal összefüggő modelleket.

– *Milyen eredménnyel lenne elégedett az elnökséget követően?*

– Feltétlenül sikernek tekintem, ha meg tudunk állapodni a Duna-stratégia konkrét végrehajtásáról a huszonhetek körében, mert eddig csak a részt vevő tizennégy országgal tárgyaltunk, s közülük csak nyolc EU-tagállam. Vagyis az uniós tizenkilenc tagállama még nem ismeri mélyebben a Duna-stratégiát. Persze vannak optimista nézetek, például a finnek szerint az ilyen típusú makroregionális stratégia lehet a jövő útja. Mégis úgy látom, hogy a többi tagállam érdeklődéssel és jó értelemben vett féltékenységgel figyel, hogy mi történik ebben a térségben.

A másik kihívás (amely egyben a siker záloga lehet), hogy a nem uniós tagállamokat, informálisan ugyan, de mégis folyamatosan bevonjuk a tárgyalásokba, hogy az ő érdekeik is – ha közvetve is, a magyar elnökségen keresztül – megjelenjenek a megállapodásokban. Ha ezt elérjük, és a harmadik országok is elégedettek lesznek, akkor jó lehetőségünk nyílik arra, hogy hosszabb távú együttműködést alakítsunk ki velük.

A siker harmadik eleme, hogy valóban előre tudunk-e jutni a megvalósítás tekintetében. Nagyon szeretném, ha Lengyelországnak – mint következő soros elnök-

nek – úgy tudnánk átadni a makroregionális Duna-stratégiát, hogy szinte azonnal, „repülőstarttal” tudjon indulni.

Magyar szempontból viszont akkor lesz igazán eredményes a Duna-stratégia, ha azt közel tudjuk vinni az emberekhez. Amennyiben a 2013-ig tartó időszakban lesznek olyan zászlóshajó-projektek, amelyek viszonylag hamar és sikeresen úgy valósulnak meg, hogy azt az emberek is hozzájuk közel álló, kézzelfogható dolognak tekintik, akkor majd megértik és megérik azt, hogy a Duna-stratégia ténylegesen az ő érdekeiket szolgálja.

Leginkább akkor lennének elégedett, ha minél nagyobb számban volnának olyan jól képzett, nyelveket beszélő, a jogalkotásban és az uniós források között magukat jól kiismerő munkatársakkal dolgozó szervezetek vagy csoportok, amelyek képesek sikerre vinni a Duna-stratégiát.

FEJES ZSUZSANNA

SZABÓ ERIKA*

Duna-stratégia mint a közép-európai együttműködés terepe

A közép- és kelet-európai régió szempontjából a Duna fontos funkciót tölt be, mivel összekapcsolja Nyugat- és Délkelet-Európát. A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium uniós prioritásai között kiemelt helyen szerepel a Duna-stratégia éppúgy, mint a megvalósítását hatékonyabbá tevő eszközök, például az európai területi társulás (European Grouping for Territorial Cooperation, EGTC) vagy a határ menti vegyes bizottságok.

A Duna mentén elhelyezkedő országok, az ott élő népek érdekeinek összehangolására számos koncepciót vetettek fel a múltban is. Már az 1856-os Párizsi Kongresszuson megalapították a romániai Sulina kikötővárosban székelő Duna Bizottságot, amely a szabad hajózást biztosította.

Bár a térségben nagy hagyománya van a különböző mértékű és keretű együttműködéseknek, a pénzügyi alapok és a politikai akarat hiánya miatt ezek gyakran megrekedtek. Az Európai Unió előirányzott regionális kooperációinak keretein belül, nevezetesen egy makrorégió kialakításával, újból lendületet kaphat ez a térségünk számára alapvető fontosságú kérdéskör. A több mint 2800 kilométer hosszú Duna folyó százmillió lakosú völgyében található országok sokfélék: a nyolc EU-tagállam mellett vannak tagjelöltek, potenciális jelöltek és az unió szomszédságpolitikájában részt vevő államok. A kevésbé fejlett térségek európai vérkeringésbe való becsatlakoztatá-

sának érdekében ezek az országok olyan közös célokat tűztek ki, mint a Duna-térség területi kohéziójának és identitásának erősítése, a klímaváltozás társadalmi, gazdasági és környezeti következményeinek mérséklése, a kutatás-fejlesztés, az innováció elősegítése, valamint a fenntartható gazdaság fejlesztése.

2006 márciusában Budapesten a Duna menti országok kinyilvánították együttműködési szándékukat a régióban született fejlesztési tervek és területi politikák összehangolására annak érdekében, hogy a felmerült problémákat nemzetközi partnerség keretében kezeljék. Két évvel később Ausztria és Románia felvetette a Duna-térségi kezdeményezés uniós támogatását, így az Európai Unió a 2008-as Duna Konferencián meghirdette a Duna-régióról szóló stratégiáját. Ezzel a balti-tengeri, valamint a fekete-tengeri kooperáció mellett a Duna-régiónak is van saját, több nemzetet összefogó európai együttműködési kerete.

Ausztria, Bulgária, Magyarország, Németország, Románia, Szerbia és Szlovákia 2009. május 6-án Ulmban közös együttműködési nyilatkozatot fogadott el. Ennek célja olyan, a területi, gazdasági és kulturális kohézió fontosságát hangsúlyozó, a Duna menti országokat érintő stratégia – az úgynevezett Európai Duna Régió Stratégia (EDRS) – összeállítása, amelynek alapján a kialakuló „Duna-régiót” a 2014-ben induló új költségvetési periódusban közös európai ku-

* A szerző a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium államtitkára.

tatási és fejlesztési térségként definiálhatják. Ennek érdekében az érintett államok vállalták – a már rendelkezésükre álló intézményi háttér és lehetőségek felhasználása mellett – a térség kohéziójának erősítését szolgáló, egymás közötti kétoldalú megállapodások kötését, valamint egy, az Európai Tanács által is ösztönzött EU-stratégia kialakítását. Szorgalmazták, hogy az európai intézmények kiemelt régióként ismerjék el a Duna-régiót, valamint annak a területi, gazdasági és társadalmi kohéziót erősítő programját. A kezdeményezők – a fenntartható fejlődést célzó lisszaboni stratégiát is figyelembe véve – kiváló lehetőségeket látnak a térségben élők életkörülményeinek hosszú távú javítására, amely különösen nagy hangsúlyt kap a jelenlegi gazdasági válság közepette.

A magas szintű csúcstalálkozókkal párhuzamosan, 2009. június 11-én Budapesten rendezték meg a Duna menti városok és régiók negyedik európai konferenciáját, amelyen létrehozták a Duna Menti Városok és Régiók Tanácsát. Az újonnan megalakult tanács az Európai Bizottságnál, az Európai Parlamentnél, az Európai Tanácsnál, a Délkelet-európai együttműködési folyamat (*South-East European Cooperation Process*, SEECP) keretei között működő Regionális Együttműködési Tanács (*Regional Co-operation Council*, RCC) az Európai Bizottságnál és más európai intézményeknél lát el érdekképviselőt. A cél konkrét kezdeményezéseken keresztül – ifjúsági találkozók, régiók és városok közötti együttműködés a gazdaság és az infrastruktúra, a tudomány és az oktatás, a kultúra és a turizmus, valamint a környezettudatosság területén – az egységes, a Fekete-erdőtől a Fekete-tengerig húzódó európai Duna-régió kialakítása.

Az Európai Tanács 2009. június 18–19-i ülésén kérte fel az Európai Bizottságot, hogy az általa kezdeményezett balti-tengeri stratégiához hasonlóan 2010 végéig dolgozza ki a Duna-stratégiát. Az Európai Bizottság a helyi érdekek és értékek figyelembevételének érdekében javaslatokat kért az érintett tagállamoktól a stratégia prioritásainak megfogalmazására.

Az Európai Tanács határozata és a Bizottság felkérése alapozta meg a stratégia következő szakaszát, amely a 2010. február 25-én elfogadott Budapesti Nyilatkozattal kezdődött. A dokumentumhoz Ausztria, Bulgária, Csehország, Magyarország, Németország, Románia, Szlovákia és Szlovénia kormányainak képviselőin kívül nem EU-tagállamként csatlakozott Bosznia-Hercegovina, Horvátország, Moldova, Montenegró, Szerbia és Ukrajna is. A stratégia a közös megközelítésmódon, a szinergiahatásokon, valamint a már létező uniós források és alapok, más források és pénzügyi eszközök hatékonyabb felhasználásán alapul, ezáltal az érintettek együttesen lépnek fel a régió előtt álló közös kihívások megoldása érdekében. Az érintett kérdéskörök között van a környezetvédelem, a természet, a szállítási infrastruktúra, a folyami hajózás és a vasútvonalak, az energiabiztonság, a vidékfejlesztés, a turizmus, a sport, a jó kormányzás, az élelmiszerbiztonság, a migráció, a népesedés és a klímaváltozás. *Johannes Hahn*, regionális politikáért felelős uniós biztos elismeréssel szolt mind a Visegrádi Energiacsúcsról, mind a Duna-csúcsról, és támogatásáról biztosította a kezdeményezőket.

Magyarország két prioritási területet jelölt meg a Bizottság számára: Szlovákiával közösen a vízminőség védelmét és

megőrzését, valamint Romániával közösen a természeti kockázatok kezelését. A 2010. július 22-én az Európai Bizottsággal folytatott konzultáció eredményesnek tekinthető, mivel a magyar javaslatok meghatározó részét beépítették az akcióterv második változatába. Számos partnerország és a Duna-védelmi Nemzetközi Bizottság is bejelentette azonban igényét olyan, a vízzel kapcsolatos témákra, amelyekre a Magyar Köztársaság képvisellete is igényt tart, ezért kiemelt figyelemmel kell lennünk a témák megszerzése érdekében.

A Duna-stratégia és az európai területi társulások kapcsolata

A határon átnyúló, interregionális és transznacionális együttműködés elősegítésének jelenleg egyik leghatékonyabb jogintézménye az unióban 2006-ban létrehozott európai területi együttműködési csoportosulás. Magyarország élvonalos volt ennek bevezetésében és a szabályozási környezet kialakításában, így számos tagállam követte a magyarországi példát. *Pálfi István*, a tragikusan fiatalon elhunyt európai parlamenti képviselő az egyik úttörője volt a határon átnyúló együttműködések történetében forradalmi változásokat hozó EGTC-rendelet elkészítésének.

Az EGTC az Európai Unió első olyan jogi eszköze, amely jogi személyiséget és keretet nyújt az európai önkormányzatok és régiók együttműködéséhez, az uniós támogatások hatékonyabb felhasználásához. Lehetőség az önkormányzatoknak, a régióknak és az államoknak, hogy határon átnyúló, transznacionális vagy régiók közötti együttműködést hozzanak létre más tagállamok területi szereplőivel közös céljaik megvalósítására.

Az uniós szabályozás alapjait az Európai Parlament és a Tanács európai területi együttműködési csoportosulásról szóló 1082/2006/EK rendelete tartalmazza. A rendelet közvetlenül alkalmazandó a tagállamokban, de a tagállami nyilvántartó, ellenőrző hatóságok kijelölését a nemzeti jogrendszerekben kell rögzíteni, amire a tagállamok 2007. augusztus 1-jéig kaptak határidőt. Mindezek mellett a vonatkozó nemzeti eljárási szabályok megalkotására is tagállami szinten került sor. A hazai szabályozás kereteit az európai területi együttműködési csoportosulásról szóló 2007. évi XCIX. törvény teremtette meg. A magyar elnökség alatt tervezzük az uniós rendelet felülvizsgálatát.

A csoportosulás legalább két tagállam szereplőit (helyi hatóság, regionális hatóság, állam vagy ezek társulásai) fogja közös szervezetbe. Jogi személyiséggel rendelkezik, a kitűzött célok tekintetében a tagok nevében jár el. Magyarországon az önkormányzatok önként vállalt és kötelezően előírt feladat- és hatáskört is átruházhatnak az EGTC-re, kivéve a hatóságként gyakorolt jogköröket, így az EGTC a korábbi eurorégiós formához képest magasabb intézményi szintet képvisel.

Magyarországi önkormányzatok részvételével eddig négy bejegyzett EGTC működik, több tucat csoportosulás alapítása folyamatban van. A helyhatóságok jellemzően határ menti együttműködésre használják az EGTC-t, így ez az intézmény az uniós támogatások hatékonyabb felhasználása mellett a határ menti térségek kulturális, turisztikai, fejlesztési terveinek összekapcsolásában is kiemelt szerephez jut.

A fent említettekben jól látszik, hogy az EGTC kiváló eszköze lehet a Duna-

stratégia megvalósításának, ezért része a stratégia intézményi paneljének is. A kormány és a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium EU-elnökségi prioritásainak is részét képezi az EGTC kereteinek ismertetése a Duna menti országok területi szereplőivel, valamint az alakuló EGTC-k segítése.

Európa-szerte számos olyan EGTC-kezdeményezés indult, amelynek középontjában a Duna áll. Ezek a következők:

- Az *Ulm–Bécs–Budapest EGTC* (Danube Magistrale EGTC) tagjai a Duna-stratégia által érintett jelentősebb városok a folyó mentén, és az általuk működtetett hálózatok (Magyarország: Budapest, Ausztria: Bécs, Németország: Ulm, Románia: Constanța, Galapi, Szlovákia: Pozsony). A leendő partnerek közös nyilatkozatot adtak ki, amelyben kifejezték szándékukat, hogy a régió fejlesztési terveinek és területpolitikájának összehangolása érdekében együttműködnek, továbbá közösen hárítják el a régió azon problémáit, amelyek az együttműködési partnerség és stratégia során felmerülnek. A Danube Magistrale EGTC kezdeményezés programozási és programmenedzselési feladatokat fog el látni.
- A *Bulgária–Románia–közös dunai hajózás EGTC* kezdeményezés célja a Dunán megvalósuló hajózási projektek közös irányítása. A 2007–2013-as pénzügyi időszakban az ERFA-ból és a Kohéziós Alapból a szükséges összegek a két ország rendelkezésére állnak.
- A *Donauhase EGTC* kezdeményezés a Duna menti városok transznacionális hálózata. A kezdeményezés – amelynek ötlete 2007 októberében született meg – közösséget alkotna

ezen városokból és az agglomerációs gyűrűjünkbe tartozó településekből. Célja a térség problémáit illetően minden érintett régió és város számára kedvező válaszok keresése, a Duna menti városok együttműködésének kibővítése és erősítése, az információs és kommunikációs kapcsolatok folytatása és fejlesztése, az eddigi kezdeményezések támogatása és továbbiak létrehozása, illetve még néhány mintaprojekt megalkotása. A projekttervet 2007 októberében a Régiók Bizottsága által szervezett *Open Days* keretében mutatták be.

Mindezekon kívül kiemelendő, hogy a Duna-stratégia egyik fontos projektje az EGTC-kel kapcsolatos tapasztalatok megosztása a Duna menti tagországok között. A régióban Magyarország élen jár a határon átnyúló együttműködések intézményesítésében, és törekszünk arra, hogy az EGTC-k alapítása terén nyert tapasztalatokat megosszuk a térség más államaival. Ezeket a tapasztalatokat átadjuk a többi Duna-völgyi államnak, úgy, hogy közben az ottani folyamatok elindítását is figyelemmel kísérjük, valamint segítünk a nyugat-európai tapasztalatok átültetésében. Ennek során jól képzett transznacionális szakértői hálózatrendszer alakul ki, valamint olyan intézményfejlesztési projektek előkészítése zajlik, amelyek segítik a projekt elvi eredményeit átültetni a gyakorlatba.

Szintén Magyarországon alakult meg a makrorégió helyi és térségi szereplőinek segítséget nyújtó szakmai szervezet, a Határon Átnyúló Kezdeményezések Közép-európai Segítő Szolgálat (Central European Service for Cross-Border Initiatives, CESC), amely 2009-ben, a legnagyobb tekintélyű európai szervezettel, a francia *Mission Opérationnelle Transfron-*

talière-rel stratégiai partnerségben kezdte meg támogató tevékenységét. Ugyancsak a CESC felélős a Duna-makrorégió stratégia keretében meghirdetett, az EGTC-kel kapcsolatos tapasztalatok megosztásáról szóló projekt végrehajtásáért.

Az EGTC intézménye a határon átnyúló együttműködések számára forradalmian új körülményeket teremt. Ezért célszerű ezt az innovatív jogintézményt a makrorégióban is megismertetni annak érdekében, hogy a kooperatív stratégiák erősödjenek, és ezáltal kedvező feltételek alakuljanak ki a komparatív előnyökön alapuló, közös területfejlesztési programok megvalósításához.

Az EGTC támogató projekt közvetlen célja, hogy konferenciákon, workshopokon a határokon átnyúló együttműködések jó példáit, kedvező feltételeit népszerűsítsük a Duna-stratégia érintett tagállamaiban. Célunk, hogy megnyíljon a lehetőség az egyes államok belső szabályozásának harmonizálására, továbbá, hogy a projekt hatására mintaértékű kezdeményezések induljanak el, illetve közös hálózatok épüljenek ki. Távlati, átfogó célként a határok menti zárványok felszámolása, ezáltal versenyképes régiók kialakítása, valamint a közép- és kelet-európai pólusvárosok határon átnyúló vonzaskörzeteinek rehabilitációja szerepel.

A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium témával kapcsolatos EU-elnökségi prioritásai és rendezvényei

A magyar elnökség egyik prioritása a regionalizáció kérdése. Az EGTC olyan jogi eszköz, amely megteremti az unió határ menti helyi és regionális szervezeteinek intézményesülési lehetőségeit. A

magyar elnökség alatt elérni kívánt cél az uniós szervekkel és az elnökségi trióval közösen szervezett társadalmi vita kiértékelése, valamint magas politikai szintű tanácsi képviselő a Régiók Bizottsága által készített vélemény európai parlamenti plenáris vitáján.

A Régiók Bizottsága hivatalos javaslatának előkészítésében való közreműködés azért is indokolt, mert az EGTC-rendelet felülvizsgálati szakasza a trió elnökség idejére esik, és a trió tagjai rendelkeznek a legtöbb tapasztalattal a szabályozás és az alapítások terén.

Az új jogi eszköz 2007-es alkalmazása óta a trió tagállamai a legaktívabbak a létrejött EGTC-k számát tekintve. Amellett, hogy hazánk rendelkezik a legrégebb óta jogalkalmazási tapasztalatokkal, Magyarországon jegyezték be az első közép-európai EGTC-t, az Ister-Granumot is.

Az EK rendelet szerint „a Bizottság 2011. augusztus 1-jéig benyújtja az Európai Parlament és a Tanács részére az e rendelet alkalmazásáról szóló jelentést és adott esetben módosítási javaslatokat”. 2010 februárjában, Brüsszelben a trióval, valamint a Bizottság és a Régiók Bizottsága képviselőivel folytatott egyeztetés eredményeképpen döntés született arról, hogy az eredményes felülvizsgálat érdekében a felek összehangolják tevékenységüket. Az EGTC-rendelet felülvizsgálata a készülő Duna-stratégia intézményfejlesztési paneljában is kiemelt figyelmet kapott. Az előzetes egyeztetés alapján a magyar elnökség alatt összegezni lehet a felmérések eredményeit és a szakmai fórumokon elhangzottakat, elősegítve és szakmailag támogatva a Bizottság felülvizsgálati jelentését.

A földrajzi adottságok alapján Magyarország kiemelt érdeke, hogy megerősítse

zászlóshajó szerepét a kérdéskör kapcsán, továbbá, hogy az EGTC-szabályozás módosítása során érvényesíteni tudjuk a határ menti térségben élők által jelzett szabályozási és gyakorlati problémákra adott megoldási javaslatokat.

A többszintű kormányzás és a szubsidiaritás témájában a spanyol elnökség 2010. március 16-án és 17-én Malagában informális miniszteri találkozót szervezett. A konferencián elfogadott trió elnökségi következtetés megfogalmazta, hogy az említett témakörben a spanyol elnökség által elkezdett párbeszédet a trió további tagjai, Belgium és Magyarország a jövőben is folytatják. Belgium a jó kormányzásról szervezett magas szintű találkozót a belga elnökség alatt.

Magyarország a többszintű kormányzás témakörének felkarolásával szeretné továbbvinni a kezdeményezést, amely ugyancsak hangsúlyos kérdéskör a helyi szint és az uniós szabályozás összekapcsolásában, kiemelt jelentőséggel bír a Duna-stratégia megfogalmazása során is, és amelynek hatékony eszköze lehet az EGTC. Hazánk elnökségi rendezvényt szervez a témában. A 2011. március 21–23-ra tervezett kétnapos EGTC és többszintű kormányzás konferenciára a 27 tagállami szakmai delegáció mellett meghívást kapnak a Régiók Bizottsága, az Európai Bizottság, az Európai Parlament és az Európa Tanács képviselői is.

Határon átnyúló vegyes bizottságok

A határ menti együttműködések hatékony segítésének eszközei határszakszainkon a határ menti vegyes bizottságok, szakmai fórumok, amelyek a határ menti régiók fejlesztésének, az érintett

szakterületek együttműködésének és a vitatott kérdések kezelésének szinterei.

A vegyes bizottságok célja kifejezetten a határon átvivő helyi, regionális kooperációk támogatása, továbbá a határ menti régiók közötti kapcsolatok elmélyítése. A találkozók a helyi kezdeményezések felkarolását, a közös tervek megvalósulását és a problémák megoldását segítik elő, az érintett felek, szaktárcák bevonásával.

Az eddig megrendezett vegyes bizottsági ülések állandó témája volt az EGTC és a Duna-stratégia. Ezek a találkozók kiváló lehetőséget biztosítanak a szakmai együttműködésre. A Duna-stratégia tervezése során kiemelt figyelmet kapnak a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium gondozásában működő alábbi közös találkozók is:

- *A Magyar–Osztrák Regionális Koordinációs Fórum* évente egyszer ülésezik. Legutóbbi ülésére 2010. február 24-én került sor Sopronban, következő ülésének 2011-ben Ausztria ad otthont. Témái között szerepel a regionális és a határ menti együttműködés és a környezetvédelem kérdése is.
- *A Magyar–Szlovén Határon Átnyúló Vegyes Bizottság* évente ülésezik, legutóbb 2010. december 16-án Magyarországon. Napirendjén az EGTC-szabályozás, az EGTC-k alapításának kérdése, a határon átnyúló programok aktualitásai szerepelnek.
- *A Magyar–Szlovák Határon Átnyúló Kormányközi Vegyes Bizottság* fél-évente ülésezik, utolsó ülése 2010. november 11-én Szlovákiában, Róznányon volt. A Bizottság kiemelten kezeli a régiós fejlesztéseket, az EGTC-k mellett az európai régiók támogatását, a határon átnyúló egészségügyi, valamint közlekedési kapcsolatok rendezését.

- A *Magyar–Horvát Határokon Átnyúló Regionális Koordinációs Fórum* a horvát fél megerősítésére vár. Évente ülésezne, az első ülésre Magyarországon kerül majd sor.
 - A román, az ukrán és a szerb határszakaszokon ki kell építeni a kapcsolatokat, prioritás, hogy ezeken a területeken is jöjjön létre vegyes bizottság.
- Meggyőződésünk, hogy a Duna-stratégia nemcsak összeköti a kidolgozásában részt vevő államokat, hanem intézményes kereteket is teremt a hosszú távú, nemzedékeken és határokon átívelő együttműködéshez, a közös tervek valóra váltásához. Az előbbieken bemutatott eszközök hatékony segítséget nyújtanak a stratégia sikeres megvalósításához, ezáltal a régió fejlődéséhez.
-

SCHVÁB ZOLTÁN*

Ökológia és versenyképesség – Közlekedésfejlesztés és Duna-stratégia

A Duna-stratégia közlekedésfejlesztési tartalmához kapcsolódó egyik legfontosabb kérdés a folyó fenntartható hajózhatósága, amely nemzetközi jogi kötelekre alapozva, ökológiailag előnyös megoldásokra épül. Ennek eredményeként a hajóút a zöld folyosó koncepcióba ágyazva megbízhatóvá válhat, miközben az EU-tagállamok egyik fontos célkitűzése a hajózhatóság tényleges biztosítása. A Nemzeti Fejlesztési Minisztérium koordinálásával hazánk kitűnő együttműködési hálózatot alakított ki a Duna menti országokkal a folyami hajózás területén, és európai szinten is szoros kapcsolatot tart fenn a vízi közlekedési témában aktív országok képviselőivel. Ennek egyik példája a folyami információs szolgáltatások működtetése, amely az adatszolgáltatáson túl növeli a vízi szállítás hatékonyságát, tervezhetőségét, javítja a folyami hajózás biztonságát és növeli a versenyképességét.

A dunai hajózás aktuális kérdései

A Duna-régió stratégia keretében előterjesztendő tervek kidolgozásával a kormány *Barsiné Pataky Etelka* kormánybiztost bízta meg. Az elkészült stratégiában helyet kapott a Duna hajózhatóságának javítására irányuló komplex folyógazdálkodási munkálatok terve is, amely a Közlekedésfejlesztési Koordinációs Központtal kötött szerződés alapján dolgozó, VITUKI¹ által vezetett konzorcium terve-

zési és engedélyezési munkálatain alapul. Az előterjesztés kiemeli, hogy a Duna nemzetközi vízi út, az európai TEN-T hálózat része, ugyanakkor ökológiailag magas értéket képvisel.

A kormány – lapzártánk után – előreláthatóan 2010. december 22-én tárgyalja a Duna-stratégiáról szóló előterjesztést, s döntést hoz a dunai hajózás feltételeinek javítása érdekében arról, hogy az összhangban legyen az ENSZ AGN-egyezmény előírásaival, azaz a legkisebb beavatkozás elvét kövesse, a gázlóknál a mederrendezést preferálja a duzzasztással szemben, továbbá szem előtt tartsa a kapcsolódó holtágak revitalizációját. A VITUKI-vezette konzorcium terve éppen ezt a rendezési elvet követve készül, s ennek eredményeként a hajóút a zöld folyosó koncepcióba ágyazva válhat megbízhatóvá. A javaslat tehát ökológiailag nem káros, nemzetközi szinten képviselhető megoldáson alapul, és meghatározza a jövőben szükséges gazdasági, technikai lépéseket. Ezt a változatot a Duna-stratégiában részt vevő EU-tagállamok is elfogadják, hiszen a hajózhatóság tényleges biztosításában ezen országok is érdekeltek.

A hajózhatósággal kapcsolatos intézkedések megítéléséhez alapvetésnek kell tekinteni, hogy egy 3300 km-es vízi-útrendszert csak egyenszilárdságúan lehet kiépíteni, és nem megengedhető, hogy egyes szakaszai ne azonos paraméterekkel rendelkezzenek. E normák tel-

* A szerző a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium közlekedésért felelős helyettes államtitkára.

1 Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Kutatóintézet Nonprofit Kft.

jesítése a transzeurópai hajózás szempontjából nélkülözhetetlen. A Nemzeti Fejlesztési Minisztérium állásfoglalása szerint a magyar–szlovák és a hazai Duna-szakasz jelenleg nem felel meg a Dunára vonatkozó hajózhatósági követelményeknek, a hajók a vízjárástól függően az év egyharmadában csak merülési korlátozással közlekedhetnek. Az Európai Parlament és a Tanács 884/2004/EK határozatában foglaltak szerint 2013 végéig, de legkésőbb 2014 első negyedében a magyar szakaszon végre kell hajtani a szükséges munkálatokat.

Magyarország a belvízi hajózás terén más kihívásokkal is küzd, amelyek közül az egyik prioritás a víziútfenntartás. Ahhoz, hogy ezt a feladatot megfelelő minőségben elvégezhessük, meg kell teremteni annak intézményi hátterét. Ez olyan irányító szervezettel valósítható meg, amely átfogóan képes koordinálni a tennivalókat, felelős a kikötők és a vízi út állapotáért, a kitérzésekért. Fontos továbbá a piaci szereplők segítése, versenyképességük növelése is. Ehhez elengedhetetlen a piackutatás és a logisztikai szereplőkkel való kapcsolattartás.

Belvízi szállítás

A hazai belvízi szállításra vonatkozóan *Fellegi Tamás* nemzeti fejlesztési miniszter jóváhagyta azt az előterjesztést, amely az Európai Unió és a Nemzeti Fejlesztési Minisztérium támogatásával beszerzett, 145 hajó felszerelésére alkalmas automatikus azonosító rendszer (*Automatic Identification System, AIS*) eszközeire vonatkozik. A döntés szerint az AIS-eszközök a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. közvetítésével a Nemzeti Közlekedési Hatóság (NKH) kezelésé-

be kerülnek, s átadásukat követően az NKH elvégzi az eszközök pályáztatását, kiosztását. A berendezések pályázati eljárásában a Magyar Hajózási Országos Szövetség (MAHOSZ) is részt vesz. Az AIS-készülékek felszerelését követően, 2011 nyarán várhatóan a nagyhajókra is az AIS-működtetési és használati kötelezettség lesz érvényes.

Folyami információs szolgáltatások

2010 decemberében Budapesten tartották a RISING Hajózási Szakmai Fórumot. A rendezvényen fuvarozói és logisztikai vállalkozások tájékozódhattak a folyami információs szolgáltatások uniós támogatással és nemzetközi együttműködésben megvalósult fejlesztéseiről.

A RISING az Európai Unió hetedik kutatás-fejlesztési keretprogramjában megvalósuló K+F-projekt, amelyben 11 ország képviselőjében 23 partner vesz részt. Célja a belvízi szállítási és logisztikai tevékenységeket támogató folyami információs szolgáltatások (*River Information Services, RIS*) meghatározása és használata.

E szolgáltatások előnyeinek ismertetésére és megvitatására a partnerországok szakmai fórumokat rendeznek. A magyarországi esemény a Rádiós Segélyhívó és Infokommunikációs Országos Egyesület (RSOE) és az osztrák Via-Donau közös szervezésében valósult meg. Résztvevői állami szervek, szakhatóságok, hajózási társaságok, kikötők, logisztikai szolgáltatók, hajózási és logisztikai egyesületek, szövetségek, egyetemi tanszékek képviselői voltak. Mindannyian egyetértettek abban, hogy a megbízható online tájékoztatás alapvető

Az RSOE külkapcsolatai

igény a korszerű közlekedésben és a logisztikában. A folyami információs szolgáltatások bevezetése fokozza a folyami hajózás biztonságát és növeli versenyképességét. Ugyancsak fontos, hogy a rendszer adatszolgáltatáson túli funkciói a vízi szállítás hatékonyságát és tervezhetőségét javítsák.

Az Európai Unió ötödik kutatás-fejlesztési keretprogramja által támogatott COMPRIIS-projekt keretében már 2002-ben megkezdődött a folyami információs szolgáltatások fejlesztése. Magyarország az elsők között valósította meg a RIS-tesztrendszert, amely a közeljövőben a logisztika számára is magas szintű szolgáltatásokat nyújthat. A téma fontosságát igazolja, hogy az Európai Unió már 2005-ben közösségi irányelvben szabályozta a RIS céljait és rendsze-

rét; Brüsszel ez alapján a tagállamok minden IV. osztályú és annál magasabb osztályba sorolt nemzetközi vízi útján folyami információs szolgáltatásokat vezetne be.

Hazánkban a Nemzeti Közlekedési Hatóság megbízásából a Rádiós Segélyhívó és Infokommunikációs Országos Egyesület üzemelteti a RIS-rendszert, amely az 1996-ban kialakított Dunai Információs és Segélyhívó Rendszer alapjaira épül. Az egyesület kiemelten közhasznú szervezatként elsősorban a kormányzati szervekkel, illetve az irányításuk alá tartozó szervezetekkel együttműködésben látja el azokat a tevékenységeket, amelyekkel a vonatkozó jogszabályok és megállapodások szerint folyamatosan segíti az állami szféra munkáját. Mindemellett kiemelt figyelmet for-

dít Magyarország európai uniós tagságából eredő feladataira, ezért nemzetközi partnereivel közösen rendszeresen részt vesz különböző hazai, illetve az EU által társfinanszírozott projektekben is.

Az RSOE központja a diszpécser szolgálat; a hajósok által használt rádiós hívójele: NAVINFO Budapest. Az egész Duna-n egyedülálló, hogy 1996 óta rádiós diszpécserközpont segíti a hajósok és a hatóságok munkáját a folyam teljes magyarországi szakaszán. A magyar szakemberek hozzáértését Európa-szerte elismerik mind szakmai, mind menedzsment kérdésekben.

Az RSOE közcélú feladatai között kiemelt jelentőséggel bír a vízi közlekedés biztonságának növelése, és a balesetek, haváriák elleni védekezés elősegítése. Fontos cél továbbá a határon átnyúló szakmai kapcsolatok fejlesztése, erősítése.

A projekt céljai közül ki kell emelni az RSOE – várhatóan 2011 során megszűnő – flottamenedzsment alkalmazását, amely webes felületen jeleníti meg a hajózási társaság saját hajóit és a vízi úttal kapcsolatos olyan információkat, mint a vízállás vagy a hajózási hirdetések. Fontos funkció továbbá az automatikus üzenetküldési lehetőség mind a hajózási társaság, mind a megbízó, illetve az áru tulajdonosa számára, amely tájékoztat például arról, hogy a hajó elindult, megállt vagy épp megérkezett valahova.

Napjainkban alapvető igény a megbízható online tájékoztatás a közlekedésben és a logisztikában. A RIS-ből származó előnyöket egyre több logisztikával foglalkozó szervezet ismeri fel és alkalmazza. Fontos, hogy a hajósgazdák, a hajóvezetők és természetesen a logisztikai lánc más szereplői ne csak az adatszolgálta-

tási funkciót lássák a rendszerben, hanem azt is, miként növelhető a vízi szállítás hatékonysága és tervezhetősége az egyéb funkciók segítségével.

Összességében elmondható, hogy az egyesület – a szaktárca koordinálásával – kitűnő együttműködési hálózatot alakított ki a Duna menti országokkal a folyami hajózás területén, és európai szinten is szoros kapcsolatot tart fenn a vízi közlekedési témában aktív országok képviselőivel.

Nemzetközi szervezetek, szakértői csoportok:

- Duna Bizottság (eseti jelleggel szakértőként)
- PIANC (RIS-munkacsoport)
- RIS szakértői csoportok (Electronic Reporting International, Tracking and Tracing, Notice to Skipper, Inland ECDIS)
- GIS Forum Danube

Főbb külföldi partnerek (országoként):

- Norvégia: Kongsberg Seatex AS
- Svédország: SAAB Transpondertech
- Oroszországi Föderáció: Volga–Balti Vízi úti Hatóság, TRANSAS
- Franciaország: VNF (nemzeti vízi úti hatóság)
- Hollandia: RWS (vízi úti főigazgatóság)
- Belgium: Flamand vízi úti hatóság
- Németország: szövetségi minisztérium, regionális vízi úti hatóságok
- Csehország: közlekedési minisztérium, vízi úti igazgatóság
- Ausztria: Via-Donau (vízi úti hatóság), Burgenland Tűzoltó-parancsnokság, Burgenlandi 112-es központ
- Szlovákia: közlekedési minisztérium, vízi úti hatóság – SPS, Zsolnai Egyetem

- Horvátország: CRUP (folyami hajózási fejlesztési központ), Eszéki Kikötői Hatóság, Horvát Határőrség, Zágrábi Egyetem, Eszék-Baranya és Kapronca megyei önkormányzatok
 - Szerbia: Plovput (szerb vízi úti hatóság), belgrádi hajózási szakközépiskola
 - Románia: RNA, AFDJ (vízi úti hatóság), CERONAV (hajózási képzési központ), ACN (Duna–Fekete-tenger Csatorna Hatóság)
 - Bulgária: EAEMDR (dunai vízi úti hatóság), BPICo (bolgár infrastruktúra és kikötőüzemeltető)
-

DEME PÉTER*

Kulturális szempontok a Duna-stratégiában

Az Európai Unió tagállamainak kezdeményezésére, hosszas előkészítés után az Európai Bizottság 2010. december 8-án elfogadta a Duna-régióra vonatkozó európai uniós stratégiát, amely egy a közleményt és egy – rendszeresen frissítendő – akciótervet tartalmaz. A stratégia megvalósítása azt követően veheti kezdetét, amint Magyarország elnökségi periódusában a tagállamok megerősítik. Jelen írás a kultúra, ezen belül elsősorban a kulturális örökség akciótervben való megjelenésével foglalkozik, az ezzel kapcsolatos hiányérzetet sem hallgatva el.

E sorok írója az utóbbi időben – másokhoz hasonlóan – sokat hallotta emlegetni az Európai Unió készülő Duna-stratégiáját, elsősorban a médiában, olykor az államigazgatás képviselői részéről. Alaposabban azonban csak most, a 2010. december 8-án a Bizottság által elfogadott és nyilvánosságra hozott dokumentumok olvasása során ismerkedett meg az elképzelésekkel. A következőkben olyan áttekintésre törekszik, amely a kultúra, ezen belül a kulturális örökség e dokumentumokban való megjelenését teszi mérlegre.

Az Európai Unió Duna-régió stratégiája (e cikk írásakor magyarul még nem olvasható) két dokumentumában (a Bizottság közleménye és az akcióterv) több helyen található utalásokat a Duna menti népek közös örökségére, a kultúrák sokszínűségére, ezen értékek jelenlegi kihasználatlanságára, hiányosságaira, illetve fejlesztésének fontosságára.

A közlemény például a régió lehetőségei között említi a kulturális, etnikai és természeti változatosságot, valamint azt a tényt, hogy számos nagyváros és örökségi helyszín található itt, s a Duna mentén épült a legtöbb főváros. Ezért olyan korszerű turisztikai kínálatra és infrastruktúrára van szükség, amelyből vendég és vendéglátó egyaránt profitálhat (5. oldal). Ezt követően (a 3.1. pontban) a kultúra és a turizmus témakörében kifejti, hogy a régió sokszínű közösségeit közös történelmük és hagyományaik, kultúrájuk és művészetük, valamint nagyszerű természeti örökségük jelentős értékke emelik. A Duna sportolási és más rekreációs lehetőségeket kínáló deltája világörökségi helyszín. Az e lehetőségek fenntartható fejlesztésére és megismertetésére irányuló együttes fellépéssel a Duna-régió európai és világ „márkává” tehető (7. oldal).

Az akcióterv első pillérének (A Duna-régió összekapcsolása) bevezetőjében többek között hangsúlyt kap, hogy a fő cél a kapcsolatok erősítése, fejlesztése a régióon belül, illetve Európa többi részével, egyebek mellett a dunai kultúra és a turizmus fejlesztése révén (7. oldal).

A két dokumentumot olvasva mégis hiányérzete támad az embernek. A különböző pillérekben, akciókban ugyanis még ott sem történik utalás a kulturális, örökségi (és turisztikai) összefüggésekre, ahol ez nyilvánvalóan kínálkozik. Noha a stratégia nagy hangsúlyt helyez az integrált szemléletre, ezek az anyagok

* A szerző a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Társadalmi Kapcsolatok Főosztályának vezetője.

éppen ezen a téren hagynak kívánivalót maguk után. Mintha nem sikerült volna a fejlesztési programokba, elképzelésekbe integráltan belefoglalni életünknek ezt a fenntartható fejlődés szempontjából is fontos területét.

Kulturális, örökségi vonatkozásokat konkrétan csak az akciótervben, az első pillér harmadik prioritásának (*Az embe- rek közötti érintkezések elősegítése a kultúra átadása és a turizmus révén*, 26–30. oldal) anyagában találunk. Még szerencse, hogy a dokumentum kifejezetten hangsúlyozza: a stratégia magyar elnökség idejére tervezett elfogadása után az akciótervet rendszeresen frissíteni szándékoznak, tehát van, lesz mód további olyan akciók és projektek megvalósítására, amelyek azonosítható prioritásokat fogalmazznak meg, hatással vannak a makrorégióra vagy annak jelentős részére, reálisak, koherensek és kölcsönösen előnyösek. Éppen ezért a dokumentumban jelenleg nevesített projektek leginkább példaként szerepelnek. A bekerüléshez természetesen elengedhetetlen, hogy a kultúra és a kulturális örökség területén is legyenek az ezeknek az elvárásoknak megfelelő projektek.

Ha közelebbről szemügyre vesszük a fentebb említett prioritást, az egyik legjellemzőbb vonásnak a kultúra és a turizmus szoros összekapcsolását tekinthetjük. Hiszen már maga a címe is együtt, egymás mellett tartalmazza ezt a két területet, amit – sok rossz és kevés jó hazai tapasztalat nyomán – csak üdvözölni lehet. De említhetünk konkrét példákat is.

A turizmushoz sorolt *A Duna-régió mint fontos európai turisztikai desztináció kialakítása* című akció például a nevesített (minta)projektek között szerepel-teti a következőt: „*Évete megtartott,*

megszervezett Duna Kultúra és Turizmus Nap” a Duna medencéjének különböző helyein azzal a céllal, hogy a folyó minél vonzóbb turisztikai desztinációvá váljék, és szakértők részvételével különböző témákat vitassanak meg.

A turizmus területén szereplő utolsó nevesített akció címe: *A kulturális és művészeti területek tapasztalatcseréjének elősegítése*. Az itt példaként felsorolt projektek között szerepel *A dunai Limes mint UNESCO világörökségi helyszín fejlesztése*. A projektet, amelyet az Európai Regionális Fejlesztési Alap támogatásával, Magyarország (a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal) vezetésével, Ausztria, Lengyelország, Németország és Szlovákia hasonló szervezeteinek együttműködésével a *Central Europe Programme* keretében valósítanak meg, a Duna Bizottság javasolta.

Az akcióterv első pillére harmadik prioritásának felvezetése egyebek között leszögezi, hogy a dunai régiót az örökség területén is a történelmi, kulturális, etnikai, vallási, piaci, társadalmi és állami változatosság jellemzi. A kulturális örökség szempontjából a régióban alapvető fontosságú a Ljubljanai Deklaráció elfogadása. Ez ugyanis elismeri az örökség társadalmi és gazdasági potenciálját és a térségben betöltött kulcsszerepét, hozzájárul a közösségek közötti közeledéshez, a regionális együttműködés és az interkulturális párbeszéd erősítésével pedig segíti a fenntartható társadalmi-gazdasági fejlődést. Ugyanakkor a szintén fejlesztendő turizmus, amely számos ponton kapcsolódik a kultúrához és az örökséghez, jelentősen hozzájárul a térségben a fenntartható növekedéshez.

A dunai régió sajátosságai között említi a dokumentum, hogy történelmi és

kulturális szempontból az itt élő népek közös örökségen osztoznak. A stratégiának ezért mindenütt, ahol lehetséges, ki kell használnia ezeket a kapcsolatokat, ezzel segítve a kulturális és civil társadalmi szálak erősítését.

A *kulturális örökség* területén a dokumentum összesen két akciót nevez meg. Az első címe: *A kulturális sokszínűsége, mint a dunai régió erősségére való építés*. Ehhez az alábbi eszközöket sorolja fel:

- a dunai régió kulturális értékeinek védelme: együttműködés az értékek és az örökség védelmében, közös tudományos kutatások, tapasztalatcserék, képzések, konferenciák, rendezvények, gyakornoki lehetőségek; a katonai emlékhelyek megőrzése;
- az emberi kapcsolatok fejlesztése, a kultúrák közötti párbeszéd elősegítése, a vallások közötti párbeszéd, egymás nyelvének megismerése stb.
- az ifjúsági cserék feltételeinek fejlesztése;
- közös (kulturális) események, fesztiválok, ösztöndíjprogramok szervezése;
- a művészeti területeken működőket összefogó „kreatív erők” hálózatának létrehozása, amely a dunai régió különböző fesztiváljainak tapasztalataira építhet;
- a kulturális és művészeti cserék elősegítése, mivel a kulturális tevékenységek (például játék- és dokumentumfilmek, szórakoztató programok a dunai régióról) jelentősen hozzájárulhatnak a régiós öntudat növeléséhez;
- a régió kortárs művészetének támogatása;
- modern szórakoztató vállalkozások (kortárs televízió, film, zene és interaktív játékok) támogatása;

- a kulturális értékek és tevékenységek adatbázisának létrehozása.

Ezen akcióhoz példaképpen négy projektet említ a dokumentum. A *dunai régió potenciáljának erősítése a kulturális együttműködés eszközével* című projekt a közös kulturális eseményeket, programokat, fesztiválokat, a feléledő kulturális hagyományokat, a kultúrtörténeti események örökségi helyszíneken való megjelenítését említi, továbbá konferenciákat, csereprogramokat, közös táborokat, tematikus nemzetközi együttműködést a Duna eredeti történeti helyszínein.

A következő projekt (*A történeti és kulturális jelentőségű helyszínek helyreállításának és fenntartásának biztosítása, az ingó és ingatlan kulturális örökség konzerválása és védelme, a közös kulturális örökséghez való hozzáférés biztosítása*) nem kapott részletesebb kifejtést.

Az Európa Tanács és az Európai Bizottság közös projektje, amely *Az IRPP/SAAH projekt befejezése a ljubljanai folyamattal összefüggésben* címet viseli, a kulturális örökség menedzselésének integrált megközelítését hangsúlyozza. Az egész régióban a különböző etnikai közösségek közötti hídépítés ösztönzésére irányul és elő kívánja segíteni a kibékülést, a kulturális sokszínűséget és a kultúrák közötti párbeszédet.

A *Balkáni Ösztönző (Incentív) Alap a Kultúráért kialakítása* projekt olyan információs platformot hoz létre, amely a régió multikulturális programjainak és kezdeményezéseinek adatait tartalmazza, lehetővé téve a tapasztalatok és a sikeres gyakorlatok cseréjét.

A második akció címe: *A különböző gyökerű népek közötti együttműködés és kapcsolatok fejlesztése, a kreativitás*

serkentése, az örökségre, a hagyományokra és a turizmusra alapozott kulturális innováció és gazdasági fejlődés vívőerejének biztosítása. Ez a hagyomány és a modernizáció megfelelő egyensúlyán alapszik, a különböző interkulturális megközelítések pedig segíthetnek a régió vonzerejének fejlesztésében. A promóció és a nyilvánosság terén való együttműködésről, nemzetközi kiállításokról és rendezvényekről, az irodalom, a zene és a képzőművészet terén megvalósuló cserékről, örökségi, kulturális és turisztikai témák kutatása és fejlesztése, valamint a műemlékek megőrzése terén való együttműködésről van szó.

Az itt példaként említett két projekt közül az első *A tolerancia és a megbéklés központjainak erősítése*. Itt lábjegyzetben szerepel a Vukováriban működő ilyen központ, amely a multi-etnikus Európa békéjének és toleranciájának erősítését szolgálja.

A második *A sajátos demográfiai csoportok, például a Danube-Networkers akcióinak további támogatása*. A megnevezett csoport közös tevékenységeket szervez a Duna-melléki szomszéd államok szépkorú felnőttjei számára, és törekszik a hasonló témákkal foglalkozó más csoportokkal való kapcsolatok kialakítására.

Ennyi – mondhatnánk. De tegyük rögtön hozzá: pillanatnyilag. Egyrészt ismét aláhúzendő, hogy az akcióterv nyitott további hasonló programok befogadására. Másrészt a sokkal gazdagabb, összesen tizenegy akcióval tartalmazó turizmus-rész keretében is találunk olyat, amelynek nyilvánvaló összefüggései vannak a kultúrával, az örökséggel. Igaz, csak azt a kettőt, amelyet fentebb már említettünk: *A Duna-régió mint fontos európai turisztikai desztináció kialakítása* akcióit és eh-

hez kapcsolva a *Duna Kultúra és Turizmus Nap* projektet, illetve *A kulturális és művészeti területek tapasztalatcseréjének elősegítése* akcióit, ahol *A dunai Limes mint UNESCO világörökségi helyszín fejlesztése* projekt szerepel. Érdemes azonban hozzátenni, hogy az utóbbi akció címe és indoklása egyaránt szó szerint azonos a kulturális örökségre vonatkozó első akció eszközeinek egyikével, és az itt felsorolt további négy projekt is közvetlen kulturális összefüggéseket tartalmaz.

Az első *A Duna kulturális útvonal megvalósítása*, magyarázatképpen többek között azzal, hogy a kulturális örökség védelme, helyreállítása és hasznosítása sok dunai országban nélkülözi a tudatosságot, a pénzügyi forrásokat és az adminisztratív/jogi kereteket. A turizmus fejlesztésére tekintettel is szükséges a fizikai és a nem-fizikai örökség rekonstrukciója, védelme, fejlesztése és támogatása.

A második *A Kulturális Duna-kártya alkalmazása, a meglévő anyagokra támaszkodva történő fejlesztése, ahol lehetséges és szükséges*; a harmadik *A Duna Média Hálózat alkalmazása* (média-központok, rádió- és televízióállomások, szakemberek, kormányzati intézmények, egyes civil szervezetek bevonásával); a negyedik pedig *A Duna Színházi Fesztivál továbbfejlesztése*.

Ezzel végére is értünk azon elemek áttekintésének, amelyek vagy egyértelműen a kultúra, az örökség témakörére vonatkoznak, vagy legalább érintenek ilyen témákat. Elégedett lehet-e ezzel az, aki ezeken a területeken dolgozik? Nyilvánvalóan nem, hiszen számos más olyan működő program, projektkezelés, javaslat, ötlet van (különböző előkészítési állapotban), amelynek helye

lenne, és reméljük, lesz is ebben a stratégiában.

Elsőként említjük az Európa Tanács és az Európai Bizottság közös akcióját, a *European Heritage Days* (Magyarországon: Kulturális Örökség Napjai) néven ismert programot. 1991-es indulása óta Európa-szerte jelentős eredmények születtek ennek keretében, ma már negyvenkilenc országban tartják meg szeptember folyamán. Hazánkban tizenöt éve minden évben szeptember harmadik hétvégéjén kerül sor az ingyenes épület- és helyszínlátogatásra, az utóbbi években már 600–800 helyszínnel, száznál több vezetett sétával és közel kétszázezer látogatóval. Ha a Duna menti országok illetékesei, a szervezők egyeztetni tudnák a ma még különböző időpontban tartott rendezvényeket, könnyen összekapcsolható lenne a Duna Kultúra és Turizmus Nappal, s a két kezdeményezés bizonyosan erősítené egymást.

Ugyanebben a témakörben érdemes és szükséges megemlíteni a Duna menti egyházi épített örökség helyreállítására, rekonstrukciójára, egyben a vallási turizmus fejlesztésére irányuló elképzelést, amelynek keretében a határon túli épített egyházi örökség és az azokat használó közösségek, egyházak együttműködésével új, vonzó tematikus útvonalakat lehet kialakítani.

A Duna menti kulturális örökségi helyszínek hiteles helyreállítása, bemutatása a nagyközönségnek, határokon átlépő tematikus kulturális utak és kulturális turisztikai programcsomagok létrehozása olyan vonzerő-növekedést eredményezhetne, amely a turizmus és a kapcsolódó vállalkozások révén jelentős jövedelemtöbbletet produkálhatna. Különösen, ha tisztában vagyunk azzal, hogy számos, részben már kidolgozott és mű-

ködő, részben azonban még csak a tervezés szintjén létező, ide kapcsolható projekt létezik Magyarországon és több más Duna menti országban is. Ennek a kezdeményezésnek, együttműködésnek a keretében az Európai Örökség Cím (*European Heritage Label*) hálózata is létrehozható, ami azért is fontos lépés lenne, mert jelenlegi ismereteink szerint az Európai Unió illetékes intézményei várhatóan éppen a magyar elnökség idején fogják végleges formában jóváhagyni az erre vonatkozó dokumentumokat. Érdemes itt azt is megemlíteni, hogy 2011 júniusában hazánk szervezésében, Visegrádon európai szakértői és hálózati találkozóra kerül sor, ahol az eddigi tapasztalatok elemzésére építve a jövőbeli működés (és együttműködés) kereteinek kialakítása is a napirenden szerepel.

Érinthetjük továbbá a Duna menti régió nyelvi sokszínűségének erősítésére és az interkulturális kapcsolatok elmélyítésére irányuló elképzelést, a Duna Menti Rektori Konferencia egyetemközi együttműködési projektjét, vagy a budapesti Andrassy Egyetem kezdeményezését a Duna Kutatóintézet (*Donau Institut für Interdisziplinäre Forschung*) létrehozására és működtetésére. És folytathatnánk a sort...

Érdemes hangsúlyozni, hogy itt csak egy „gyorsleltárra” tettünk kísérletet. Minél több, az államigazgatásban, a kultúra, az örökség és a turizmus területén dolgozó szakembernek kellene minél előbb és minél alaposabban megismerkednie a Duna-stratégiával, mégpedig nem csupán a tartalmával és a célkitűzéseivel, hanem a működési mechanizmusával is. Fontos hangsúlyozni, hogy a stratégiához nem kapcsolódnak új források, hanem a már meglévőket kell és lehet felhasználni.

Reméljük, hogy 2011 első felében, a magyar elnökség időszakában, majd azt követően is az itt említett programok és tervek, továbbá számos más elképzelés is elnyeri végleges formáját, így befogadást (és támogatást) nyerhet az Európai Unió Duna-stratégiájába. Ehhez persze nagyon sok munkára, gondosan és

alaposan kidolgozott anyagokra van szükség. Ugyanakkor a jelenleginél nagyobb nyitottságra, mások elképzelésének, terveinek megismerésére, megértésére és befogadására, nem utolsósorban pedig hatékonyabb és érdekibb együttműködésre – itthon és a régióban egyaránt.

BORBÉLY LÁSZLÓ*

A Dunának és a Fekete-tengernek egy a hangja Új szempontok a román – magyar interregionális együttműködésben

Először tölti be Románia a kilencvenes évek óta az ENSZ Fenntartható Fejlődés Bizottságának (Commission of Sustainable Development, CSD) elnöki tisztét. A szerző az elnökségi teendőket környezetvédelmi és erdőgazdálkodási miniszterként 2011 májusáig látja el. A mostani elnöki mandátum elsődleges fontosságú Románia számára, hiszen a világszervezet illetékes bizottsága 2010-ben készítette elő a szállítással, a kémiai anyagokkal, a hulladékmenedzsmenttel, a bányászattal és a fenntartható termékekkel kapcsolatos fontos politikai témákat, amelyekről az ENSZ 2011-ben dönt. A CSD feltérképezi a problémákat, és aktívan részt vesz a 2012-ben tartandó Rio de Janeiro-i csúcstalálkozó előkészítésében. Románia kétoldalú, illetve regionális együttműködési egyezményeiben kiemelt helyet kapnak a környezetvédelem, vízgazdálkodással kapcsolatos tervek.

A globális környezetvédelmi problémák közül elsődleges fontosságú az árvízvédelem. A különböző nemzetközi és regionális vízgazdálkodási egyezmények révén Bukarest jó bilaterális kapcsolatokat épített ki a szomszédos országokkal az árvízi védekezés, a szennyezés csökkentése, valamint a megelőző intézkedések terén. A régebbi szemléletet – miszerint az ipari fejlesztés fontosabb a környezetvédelemnél és a hatékony vízgazdálkodásnál – mára új váltotta fel; tudjuk, nincs fenntartható fejlesztés környezetvédelem nélkül.

Ebben az új kontextusban egyre nagyobb jelentőséget kap az államok közötti jószomszédi viszony. Hiszen egy katasztrófa esetén ki más tud a leghamarabb segítő kezet nyújtani, ha nem a szomszéd?

Románia az Európai Unió tagjaként a regionális és nemzetközi együttműködés megerősítés érdekében hangsúlyosan odafigyel a határvízi, illetve a Duna-védelmi keretegyezményben foglalt elvek átültetésére a gyakorlatba. Erre a két keretegyezményre alapulnak az Ukrajnával, a Magyarországgal és a Bulgáriával megkötött kétoldalú határvízi megállapodások. Jelenleg a román környezetvédelmi minisztérium szakértői a Szerbiával, illetve a Moldovával aláírandó határvízi egyezményeket készítik elő.

A lakosság egészségének védelme érdekében egyre fontosabb az úgynevezett fenntartható vízmenedzsment, vagyis a határvizek szennyeződésének megelőzése, a környezetvédelmi felügyelet és a már meglévő szennyezés mértékének csökkentése.

Romániában nagy jelentőséget tulajdonítanak a Duna-stratégiának, hiszen az ország 2007-es uniós csatlakozása után a Duna az EU-n belüli szállítás és közlekedés egyik legfontosabb útvonalává vált. Románia idejében felismerte, hogy a regionális befektetések mértéke és fenntarthatósága részben a koherens Duna-stratégiától függ, ezért kezdemé-

* A szerző Románia környezetvédelmi és erdőgazdálkodási minisztere.

nyezte 2008-ban, Ausztriával karöltve, egy ilyen fejlesztési stratégia minél hamarabbi kidolgozását. Románia régiófejlesztési minisztereként két éve a Duna menti települések fenntartható fejlesztése érdekében két együttműködési szerződést írtam alá Magyarországgal, valamint Bulgáriával.

A Duna-stratégia kidolgozása hamarosan befejeződik, és Magyarország uniós elnöksége alatt remélhetőleg a tagállamok is elfogadják. A térség számára kiemelkedően fontos, hogy a magyar elnökség alatt elkezdődjenek a stratégia finanszírozását érintő megbeszélések, kapcsolódva a 2014 és 2020 közötti költségvetés tervezéséhez. Románia és Magyarország a Duna-stratégia keretén belül a környezetvédelmi kockázatok menedzselésében is együttműködésre készül. Egy ilyen közös kihívás a két ország közötti jó kapcsolatok erősítését is elősegíti majd.

A Duna-stratégia sikeres gyakorlatba ültetésében Romániára, mint a Duna menti régió legnagyobb országára meghatározó szerep vár, kiváltképp a környezetvédelem terén. A román fél által összeállított tervek leginkább a környezetvédelmi infrastruktúra kiépítését, a szennyezés csökkentését, valamint a károsodást szenvedett ökoszisztémák rehabilitációját célozzák. Az ország elsődleges fontosságúnak tartja a vízi ökoszisztémák helyreállítását és a termé-

zetvédelmi területek számának növelését, továbbá a fenntartható mezőgazdaság és halászat kialakítását.

Jelenleg a román kormány a Duna vízgyűjtő-gazdálkodási terv megvalósításán dolgozik, amelyről 2010 februárjában nemzetközi megállapodás született. Ez az első lépés a fenntartható Duna-stratégia megvalósítása érdekében.

A környezetvédelem olyan terület, ahol minden mindennel összefügg. Ha tisztább a Duna vize, akkor tisztább lesz a Fekete-tenger vize is. Minden, amit a Duna-delta környezetének fenntarthatósága érdekében tesz az ország, látszani fog a Fekete-tenger ökoszisztémájában. Éppen ezért a Duna menti és a Fekete-tenger régióinak országai és polgárai mind-mind egy szorosan összefüggő közösség részei; s ekként kell végiggondolni a Duna-stratégiát is.

A román és a bolgár csatlakozás óta a Fekete-tenger – mondhatni – az Európai Unió tengere is, éppen ezért Románia és Bulgária kiemelt figyelemmel kíséri az uniós direktívák gyakorlatba ültetését. Románia szempontjából a Duna-stratégia legfontosabb elemei a környezetvédelmi rendelkezések lesznek, amelyeknek a Fekete-tenger védelmével kapcsolatos konkrét előírásokat is tartalmazniuk kell.

A térségbeli országokon múlik, hogy a cselekvési tervekben foglaltakat sikeresen átültessék a gyakorlatba.

TÖRÖK LÍVIA–LENDVAI TÍMEA*

Helyi értékeken alapuló Duna-régió A Duna menti identitáskörzetek létrehozását megalapozó gondolatok

A Duna-medence tervezett jövőbeli fejlesztéseinek fontos elemét kell, hogy képezze a Duna menti közösségek együttműködési kultúrájának ösztönzése. A makrorégió kialakítása egyszerre vezet egy regionális, „összdunai” identitás kialakulásához, valamint a helyi identitások erősödéséhez. A születő makrorégió sikeressége múlhat azon, hogy a formálódó régi és új közösségek miként tudják újrafogalmazni magukat a megváltozott geopolitikai rendszerben, hogyan tudják kialakítani és fenntartani a hasonlóságokon alapuló együttműködések és a különbségeken alapuló verseny egészséges és építő egyensúlyát.

Bevezetés

A Duna szépségével, földrajzi és történelmi szimbolikájával ideális kiindulópontja lehet a formálódó makrorégió „Duna-identitásának” kialakulásában. Ahhoz, hogy a folyó valódi identitásképző elemé válhasson, amely gazdasági, kulturális, turisztikai stb. értelemben egyaránt képes elhelyezni a Duna menti országokat a formálódó európai térben, újra kell értelmezni a Duna mint legtágabb értelemben vett fizikai és kulturális infrastruktúra szerepét a városok és a régiók életében.

Ez a feladat kihívások elé állítja a folyó által felfűzött európai, Duna menti

országokat, nemzeteket, kulturális és gazdasági közösségeket. Ez persze nemcsak hasonló tennivalókat jelent, hanem ezeken keresztül a lokális együttműködések egymáshoz való viszonyának ártértekélését, vagyis a születő új Duna-közösség identitásának, szervezeti és intézményrendszerének az újragondolását is. Az Európa második leghosszabb folyója mentén szerveződő régió helyi társulásai/csoportosulásai e közösségen keresztül, közös érdekeik, értékeik, kultúrájuk mentén szerveződve képesek csak megtalálni helyüket a kontinens térképén.

Létezik-e közös érdek, közös kultúra a Duna mentén? Létezik-e közös Duna-identitás? Mit jelent a formálódó Duna-makrorégió a helyi közösségek életében?

1. A születő Duna-makrorégió fejlesztési közössége előtt álló kihívások

A Duna-régió stratégia (a továbbiakban: DRS) a Duna folyó mentén lévő térségben egy felülről meghatározott, területi és funkcionális együttműködésen alapuló makrorégiót hoz létre. A jelenleg is zajló tervezési szakaszban elindultak azok a politikai, gazdasági folyamatok, amelyek a területi összetartozáson túl – hosszú

* Török Lívia DunaLog projekt koordinátor, Lendvai Tímea DunaLog projekt asszisztens a Studio Metropolitana Nonprofit Kft.-nél.

távon – egy új, Duna menti közösség kialakulásához vezetnek, és annak legtágabb értelemben vett közösségi kultúrája, valamint identitása kifejlődésének irányába mutatnak.

A megkezdődött területfejlesztési folyamatokban a Duna több, mint egy paszszív földrajzi elem, hiszen a hozzá fűződő emocionális, rekreációs, esztétikai, funkcionális, gazdasági, politikai viszonyokon keresztül aktívan formálja, szervezi és térben is rendezi a vele kölcsönhatásban lévő közösségeket. A makrorégió definiálása, területi lehatárolása hidrológiai megközelítésen alapul, így a vízgyűjtő terület minden régiójára kiterjed. Azonban jogosan merült fel a kérdés a tervezési folyamat során, hogy melyek azok a térségek, amelyek valóban, funkcionálisan és jellegükből adódóan is részei ennek a makrorégióknak, és melyek nem (Dieringer 2010). Ez a markáns kérdés az identitás meghatározása szempontjából is megkerülhetetlen, hiszen a közösségek, csoportok önazonosságát sokszor az határozza meg, hogy más csoportoktól el tudják határolni magukat (Huntington 2005).

A Duna-medence tervezett jövőbeli fejlesztéseinek fontos elemét kell, hogy képezze a Duna menti közösségek együttműködési kultúrájának létrejötte. A makrorégió kialakítása egyszerre vezet egy regionális, „összdunai” identitás kialakulásához, valamint a helyi identitások erősödéséhez. A születő makrorégió sikeressége múlhat azon, hogy a formálódó régi és új közösségek miként tudják újrafogalmazni magukat a megváltozott geopolitikai rendszerben, hogyan tudják kialakítani és fenntartani a hasonlóságokon alapuló együttműködések és a különbségeken alapuló verseny egészséges és építő egyensúlyát.

2. A Duna-völgy országainak sokféleségéből fakadó sajátosságok és kihívások

2.1. Heterogén gazdasági környezet

A Duna-völgyi államok gazdasági szempontból különböző fejlettségi szinteken állnak. Az országok csatlakozása az Európai Unióhoz több lépcsőben valósul(t) meg. A mai tagállamok integrációja sem azonos mértékű, továbbá a Közép- és Al-Duna országai közül néhány még nem tagja az euróövezetnek. Az összetett gazdasági tér minden résztvevője számára értelmezhető és megvalósítható fejlesztési irányelvek kidolgozása szinte lehetetlen.

2.2. A vállalkozói tőke fejlettségbeli különbségei

Az együttműködést hátráltatja a térségben jelen lévő vállalkozói tőke fejlettségbeli különbözősége. Csak a Felső-Duna szakasz országai büszkélkedhetnek magas szintű társadalmi tőkével, de ez makroregionális léptékben szemlélve nem elegendő potenciál. A vállalkozói tőke fejlesztése és az ehhez kapcsolódó innováció ösztönzése Magyarországon és a Duna alsóbb szakaszain elengedhetetlen eleme a további fejlődésnek (Dieringer 2010).

A társadalmi tőke fejlesztésének a Világbank megfogalmazásában három alappillére van: a részvétel, a tevékenységek helyi körülményekhez való adaptálása és a partnerség. Az említett pillérek nyugvó fejlesztési elképzelések kidolgozása, befogadása és alkalmazása térségünk előtt álló feladat.

2.3. A szervezeti és intézményi rendszerek közötti különbségek

Nemcsak a fejlesztés közegének eltérő ütemű változása, de a különféle társadal-

mi, politikai és gazdasági fejlődési pályákra reflektáló fejlesztési folyamatok szervezeti és intézményrendszereinek sokfélesége is fontos jellemzője a térségnek. A területfejlesztési, valamint az adminisztrációs egységek elhelyezkedése a Felső-Duna szakaszon azért szerencsésebb, mert ott a Duna nem határfolyó. A Középső-, valamint az Alsó-Duna szakaszokon viszont ki kell alakítani a folyó által összekötött térségek közös fejlesztésére alkalmas intézményrendszert.

2.4. Az érték- és identításalapú programok hiánya, illetve összehangolatlansága

Egy ország társadalmi, gazdasági fejlettsége jelentős mértékben meghatározza hozzáállását a különböző érték- és identításalapú programokhoz. A már régóta EU-tag Németországban és Ausztriában a legfejlettebb az intézményi és a programhátér. A Felső-Duna szakaszon általános probléma a később, vagy még egyáltalán nem csatlakozott partnerországok elismerése, pontosabban el nem ismerése (Dieringer 2010). A Közép- és az AI-Duna menti államok társadalmi tőkéjének alacsony szintje többek között az identitásukat számottevően befolyásoló rendszerváltozással, a délszláv háború traumájával vagy a közelmúltban érzékelhető szlovák–magyar feszültségekkel összefüggő problémákkal magyarázható.

2.5. Párhuzamosan működő, hasonló célokat szolgáló programok, hálózatok

A Duna geopolitikai elhelyezkedése, a hozzá kapcsolódó témák komplexitása a múltban és a jelenben egyaránt sokakat inspirált a folyó által „kezdeményezett”

együttműködések létrehozására, közös gondolkodásra.

A DRS kidolgozását megelőzően elsősorban a felsőbb Duna-szakaszok országai (Ausztria és Németország) kezdeményeztek – főként oktatási, kulturális célú – együttműködést szorgalmazó programokat, hálózatokat (ARGE Donauländer, Donauhansé, Donaubüro lánc, stb.). A közös Duna-stratégia elkészítésének gondolata nyomán, szűk egy éven belül sokszor hasonló célokért, de egymástól függetlenül, párhuzamosan működő szerveződések kusza hálózata jött létre.

A rendszer hatékonyabbá tétele érdekében jelentős igény mutatkozik a Dunával kapcsolatos koncepcionális, szervezeti és intézményi sokféleség koordinálására, szervezésére és összefogására.

2.6. Az érintettek csekély szintű bevonása a tervezés folyamatába

A DRS elsődleges tartalmát a Duna menti nemzeti kormányok vitapapírjai (*non-paper*) határozzák meg, amelyek sok esetben nem találkoznak a mikrorégiós, illetve a helyi elképzelésekkel. Ennek oka elsősorban az, hogy a regionális, illetve a helyi érintetteket nem vonták be kellő mértékben a stratégiaalkotás folyamatába, beküldött javaslataikat nem vették figyelembe. Ennek ellenére bízunk abban, hogy a kijelölt irányvonalak mentén elindult akciók során hangsúlyosabban érvényesülhetnek az alulról jövő kezdeményezések.

2.7. Eltérő ágazati megközelítés

A stratégia segítheti az ágazati szempontok közeledését és hozhat mindenki által elfogadható megoldásokat a proble-

matikus kérdésekben. Ehhez folyamatos és aktív szektorok közti kommunikációra, befogadó platformokra és komplex látásmóddal bíró, nyitott ágazati szakértőkre van szükség.

Amikor a Duna-medence fejlesztéséről gondolkodunk, akkor alapvető eszköznek tartjuk a közösség legtágabban értelmezett társadalmi kultúrájának fejlesztését. E folyamat során ezt a kultúrát igyekszünk mobilizálni közös céljaink elérése érdekében. *Ebből a megfontolásból válik szükségessé a lokális közösségek egymáshoz való viszonyának ártértékelése, identitásának, szervezeti és intézményrendszerének újragondolása.*

3. Helyi közösségek a Duna-makrorégióban

A Duna-völgy közösségeinek heterogén jellegéből adódó összetett fejlesztési kultúra kialakítása nem képzelhető el „összdunai” szinten. A különböző fejlettségi szinteken álló területeken csak kreatív és aktív társadalmi kultúra építését szolgáló stratégiák segítségével érhető el siker. A különféle kultúrák közti folyamatos párbeszéd feltételrendszerének megteremtése is rendkívül fontos, hiszen ez vonhatja maga után a felek egyenlőségét és kölcsönös megértését.

Mindehhez a fejlődés alapelemének kell tekintenünk a lokális közösségek és azok tagjainak objektív önazonosság-tudatát, egészséges önbecsülését – vagyis a helyi identitás megteremtésének stratégiai alapfeladatként való kezelését. A lokális identitás megfogalmazásának, szükség szerinti újrafogalmazásának alapja a közösségépítés, az értékmegőrzés, az értékteremtés és a modernizáció feltételeinek biztosítása. A megerő-

sődött és együttműködni tudó helyi közösségek utat nyithatnak a jól működő, versenyképes Duna-makrorégió kialakulása felé. Mindehhez alapvető, hogy a helyi értékeken alapuló *identitás kérdését stratégiai alapelemként* kezeljük, valamint felismerjük a *közösségépítés* alkalmazásának fontosságát.

3.1. Helyi identitás – Duna-identitás

„A modernizáció, a gazdasági fejlődés, az urbanizáció és a globalizáció oda vezetett, hogy az emberek összezsugorították identitásukat, és szűkebb, intímebb közösségekkel azonosultak. Az emberek azokkal azonosultak, akik a leginkább olyanok, mint ők, és akiket közös etnikum, vallás és hagyományok, valamint közös származás és közös történelmi mítosz fog egybe.” (Huntington 2005)

Európa keleti bővítése, a nyugat-európai országok szerepének mérséklése és sok egyéb érv szól az európai funkcionális makrorégiók bevezetésének gondolata mellett. Fontos megvizsgálni, mit is jelent mindez a valódi érintettek, a lokális közösségek számára. Egy nagy kiterjedésű, társadalmi, gazdasági, kulturális szempontból rendkívül összetett tér helyi léptékből szemlélve nehezen értelmezhető, megfoghatatlannak tűnik. Bármennyire is gondolja egy egyén, egy közösség igazán „dunainak” önmagát, ez a „Duna-identitás” a folyó különböző szakaszain mást és mást jelent. A tagok a Duna-stratégia ernyőkonceptiója alatt keresik azokat a térbeli és társadalmi közösségeket, amelyek még elég közel vannak ahhoz, hogy megtestesítsék a Duna-völgyi identitás lényegét.

Az identitással foglalkozó szakirodalomban különböző identitáskategóriák-

kal találkozhatunk. Az egyik legismertebb közülünk *S. P. Huntington* besorolása, aki megkülönböztet leíró (kor, származás, nem, család stb.), kulturális (etnikum, vallás, nemzetiség stb.), területi (szomszédság, falu, nagyváros, tartomány stb.), politikai (frakció, érdekcsoport, ideológia stb.), gazdasági (foglalkozás, iparág stb.), illetve társadalmi (barátok, munkatársak, státus stb.) identitásfajtákat.

A Duna-makrorégió helyi közösségeinek versenyképessége és fejlődése szempontjából a kulturális, gazdasági és társadalmi identitáskategóriák fejlesztésére érdemes különös súlyt helyezni.

A Duna menti identitáskörzetek kezdeményezésének háttérében a területi identitás kategória áll. A területi identitás alatt azokat a már meglévő értékeket, illetve potenciált értjük, amelyek meghatározzák az adott körzet térségben betöltött szerepét, ezért magában hordozza a helyi közösségek versenyképességét, vagyis kulturális, gazdasági és társadalmi identitását.

A fejlődés érdekében a már meglévő értékek megőrzése, ápolása mellett fontos az új értékek teremtésének kérdése is. Nem elég konzerválni a múlt hagyományaira koncentrált identitást, hiszen egy befogadó, újítani képes közösség lehet csak kellően versenyképes és vonzó a kívülrőlők számára.

Az egyes körzeteknek meg kell határozniuk kulturális, gazdasági, társadalmi tulajdonságaikat, azokat a jegyeket, amelyek összekötik a közösség tagjait, és azokat, amelyek megkülönböztetik, avagy elválasztják másoktól. Ebben a megközelítésben az összetartozó területekre mint termékekre kell tekintenünk, amelyek piacosítása, eladása, eladhatóságának növelése a cél. Ehhez nélkülöz-

hetetlen a márkásítás folyamata, azaz a körzet védjegyének, márkájának meghatározása, amely az „értékesítés” során egyértelműen és könnyen azonosíthatóvá teszi azt.

Fontos, hogy a közösség alkotói, a térlakói azonosuljanak ezzel a márkával, hiszen a jövőben mindennapjaik része lesz és befolyásolhatja tevékenységeiket.

Mindemellett a modern kor kívánalmi közé tartozik, hogy a lokális közösségek képesek legyenek meghatározni valós és kívánt helyüket a világban, Európában vagy éppen a Duna-makrorégióban. Ehhez távlatokból is látniuk kell önmagukat. Ismerniük kell, részesei kell, hogy legyenek a körülöttük lévő, őket átszövő összetett hálózati rendszereknek.

A Duna menti közösségeknek fejlődésük és versenyképességük érdekében – egyéni arculatuk kialakításakor – a már meglévő identitáselemeik feltárásán és ápolásán túl, azok hálózatba szervezésére, súlyozására és szükség szerinti modernizálására is figyelmet kell fordítaniuk.

Sokszor felmerül a kérdés, hogy létezik-e közös Duna-identitás. „A Duna-völgyi identitás létezését vizsgáló közvélemény-kutatások adatai jelenleg nem ismertek, de feltételezhető, hogy az egyének azonosság tudatának egy olyan eleméről van szó, amely jelenleg nem bír olyan relevanciával, mint a lokális közösségekhez, vagy a nemzethez való kötődés, de valószínűleg a többség számára az európai identitás intenzitását sem közelíti meg. Egyelőre tehát a Duna-völgyi identitás létrehozása csak elképzelés.” (Koller 2010)

Az identitásépítés stratégiájának arra kell irányulnia, hogy az itt élők komplex identitásstruktúrájában megjelenjen és

megerősödjön a folyóhoz kötődő identitáselem is. A Duna-identitás akkor tölthető meg valódi tartalommal, ha az identitásépítés stratégiája megtalálja a kisebb területi vagy területtől független, kulturális közösségeket, amelyeken keresztül elérheti az egyéneket is.

A Duna menti közös identitás kialakulása és formálódása hosszú és fáradságos folyamat, amely a helyi Duna-identitás „puzzle darabjainak” összeillesztésével állhat csak össze egésszé. A régióban élők előtt álló feladat a hiányzó kirakós darabkák megtalálása, kiszínezése és beillesztés a nagy egészbe, a Duna-identitás rendszerébe.

3.2. Közösségépítés

Amennyiben egy adott közösség ismeri saját értékeit, tisztában van identitásával, sikeressége azon áll vagy bukik, hogy miként képes mindezt megfogalmazni, kínálni; hogyan tudja kialakítani és fenntartani az együttműködés és a verseny közösségi infrastruktúráit és kultúráit; hogyan tud aktívan bekapcsolódni, lüktető részese lenni a régió vérkeringésének.

Tény, hogy nem létezik „ideális identitás” vagy „ideális szervezeti/térségi kultúra”. Ha egy adott terület különféle lehetőségekkel, eltérő piacokkal, környezeti hatásokkal, ellentmondásokkal, versenykorlátokkal stb. szembesül, más-más stratégiát kell ahhoz választania, hogy megtarthassa versenyképességét, fenntartható fejlődését. Amennyiben ezeket a stratégiákat eredményesen akarjuk alkalmazni, sok esetben külső támogatásra is szükség van.

A régiót átszövő hálózati rendszer, illetve rendszerek segítségével a helyi értekek térségben betöltött szerepe egyre

tágabbá válik. Az egymástól látott jó példák, az összefogáson alapuló kezdeményezések mind-mind erősítik a lokális közösségeket.

Egy inkluzív, kreatív és aktív közösségépítési stratégiát követve, a már meglévő és alakuló szervezeti és intézményi adottságok közti szinergiákra építve, közösen kell kialakítani a Dunamakrorégió új, koherens szervezeti és intézményi kultúráját. Ez a folyamat nem lineáris és egyirányú, hanem iteratív és interaktív. Egyszerre igényel távlatos gondolkodást és az előttünk álló közvetlen problémák megoldását. Egyszerre igényli a szereplők proaktivitását saját szerepkörük megtalálásában és a nyitottságot ennek egyeztetésére a közösség céljainak megfelelően. Egyszerre kell az új közösség rendszeréről és a közösséget működtető normákról gondolkodnunk.

A közösségépítés egyik hathatós eszköze a stratégiaalkotás, a tervezés folyamata, amely képes arra, hogy moderálja, vezesse az egy térben élők közös gondolkodását. A DRS készítése apropót teremtett a lokális közösségek számára, hogy meghatározzák a Dunával való kapcsolatukat és a folyó köré szerveződő tér közös identitását.

A folyamat keretében közösen megválaszolandó kérdések segítik a közös célok megfogalmazását: Összeköt vagy elválaszt a folyó? Milyen kapcsolatunk van, és milyen szeretnénk kialakítani a folyóval? Jelenthet-e gazdasági előnyt a Duna számunkra? Akarjuk-e, tudjuk-e hasznosítani a Duna adta lehetőségeket?

A kérdésfelvetés elindítja azt a közös gondolkodást, amely során előkerülnek az identitást meghatározó építőkövek, és alkalom nyílik a legfontosabb pozitív és

negatív elemek megvitatására is. Ezt az ötletthalmazt lehet és célszerű közös merdebe terelni a stratégiakészítés eszközeivel.

4. Dunai partnerhálózatok az inkluzív fejlesztési kultúra megteremtéséért

A Studio Metropolitana keretei között működő Duna Programiroda célja, hogy szakmai segítségével, támogatásával egyre több Duna menti település fedezze fel saját „Duna-identitását”, éljen a természet „főutcája” nyújtotta lehetőséggel, a folyóval, amely olyan természetes kapcsolódási pont, amelyre építve jóval hatékonyabban lehet összehangolni az egyes települések Dunával és egymással kapcsolatos elképzeléseit, terveit, jövőképeit az egyéni és a közös célok megvalósítása mentén.

A Duna Programiroda a közösségi alapon nyugvó város- és településfejlesztés eszközrendszerére építve végzi munkáját. Programjaiban a települések és a tervgazdák szoros együttműködésére, országos és helyi gazdasági szervezetek aktív bevonására, az információk hatékony megosztására, építő párbeszédre törekszik.

Ennek érdekében többszintű hálózati rendszer megalapozását, szervezését, koordinálását, valamint szakmai tartalommal való megtöltését végzi 2007 óta folyamatosan:

- nemzetközi szinten a DunaLog program révén teremt kapcsolatot a Duna menti országok között;
- nemzeti szinten a Duna Partnerségi Hálózat néven, „ernyőszerkezetként” fogja össze tagjait és segíti, koordinálja tevékenységüket;

- helyi, Budapest metropolisz szinten pedig a Duna Főutca program keretében szolgál jó példával.

4.1. Nemzetközi szint – DunaLog program

A program célja egy nyílt, problémafeltáró és egyben közös megoldásokat kereső, dialóguson alapuló Duna menti kapcsolati hálózat megteremtése. A DunaLog programot 2007-ben kezdeményezte Budapest Főváros Önkormányzata, szoros együttműködésben Ulm városával, illetve az ulmi Duna Irodával (*Donau Büro*). A DunaLog-munkacsoport a dialógus módszerével – éves konferenciák és rendszeres műhelymegbeszélések keretében – igyekszik megszólítani a Duna menti országokat, integrálni őket a munkafolyamatba. A nemzetközi műhelymegbeszélések találkozási lehetőségeket kínáltak és kínálnak a városi és a regionális szintű politikai döntéshozókkal és vezetőkkel, az érintett városok és régiók fejlesztésében és kulturális életében fontos szerepet játszó szakemberekkel, ingatlanbefektetőkkel, illetve Közép- és Délkelet-Európa közszférájának fontos szereplőivel. A program – a résztvevők tapasztalatainak és tudásának segítségével – a Duna menti városok közös céljainak megfogalmazására, a meglévő tendenciák feltérképezésére, illetve a Dunára épülő transznacionális projektek megteremtésére összpontosít, kiemelt figyelmet fordítva az újonnan csatlakozott és a csatlakozás előtt álló tagországok által generált regionális és strukturális változásokra.

A hálózatosodás érdekében folytatott DunaLog programon túl, a Duna Programiroda tagja az ulmi kezdeményezésű, a teljes Duna-teret lefedő Donau Büro há-

lozhatnak is. A programiroda működésének eredményeként Budapest pozíciókat szerzett olyan nemzetközi szerveződésekben, mint a Duna Menti Városok és Régiók Tanácsa, továbbá kezdeményezője a Budapest, Ulm, Bécs és Pozsony összefogásának eredményeként megalakuló – jelenleg előkészítési szakaszban lévő – Duna Magistrale EGTC-nek (európai területi együttműködési csoportosulásnak). A területi együttműködés minden formájának keretét adó Duna Magistrale EGTC létrehozása megteremti a szervezett együttműködés és az egyenlő érdekérvényesítés lehetőségét a teljes Dunában.

4.2. Nemzeti szint – Duna Partnerségi Hálózat (DPH)

A DPH alapításának kezdeményezői (a Studio Metropolitana városfejlesztő műhely, a Regionális Fejlesztési Holding Zrt., a VÁTI és a Hazay Rt.) 2009 tavaszán úgy döntöttek, hogy a hazai Dunastratégiában érdekelt valamennyi településsel, gazdasági és fejlesztési szervezettel párbeszédbe és közös tervezésbe kezdenek. A konferencia- és műhelymunkasorozat, illetve együttműködési szövetség formájában útjára indított folyamat célja az volt, hogy létrejöjjön a Duna Partnerségi Hálózat, amely közös munka és dialógus során formálja a magyarországi Duna-régiót. A hálózat a III. DunaLog éves kongresszus alkalmával, 2009-ben alakult meg, és mára már mintegy hetven tagot számlál.

A DPH célja a Duna-térség tervezésével és fejlesztésével kapcsolatos folyamatokban való aktív részvétel, annak katalizálása. Alapelve a területileg és ágazatiilag integrált, térségi szemléletű településstervezéssel, az érdekeltek, közremű-

ködök bevonásával, vagyis a közösségi tervezés módszerével való térségformálás.

A hálózat további célja a hazai Duna-térségben érdekelt helyi és regionális szerveződések összefogása, hazai és nemzetközi szervezetekkel való partnerségi együttműködés kialakítása, illetve a széles körű bevonáson alapuló, stratégiai szintű tervezés társadalmi és kulturális feltételeinek megteremtése.

A DPH információval látja el a térségi szereplőket, érintetteket. Egy koordinációs hálózat kifejlesztésével segíti a helyi érdekek becsatornázását a stratégiaalkotási folyamatba. A stratégiakészítés nem egyszeri aktus, tehát állandó konzultatív szervezést igényel, amelyhez a Duna Partnerségi Hálózat megfelelő információmenedzsmentet és koordináló, kooperáló platformot kínál.

A változó feltételek és az erősebb verseny körülményei között a rövid távú – projektalapú – tervezés már nem nyújt kellő biztonságot. Hosszabb távú tervek, jövőképre van szükség, és ezek felvázolására alkalmas tervezési, menedzselési és kontrollmódszerekre. A folyamat nyitottabbá, rugalmasabbá válása elengedhetetlen kelléke a hosszú távú stratégiai tervezésnek, a demokratikus gondolatcserének, kormányzásnak és akciók létrejöttének.

A DPH együttműködik a Duna Menti Városok és Régiók Tanácsával, véleményt formál mind területi-fizikai, mind funkcionális kérdésekben, és ezt a magasabb szintek felé közvetíti is. A hálózat mind a tervezési, mind a megvalósítási fázisban részese a magasabb és a lokális szintek együttműködésének. Az információmenedzselés, -terítés és a kommunikáció mellett társtervezési, illetve kontroll (véleményező stb.) feladatokat ellát-

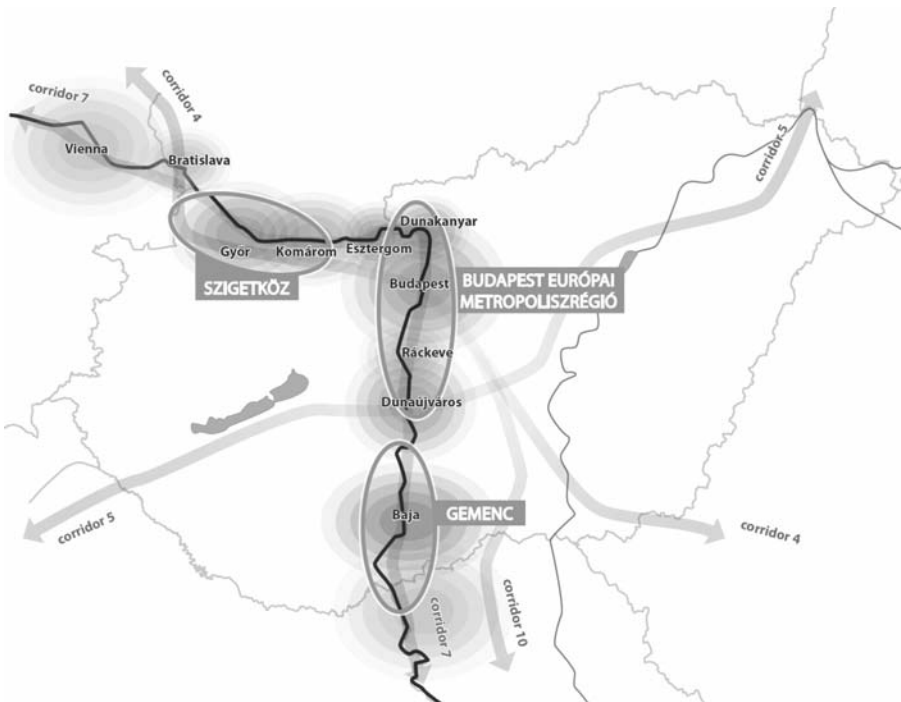
va segíti elő jobb, megvalósítható koncepciók, társadalmilag támogatott akciók létrejöttét. Mint a lokális szintek hálózata, elősegíti a „völgyben” való gondolkodást, tiszteletben tartva az egyéni kezdeményezéseket.

A Duna Partnerségi Hálózat tagjai együttműködésük eredményeként erősebb érdekérvényesítési képességgel, meg többszörözött forráslehetőségekkel (tőkebevonás, társadalmi erőforrások, pályázati támogatások), koordinált felhasználási és elosztási rendszerekkel, a közös fenntartás, üzemeltetés és költségelosztás eredményeként hatékonyabb működéssel, továbbá nagyobb léptékű térségfejlődés előnyeivel lehetnek gazdagabbak.

A DPH első lépésként, a Duna-régió természeti, tájegységi és kultúrtörténeti

adottságaihoz igazodóan, ún. *identitáskörzetek* kialakítását kezdeményezte. Az identitáskörzetek olyan új típusú, társadalmi alapon szerveződő partnerségi formációk, ahol a társadalmi kontroll mellett erősödhet a Duna menti közös identitás. Olyan önálló entitással bíró, elsősorban természetes módon körülhatárolható terület egységeket foglalnak magukban, amelyek történelmük, kultúrájuk, mindennapi életük során állandó kapcsolatban állnak egymással.

Az identitáskörzetek szerinti új térkezelés – szemben az országhatárok menti lehatárolással – alkalmas eszköze lehet a Duna-medence kulturális/civilizációs entitásokból kiinduló tervezésének. Az elmélet azt feltételezi, hogy az egyes körzetek kialakítása önszerveződés módszerével, a Duna Partnerségi Hálózat ernyő-

Az identitáskörzetek szerinti javasolt lehatárolás alapvetően a hazai Duna-térben

szervezetének támogatásával valósulhat csak meg.

A folyamat 2010 nyarán, magas szintű helyi támogatottság mellett elindult. Az egyes körzetek előtt egyebek között a következő feladatok állnak: a területi lehatárolások pontosítása, a körzetek azonosításra alkalmas nevének, szlogenjének megtalálása, a koordináló személyek legitimálása, megerősítése, az együttműködők körének meghatározása, bővítése, a kooperáció céljainak rögzítése, jóváhagyása (közös tervezés, közös koordinált forrásszervezés és forráselosztás), a feladatok felosztása (vállalások, felelősségek tisztázása), az identitáselemek, alapadottságok összegyűjtése, közös jövőkép megfogalmazása.

4.3. Helyi szint – Duna Főutca program

2009-ben a Budapest metropolisz térben kezdődött meg a Dunára szerveződő társadalom- és gazdaságfejlesztési stratégia kidolgozása. A Duna Főutca projekt széles körű társadalmisításon alapuló tervezési folyamat, amelynek során több lépcsőben és az ágazati logikák mellett működő egységek mentén szervezett és menedzselte kommunikációs módszerrel dolgoztunk. Legfontosabb célkitűzése, hogy a főváros, és így Magyarország számára új, markánsabb pozíciót határozzon meg az újrafarmálódó európai térben és a Duna-régióban.

Összegzés

A Duna-stratégia célkitűzései igen ambiciózusak, hiszen a térbeliség új koncepcióját jelenítik meg az Európai Unióban.

Olyan funkcionális makrorégió életre kelését szorgalmazzák, amely éppen funkcionálisán, működőképességén keresztül válhat valódivá, vagyis nem egy adminisztratív vagy mesterségesen létrehozott területi egységet jelöl.

A Duna-völgyi identitás létrejöttének paradox volta a Duna-stratégia koncepciójának és missziójának ellentmondásából fakad: a stratégia az uniós és a tagállami döntéshozók által kitalált és népszerűsített koncepció, amely az egyének önszerveződésére akar építeni. Ez utóbbihoz kapcsolódva meg kívánja találni a makrorégióon belül azokat a kisebb területi és/vagy társadalmi egységeket is, amelyeken keresztül közvetlenül elérheti az egyéneket.

A Duna mint összekötő kapocs igen erős szimbólum. A Duna-régió ugyan egyelőre egy konstruált makrorégió, viszont a Duna folyó Európa egyik meghatározó természeti elemeként hitelessé és megkérdőjelezhetetlenné teszi az itt élők sorsközösségét. (Koller 2010).

Ma már számos együttműködési elképzelés áll készen, amelyek mind hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a kijelölt dunai makrorégió életre keljen. Ez csak akkor történik meg, ha az érintett szereplők is aktivizálódnak. Következésképpen a DRS célkitűzései is csak akkor valósíthatók meg, ha a Duna mentén élő emberek tudatában is változás történik, vagyis létrejön az itt élők közösségi azonosságtudata.

A Duna Partnerségi Hálózat kezdeményezésében elindult újfajta területszemléleti rendszer alapja lehet a sokszínű, nagy kiterjedésű Duna-makrorégió területkezelésének, bizonyíthatja a helyi értékeken alapuló Duna-régió létjogosultságát.

Irodalom

- Ágh Attila (2010): Danube Strategy as a challenge of globalized locality (glocality): The Europeanization of a Functional Macro-Region in the Danube Valley. http://www.europatarsasag.hu/20070811tol_fajlok_itt/2010j%FAlius/Dunasstrategia-JD.pdf
- Dieringer Jürgen–Laukó Patricia–Schneider Gábor (2010): Új térségi perspektívák http://www.europatarsasag.hu/20070811tol_fajlok_itt/2010j%FAlius/Dunasstrategia-JD.pdf
- Gauder Péter (2009): Duna-stratégia – Európa új mederben. *Beszélő*, 2009. november–december, 14. évfolyam, 11. szám <http://beszelo.c3.hu/cikkek/duna-strategia-%E2%80%93-europa-uj-mederben>
- Koller Boglárka: A poszt-nemzeti identitás-struktúra dinamikus modellje az európai uniós állampolgárok azonosságtudatának vizsgálata alapján http://www.lib.uni-corvinus.hu/phd/koller_boglarka.pdf
- Koller Boglárka: The Danube – the reinvented symbol of Europe http://www.europatarsasag.hu/20070811tol_fajlok_itt/2010j%fanius/The%20Danube_the%20reinvented%20symbol%20of%20Europe_Boglarka%20Koller_01062010.doc
- Samuel P. Huntington (2005): *Kik vagyunk mi? – Az amerikai nemzeti identitás dilemmái*, Európa Kiadó, 25–70. o.
- Török Livia–Csaba Ders (2010): The emerging Danube Macro Region from the perspective of Budapest: Creating new networks of cooperation in development In Europeanization of the Danube Region: The Blue Ribbon Project, Blue Ribbon Research Centre King Sigismund College, Budapest

KISS ERVIN*

A Duna-stratégia a Duna Menti Kamarák Szövetsége szemszögéből

A Duna-stratégia lehetőséget teremt arra, hogy megalkotása és megvalósítása során a Duna medencéjében összeérjenek az EU kohéziós politikájával kapcsolatos, az európai szomszédságpolitikában részt vevő országokra vonatkozó programok és a potenciális tagjelölt országok fejlesztési programjai. A Duna Menti Kamarák Szövetsége közvetetten számos ország vállalkozásait tömöríti, így működése során hatékonyan képes elősegíteni az unió egyik kiemelkedő vívmányát, az egységes piac fejlődését és a határokon átnyúló társadalmi-gazdasági érdekek megvalósulását. A Duna-stratégia keretei között a kamarai szövetség által támogatott legfontosabb stratégiai pontok a duális szakképzési program megvalósítása, a vállalkozások versenyképességének növelése, valamint az EU és a nyugat-balkáni régió általános kohéziójának elősegítése.

Bevezető

A Duna-stratégia megalkotására az Európai Tanács 2009-ben kérte fel az Európai Bizottságot azzal a szándékkal, hogy a 2011. évet megelőzően az érintett országok bevonásával alkosson meg egy olyan javaslatot, amely ezen régió – számos területet érintő – szorosabb együttműködését teszi lehetővé.

Az első felmerülő kérdés e szándék megvizsgálásakor az lehet, hogy mit is nevezhetünk Duna-régióknak, amelyre a Duna-stratégia kiterjed. Tekinthezünk-e egységes régióknak egy ilyen sokszínű,

számos földrajzi és gazdasági egységből, európai uniós és azon kívüli országokból álló övezetet? Mi lehet az a kapocs, ami összeköti ezt a térséget?

Azt leszögezhetjük, hogy a Duna Európa jelentős folyója, a Volga után a második leghosszabb folyam a kontinensen, így évszázadok óta meghatározó szerepe van az itt élő népek, társadalmak történelmében, gazdaságában, mindennapjaiban. Ezért is készült már az elmúlt évszázadokban számos koncepció, amely a Duna mentén élő népek, országok érdekeit igyekezett közös nevezőre hozni (Magyarországon például jól ismert *Kossuth Lajos* Duna menti köztársaságra vonatkozó elképzelése). A Duna-régióban hosszú múltra visszatekintő együttműködést az 1856. március 30-án alapított Európai Duna Bizottság is jól példázza, amely az egyik első európai intézménynek számít (székhelye eredetileg Romániában volt, jelenleg pedig Budapesten van a központja).

Az Európai Unió, tágan értelmezve a Duna-régiót, abba tizennégy államot (Ausztria, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Csehország, Horvátország, Magyarország, Moldávia, Montenegró, Németország – Baden-Württemberg, Bajorország –, Románia, Szerbia, Szlovákia, Szlovénia és Ukrajna) vont be, amelyek közül nyolc EU-tagállam, négy tagjelölt, kettő pedig harmadik országnak minősülő állam. A makrorégiót alkotó országok diverzitása is rámutat arra, hogy milyen

* A szerző a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara főtítkára, valamint a Duna Menti Kereskedelmi és Iparkamarák Szövetségének főtítkára.

gazdasági és társadalmi különbségek találhatók a régió területén, de gondolhatunk az államformák eltérésére is.

A Duna-stratégia megalkotásának jelentős lépése volt az a 2009-es nyilatkozat, amelyben a Duna-medence tagállamai – Ausztria, Bulgária, Magyarország, Németország, Románia, Szerbia és Szlovákia – a dunai térség fenntartható fejlesztésére vonatkozóan együttműködési szándékukat fejezték ki.¹ A nyilatkozat célja olyan, a területi, gazdasági és kulturális kohézió fontosságát hangsúlyozó, Duna menti országokat érintő stratégia majdani összeállítása, amely alapján a kialakuló Duna-régió a 2014-ben induló új költségvetési periódusban – többek között a balti együttműködés példájára – közös európai fejlesztési térségként kerülhet meghatározásra.

A balti együttműködés kritikájaként merül fel, hogy az egyetlen benne részt vevő nem uniós országot – Oroszországot – egyik projektbe sem vonták be. Az uniós régiópolitikában kiemelkedő előrelépést hozhat, ha a Duna-stratégia megalkotásával és végrehajtásával megvalósul a nem uniós tagországok projektekbe történő bevonása.

Ebbe az együttműködési dimenzióba kíván bekapcsolódni a Duna Menti Kamarák Szövetsége (*Danube Chambers of Commerce Association, DCCA*), amely a kamarai rendszer már kialakult hagyományos érdekképviselési, érdekérvényesítő struktúráiból adódóan, a Duna mentén, a folyam vonzáskörzetében működő vállalkozások, vállalkozók közös érdekképviselését, érdekérvényesítését kívánja elősegíteni, ezzel szorosan bekapcsolódva a Duna-stratégia végrehajtásába.

Kamarák szövetsége a makrorégió érdekében

A DCCA 2010. június 30-án Budapesten azzal a céllal jött létre, hogy az államháztartókat eltörölve a Duna menti térségben levő kamarák tevékenységét összehangolja a régióban működő vállalkozások általános érdekeinek figyelembevételével.

Az Európai Unió Duna-stratégiája lehetővé teszi, hogy a folyam partjain élő emberek érdekképviselési szervezeteiken keresztül új, közös célokat tűzzenek ki, új együttműködési dimenziókat határozzanak meg, amelyek összekapcsolja a történelmi Duna-térség.

A szövetség gondolata már sok éve érlelődött, bár megalakulásának ötletét kétséget kizáróan az elfogadás előtt álló Duna-stratégia adta. A szövetség alapfilozófiája, hogy egységes üzleti lehetőségek platformját hozza létre horizontális alapelvek mentén, elősegítve a gazdasági-üzleti kooperációt, ezzel is erősítve a Duna menti makrorégió különböző országaiban tevékenykedő vállalkozók, gazdasági társaságok közötti kohéziót.

A DCCA budapesti megalakulását követően 2010. szeptember 10-én Pécsset tartotta első közgyűlését a Közép-Európai Kamarai Hálózat Kongresszusának keretében, ahol a végleges alapszabályt az alábbi kamarák képviselői írták alá: Belgrád, Bécs, Budapest, Bukarest, Eszék, Győr, Linz, Ulm, Újvidék, Passau, Pécs, St. Pölten, Temesvár, valamint csatlakozási szándékát jelezte Ruse. A szövetséget kiemelt jelentőségű regionális központi kamarák alkotják, amelyek közvetlen kapcsolatban állnak a térség

¹ Javaslat a Budapest-Ulm-Wien EGTC létrehozására. Central European Service for Cross-Border Initiatives, Studio Metropolitana. Budapest, 2010.

vállalkozásaival. Elnöki tisztségét a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara tölti be, az alelnököket a Bécsi és a Belgrádi Kereskedelmi Kamara delegálja.

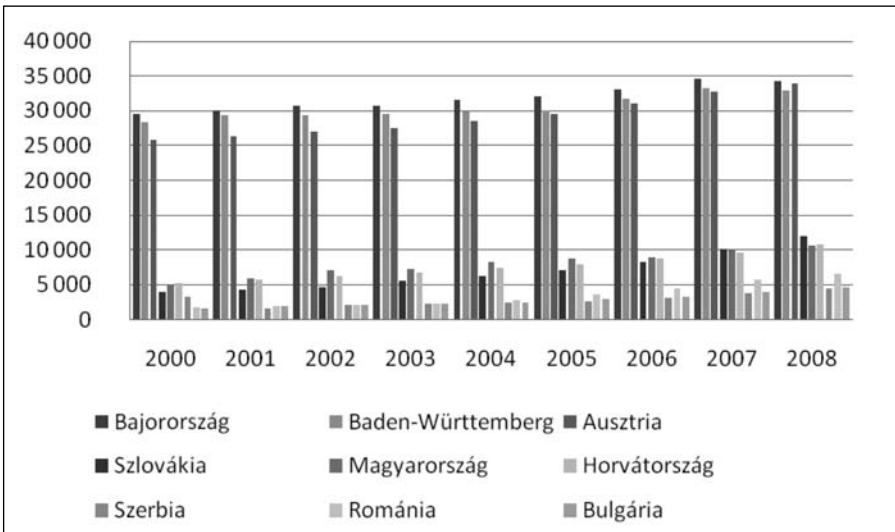
Nem titkolt célja a DCCA-nak, hogy civil egyeztető fórumokon való részvételével elősegítse a civil kezdeményezések hangsúlyosabb megjelenését a gazdasági érdekérvényesítésben. Ennek érdekében a DCCA – a kamarák funkciójához igazodva – közvetítőként kíván működni a civil szféra kezdeményezései és a Dunastratégia döntéshozó szervei között.

Stratégiai régió mint akcióterület

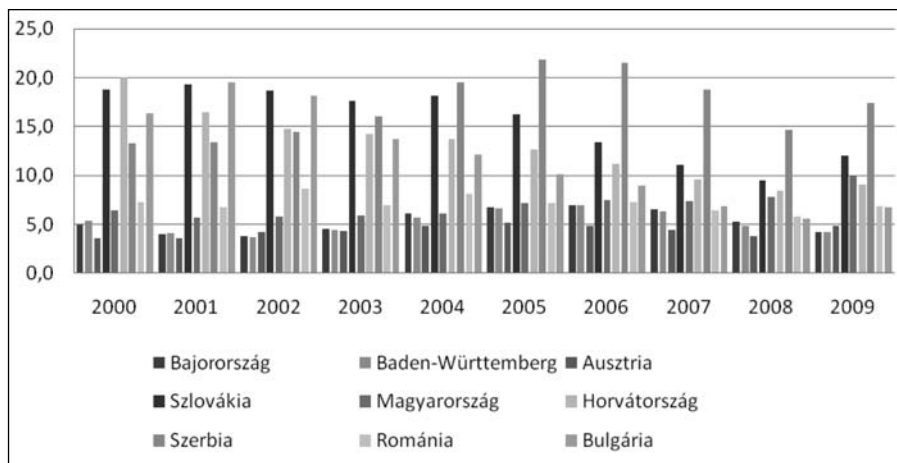
A Duna-régiónak jó esélyei vannak arra, hogy Európa új fejlesztési tengelyévé válhasson. Ez annál is inkább igaz, mert a Duna-régió az Európai Unió egy makrorégiójaként az EU területi kohéziós koncepciójának keretei között kiemelt szerephez juthat a közeljövőben.

A Duna-régió Európa egyik legfontosabb térsége. Több tagállamra is kiterjed, és számos szomszédos országot érint a folyó vízgyűjtő területén, illetve a Fekete-tenger part menti területein, amelyek bekapcsolódtak az európai szomszédsági politikába. A teljes folyómedence területe mintegy 800 000 km². A térség lakosságszáma meghaladja a 100 millió főt, amely főként – de nem kizárólagosan – a 3000 km hosszúságú folyóparti területre koncentrálódik. A folyó mentén négy főváros is elhelyezkedik (Bécs, Budapest, Bukarest, Pozsony), illetve számos kiemelkedően fontos központ itt található.

A DCCA a Duna-régiót úgy közelíti meg, mint egy egységes akcióterületet, amely fontos szerepet kaphat Európa fejlesztésében. A makrorégiók (például a földközi-tengeri, a balti-tengeri, a fekete-tengeri vagy az Alpok-régió) megnövekedett jelentősége fokozottan rávilágít a Duna-régió többi európai makrorégiótól való elkülönítésének szükségességére.

1. ábra. A Duna-régió egy főre jutó bruttó hazai termék adatai (GDP – euró/fő, 2002–2008)

2. ábra. A munkanélküliség aránya (%-ban, 2002–2009)

Több megválaszolandó kérdés és megoldandó probléma is jelentkezik ebben a régióban. Ezek között említhetjük a folyam folyásirányával párhuzamosan, a geológiai lejtés mellett kialakult szociális-gazdasági lejtést, amely magában foglalja a gazdasági és társadalmi különbségeket, az infrastrukturális adottságok eltéréseit és a környezeti kérdéseket is.

Gazdasági vetületét tekintve a Duna-régió az Európai Unió teljes GDP-jének több mint 10 százalékát adja.² Társadalmi-gazdasági fejlettség tekintetében azonban rendkívül jelentős különbségek mutatkoznak itt mind nemzeti, mind pedig regionális szinten, amelyet kiválóan tükröznek az országok bruttó hazai termék adatai (GDP).

A Duna Menti Kamarák Szövetsége tagjai révén lefedi Európa leggazdagabb és legszegényebb régióit egyaránt, a kevésbé fejlettek zöme az új tagállamokban

és a nem európai uniós országokban található. Az új tagállamokra és a nem uniós országokra különösen jellemzőek a regionális szinten mutatkozó fejlettségi különbségek, gazdasági tevékenységük túlnyomó többsége a fővárosban, illetve annak vonzáskörzetében összpontosul.

Az Európai Unióhoz nemrég csatlakozott tagállamok és a harmadik országok munkanélküliségi rátája is jelentősen magasabb a régió ún. „régii” EU-tagállamaiéhoz képest.

Az Európai Parlament szerint „A Duna-ra vonatkozó uniós stratégiában a Balti-tengerre vonatkozó stratégia modelljét követve benne rejlik a lehetőség a regionális és határokon átnyúló együttműködés elősegítésére a további gazdasági növekedés, valamint a közös kihívásokra adandó közös válaszok meghatározása érdekében”.³ A DCCA által elősegíteni szándékozott közvetlen – a tagkamarák

² Úton az Európai Duna-régió Stratégia felé – On the way to the European Danube Region Strategy. 52. o. Nemzeti Fejlesztési és Gazdasági Minisztérium. 2010.

³ Az Európai Parlament állásfoglalása a Duna-régióra vonatkozó európai stratégiáról. Közös állásfoglalás iránnyaló indítvány. Plenáris ülés dokumentum.

által képviselt vállalkozások közötti – külföldi tőkebefektetések kulcsfontosságú kiegyenlítő szerepet tölthetnek be a Duna-régióban tapasztalható gazdasági egyenlőtlenségek kiküszöbölésében és a munkahelyteremtésben, amire ma is vannak jó példák. További kiegyenlítő szerepet játszhat a Duna-régió országainak zömében még mindig viszonylag alacsony – így a bővítés lehetőségét magában rejtő – kereskedelmi kapcsolatok számának növelése is.

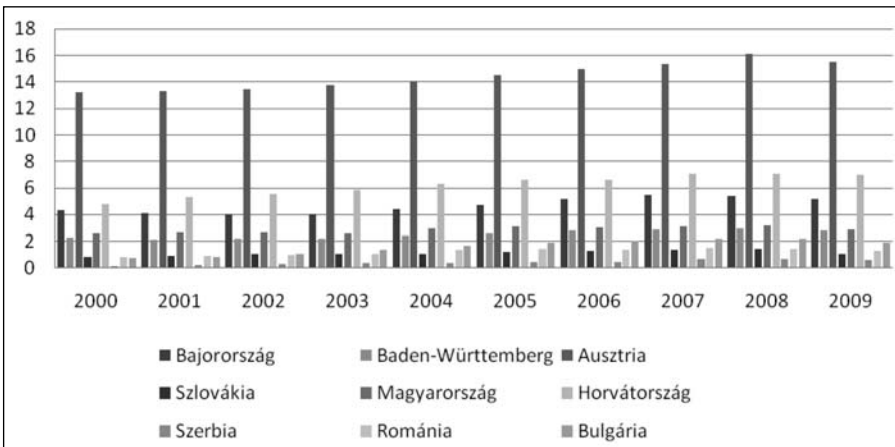
A turisztika terén is jelentős különbségek mutatkoznak az országok között, mégis ez azon ritka gazdasági-piaci területek egyike, amelynél nem mutatható ki a geológiai lejtés mellett kialakult szociális-gazdasági lejtés paradigmája, hiszen ezt a területet a természeti erőforrásokkal összefüggő vonzás számottevően befolyásolja: a térség kulturális örökségei és természeti adottságai sok turistát vonzanak. A Duna mind az aktív, mind a passzív kikapcsolódásra kiváló lehetőséget teremt. A folyó minden szakaszán (különösen a Wachau, a Dunakanyarban, a Vaskapu-szorosban és a Duna-deltánál) találkozhatunk személyszállító ha-

jókkal, amelyek színvonalas programokat kínálva mutatják be a térséget, különös figyelmet szentelve a városoknak.

A Duna-delta 1991 óta az UNESCO-világörökség része, és a Duna-régióban a Natura 2000 hálózat keretében számos különleges védelmi és természetmegőrzési terület található. E régióban a Duna adta lehetőségeken kívül különös vonzerőt jelentenek a régió hegyvidékei is.

A régióban (elsősorban a Duna mentén) egyre nagyobb mértékben terjed a kerékpározás is: Donaueschingentől Pozsonyig jól kiépített kerékpárút található, az EuroVelo 6. szakaszának részét képező „Donauradwanderweg” mintegy százezer kerékpárost fogad évente. Emellett a folyam alsóbb szakaszain (elsősorban a Szigetközben, valamint Esztergomtól Budapestig) is lehetőség van a biztonságos kerékpározásra. A DCCA a meglévő turisztikai értékek összefogása érdekében kiemelt célként kezeli, hogy a Duna menti térség egységes arculattal és turisztikai kínálattal rendelkezzen.

Az eddig említetteken kívül a DCCA az EU Duna-régióra vonatkozó stratégiájában a következő együttműködési terüle-

3. ábra. A turisztikai látogatottság megoszlása (millió fő, 2000–2009)

teken is eredményesen részt vehet: társadalmi fejlődés és szociális védelem, fenntartható gazdasági fejlődés elősegítése, közlekedési és energetikai infrastruktúra fejlesztése, környezetvédelem, kultúra és oktatás hatékonyságának növelése.

Szövetség és stratégia, avagy stratégiai szövetség

A Duna-stratégia megalkotását elrendelő európai uniós intézmények elképzeléseiben nagy súlyt kapott és kap, hogy a jövőben nagyobb szerepet kell biztosítani a civil szervezetek, a gazdasági, szakmai kamarák és az érdekképviseltek számára mind a tervezés, mind a szabályozás, mind pedig a megvalósítás terén. Jól illeszkedik ez a már régen meglévő szubszidiaritás elvébe, valamint a Lisszaboni Szerződés elfogadása óta kiemelten hangsúlyos területi kohézió támogatásának célkitűzésébe is, ez ad lehetőséget és bátorítást a különböző (érdek)szövetségek számára a stratégiában történő részvétellel.

A fentiek alátámasztására álljon itt két idézet az Európai Unió Bizottságától és az Európai Parlamenttől:

„Az Európai Bizottság felhívást intéz minden érdekelt félhez, hogy tegyék meg javaslataikat, észrevételeiket és hozzájárulásukat. Az érdekeltek lehetnek tagállamok, szomszédos államok, régiók, önkormányzatok, nemzetközi szervezetek, pénzügyi szervezetek, társadalmi és gazdasági partnerek, és a civil társadalom tagjai.”⁴

„Az Európai Parlament {...} hangsúlyozza, hogy a közös kihívások megoldá-

sának megtalálása, a konkrét projektek hatékony végrehajtása és a felelősségteljes kormányzási mechanizmus biztosítása érdekében az előkészületi folyamatba be kell vonni a Duna térségének illetékes regionális és helyi érdekelt feleit, hogy világosan azonosítani lehessen, mire van szükség a területek kiegyensúlyozott, fenntartható fejlesztése és a kapacitáskiépítés tekintetében; továbbá sürgeti a kormányokat, hogy támogassák és könnyítsék meg a nem kormányzati szervezetek, a szakmai szövetségek és a civil társadalom tájékoztatását és a velük való konzultációt célzó intézkedéseket a stratégia kialakításával és későbbi végrehajtásával kapcsolatban egyaránt.”⁵

A DCCA-t megalapítók legáltalánosabb célja úgy fogalmazható meg, mint a távoli és a közelebbi múlt jó példáinak felhasználásával annak a „lejtésnek” a kiegyenlítése, amely a folyam folyásirányával párhuzamosan a geológiai lejtés mellett történelmileg kialakult. Ez a szociális-gazdasági lejtés azzal jellemezhető, hogy a földrajzi közelség ellenére nagy különbségek vannak a gazdasági fejlettségben, az üzleti környezetben és a gazdasági szereplők kulturális szokásaiban, miközben sok a kihasználatlan üzleti lehetőség is. Ennek érdekében fel kell tárni azokat az akadályokat, amelyek az együttműködés útjában állnak. Ilyen tipikusan az eltérő szabályozói környezet, esetenként a túlzott bürokrácia, a nyelvtudás vagy az infrastruktúra hiánya, valamint az eltérő szakképzettségi, oktatási szint és színvonal.

4 Európai Duna Stratégia, Bevezető dokumentum a vita kezdeményezéséhez. REGIO/E1/EN/NV/OB D(2010)

5 Az Európai Parlament állásfoglalása a Duna-régióra vonatkozó európai stratégiáról. Közös állásfoglalásra irányuló indítvány, Plenáris ülés dokumentum.

A DCCA alap gondolata, hogy széles körű üzleti lehetőségek platformját és egységes üzleti környezetet hozzon létre a vállalkozások számára, erősítve az üzleti kooperációt, ezzel is segítve a személyek és a szervezetek közötti kohéziót.

A fenti célok elérése érdekében a következő alapelvekre épül a Duna Menti Kamarák Szövetségének a Duna-stratégiaához illeszkedő stratégiája:

a) A résztvevő kamarák tagjai közötti együttműködés számára uniós források elérhetővé tétele

Az Európai Unió forrásainak elosztása során preferálja a különböző szereplők együttműködésével megvalósuló fejlesztéseket, beruházásokat, programokat, emellett vannak olyan brüsszeli elosztású források is, amelyek kimondottan a nemzetközi együttműködések erősítését szolgálják. Emiatt a DCCA nagy súlyt helyez arra, hogy a későbbiekben elfogadásra kerülő Duna-stratégia programjába beépüljenek és elérhetővé váljanak olyan források, amelyeket a tagkamarák az általuk kezdeményezett projektek során igénybe vehetnek. A DCCA ezeket a forrásokat kívánja hatékonyan felkutatni, és törekszik arra, hogy elősegítse a szükséges nemzetközi pályázói konzorciumok létrejöttét.

b) Az együttműködésben érintett területekre vonatkozó kutatások elvégzése, támogatása

Fontos stratégiai feladat, hogy a DCCA kutatásokat indítson azért, hogy feltárják a tagvállalkozások együttműködésében rejlő lehetőségeket, ugyanakkor az is kiderüljön, hogy ezeket pontosan milyen akadályok miatt nem használták még ki. A kutatásokból származó információk segíthetik a későbbi munkát.

c) A kamarák tagjainak releváns információkkal történő ellátása

A Duna menti vállalkozói együttműködés egyik legfőbb akadálya az információ hiánya, ezért fontos, hogy a DCCA stratégiájának egyik központi elemeként szerepeljen az információáramlás biztosítása. Ennek eszköze egy modern, internet alapú „üzleti wikipedia” lehetne, amelynek tartalmát a tagság szerkesztheti, valamint ahol a DCCA hagyományos szakmai publikációkat is kiadhat.

d) Kapcsolatépítés a tagságok között

A DCCA sikeres működésének egyik legfontosabb eredménye az lehet, ha a részt vevő kamarák tagjai között minél több és minél szerteágazóbb kapcsolati háló alakul ki. A kapcsolatépítés elősegítése érdekében a tagkamarák tájékoztatják egymást a Duna menti országokban rendezett, az érdekelt vállalkozások számára bemutatkozási lehetőséget kínáló kiállításokról, illetve vásárokról. A DCCA ezen a területen is fontosnak tartja az internetes közösségépítés adta lehetőségek kihasználását. Az általános kapcsolatépítés mellett szükség van a szűk, szakmákon belüli csoportosulásokra is. Ilyen lehet például a Dunára épülő logisztikával foglalkozó vállalkozások összefogása, vagy a Dunára épülő turisztikai szolgáltatók klasztere, továbbá a dunai követelményeknek megfelelő hajókat gyártók szövetsége.

e) Tudástranszfer, oktatás, üzleti kultúra terjesztése

A DCCA tagsága különböző üzleti környezetekben tevékenykedik, amelyek az együttműködés erősödése esetén egységesedhetnek, ami jótékony hatást gyakorolhat az üzleti kultúra fejlődésére. A szakképzési programok összehangolása lehet ennek egyik legfontosabb megvalósulási terepe, ahol a fejlettebb szakképzési módszereket alkalmazó kamarák társaiknak segítséget nyújtanak. Nagy

hatása lehet a cserediákprogramoknak is, amelyek keretében a hallgatók nemcsak nyelvet tanulhatnak, hanem a gyakorlatban is megismerhetnek más munkakultúrákat.

Nemcsak a szakképzésben, hanem a kamarák napi működésében is érdemes összegyűjteni a legjobb gyakorlatokat, és a kamarai munkatársak csereprogramja keretében elterjeszteni. Ez a tapasztalatcsere-program egyben személyes kapcsolatokat építhet a kamarák alkalmazottjai között, amelyek később a napi kamarai együttműködésben is hasznosak lehetnek.

f) Megjelenés a civil egyeztető fórumokon

A DCCA fontosnak tartja, hogy civil egyeztető fórumokon való részvételével elősegítse a civil kezdeményezések megjelenését a gazdasági érdekérvényesítésben. Ennek érdekében mintegy közvetítőként kíván működni a civil szféra kezdeményezései és a Duna-stratégia döntéshozó szervei között.

g) Részvétel a Duna-stratégia keretében a Duna makroregionális programban

A makrorégió-koncepció új típusú együttműködési forma az Európai Unióban, egyfajta integráció az integrációban. Ennek megvalósításában kíván részt venni a DCCA azáltal, hogy az egyes kamarák előtt álló hasonló kihívásokra – mint például a klímaváltozás kedvezőtlen hatásai, a dunai hajózás kérdése, vagy a gyakori árvízveszély – egyeztetéseken alapuló közös programokat készít elő, figyelembe véve az országok eltérő szabályozását (különös tekintettel a nem EU-tag országokra).

h) Az egységes piac jobb kihasználása

A DCCA szükségesnek tartja, hogy a térség gazdasági szereplői gyökeresen újragondolhassák a belső határoktól

mentes környezet adta lehetőségeket és kihívásokat, működése során így segíteni tudja az unió egyik kiemelkedő vívmányának, az egységes piacnak a fejlődését. A kereskedelemben, a tőkebefektetésben komoly lehetőségek vannak, valamint a szolgáltatási szektorban is feltáratlan együttműködési területek maradtak eddig kihasználatlanul. Ezért a kamarák tagjai között a DCCA fontos beruházás-ösztönző és kereskedelemfejlesztő szerepet játszhat, továbbá elősegítheti közös vállalatok (esetleg az európai jogban már jelen lévő, de még alig-alig kihasznált európai részvénytársasági forma) létrejöttét, közös sztenderdek kialakítását.

Mint látható, a teendők sorában kiemelt szerepet kap az érintett országok közötti bilaterális gazdasági kapcsolatok kiépítése, illetve elmélyítése, valamint a DCCA ismertségének és minél szélesebb körben történő népszerűsítésének elősegítése, az információáramlás biztosítása, kutatások indítása a tagvállalkozások együttműködésében rejlő lehetőségek és akadályok feltárása érdekében. A DCCA sikeres működésének az egyik legfontosabb eredménye az lehet, ha a részt vevő kamarák tagjai között minél több és minél szerteágazóbb kapcsolati háló alakul ki. A szövetség prioritásként kezeli a térségben működő vállalkozások pénzügyi fejlesztését, a munkanélküliség – elsősorban a helyi foglalkoztatás ösztönzésével történő – csökkentését, valamint aktívan együtt szeretne működni a balti államokkal is.

A fenti alapelvek mentén a DCCA több projekttervet is kidolgozott a Duna-stratégiában való részvétel érdekében:

- „Vállalkozások versenyképességének növelése a DCCA-államokban”, amelynek célja a szabályozási és adminisztratív

rációs korlátok felmérése, az adminisztrációs terhek csökkentése, átfogó információs adatbázis és tudástár elkészítése;

- *„A 'Szege-di Folyamat' továbbfejlesztése a Duna-stratégia keretei között”,* amelynek célja az EU és a Nyugat-Balkán általános kohéziója, valamint oktatások, képzések szervezése a makrorégió politikusai, vállalkozói, államigazgatási szakemberei, önkormányzati képviselői számára, továbbá a környezettudatos gazdasági, politikai gondolkodás elterjesztése a régióban;
- *„Kulturális turizmus a Duna mentén – a Duna-régiós kulturális turisztikai klaszter létrehozása”,* amelynek célja egy egységes makrorégiós turisztikai klaszter kialakítása, ezáltal olyan pályázati és fejlesztési program elkészítése, amely – támaszkodva a régió meglévő kulturális potenciáljára – összehangolt élményturisztikai fejlesztéseket és idegenforgalmi promóciót tesz lehetővé;
- *„Hajóépítő klaszter létrehozása”,* amelynek célja a hiányzó és eltűnt hajóépítő-kapacitás megteremtése;
- *„Duális szakképzés a régióban – szakképzési rendszerek összehangolása, szakképzési klaszter létrehozása”* a szakképzés tartalmi összehangolása céljából olyan egységes szakképzési rendszer kialakításával, amely révén valamennyi országban elfogadják a bizonyítványt/diplomát, és az országok közötti szakember-átjárhatóság azonos képesítések alapján történhet meg;
- *„Megújuló energiaforrások felhasználásának elterjesztése, a gyártói és kereskedői kapacitások kiépítése a Duna-régióban”,* amelynek célja a megújuló energiaforrások mind szélesebb

körben való meghonosítása a makrorégióban az európai uniós szabályozások maximális figyelembevételével, valamint a kutatás-fejlesztésre irányuló törekvések ösztönzése;

- *„DCCA-stratégia az élhető Dunáért”,* amelynek célja a Duna víztisztaságának megőrzése, a dunai biodiverzitás visszaállítása, a természeti környezet szépségének megóvása, az árvízvédelem és a katasztrófaelhárítás;
- *„Egységes adatbázis és tudástár kialakítása a DCCA vállalkozásai számára”,* amelynek célja a vállalkozások életben maradásához, sikeres működéséhez, makrorégiós terjeszkedéséhez és új üzleti kapcsolatok felvételéhez elengedhetetlen átfogó tudástár kiépítése.

Összefoglalás

A DCCA, kamarai szövetség lévén, közvetetten számos ország vállalkozásait tömöríti, így működése során az unió egyik kiemelkedő vívmányát, az egységes piac fejlődését és a határokon átnyúló társadalmi-gazdasági érdekek megvalósulását is képes elősegíteni. A mai, válságokkal sújtott térség számára kiemelkedően fontos, hogy gyökeresen újragondolva az Európai Unióban meglévő belső határoktól mentes környezet adta lehetőségeket és kihívásokat, beruházás-ösztönző és kereskedelemfejlesztő programok valósuljanak meg a nem EU-tag országok bevonásával. Ebbe a munkába a szövetség szorosan be tud kapcsolódni, amennyiben célkitűzéseihez igazodó, megfelelő Duna-stratégia születik. Ha a DCCA stratégiai célkitűzéseit hatékonyan képes megvalósítani, akkor komoly érdekérvényesítési súllyal rendelkező gazdasági társulásként sikerrel lobbizhat

Brüsszelben a fejlesztési források elosztásakor, az uniós szabályok meghozatalakor és az infrastrukturális fejlesztések kijelölésekor.

A DCCA tagsága különböző üzleti környezetben, különböző üzleti kultúra alapján tevékenykedik. Az együttműködő kamarák által feltárt megoldásokban nagy fejlődési lehetőség rejlik. A Duna-stratégia keretei között a duális szakképzési program megvalósítása, a vállalkozások versenyképességének növelése, valamint az EU és a Nyugat-Balkán általános kohéziójának elősegítése lehetnek az együttműködés legfontosabb megvalósulási terei.

Látható tehát, hogy a Duna medencéjében összeérhetnek az EU kohéziós politikájával kapcsolatos, az európai szomszédságpolitikában részt vevő országokra vonatkozó programok, valamint a po-

tenciális tagjelölt országok fejlesztési programjai. A térség olyan terület, ahol kitűnő összhang alakítható ki a különböző európai uniós politikák, a kohéziós, a közlekedési, az idegenforgalmi, a mezőgazdasági, a halászati, a gazdasági és szociális fejlesztési, a környezetvédelmi, a bővítési és a szomszédsági politika között.

A szövetség alapítói mélyen hisznek benne, hogy a következő generációk számára a Duna menti területek gazdasági kohéziója fenntartható gazdasági fejlődést hoz a folyó közvetlen vonzáskörzetében. Az előzőekben felsorolt célkitűzések és projektervek megvalósítását az segítené a legjobban, ha minél több érintett ország Duna-stratégia programjában szerepelne a DCCA, mint a Duna-térség gazdasági fejlődésének hatékony eszköze.

CSÓKÁSI ESZTER-KOZÁK PÉTER*

Duna-stratégia – a DKMT Eurorégió reménysugara?

A Duna–Körös–Maros–Tisza Eurorégió elkötelezett a Duna-stratégia célkitűzései mellett, felkészülten és koordináltan kész implementálni a stratégia célkitűzéseivel összhangban álló fejlesztési elképzeléseit. A Dunát, valamint az annak vízgyűjtőterületén található folyókat (Tisza, Körösök, Maros, Bega) jelentős erőforrásnak tekinti és identitásának meghatározó elemeként kezeli.

A Duna–Körös–Maros–Tisza (DKMT) Eurorégió (Bács-Kiskun és Csongrád megye Magyarországról, Arad, Hunyad, Krassó–Szörény és Temes megye Romániából, valamint Vajdaság Autonóm Tartomány Szerbiából) megalakulásakor a térség – amint az nevéből is kitűnik – vízeivel, folyóival vállalt azonosságot, ahogyan azt tették más európai régiók is, például a Meuse–Rhine Eurorégió (a belga–német–holland határtérségben) és a Tri-Rhena Régió (a német–svájci–francia hármashatárnál). E névválasztások fontos tényre hívják fel a figyelmet: a térség identitása szorosan kapcsolódik folyóihoz. Egyrésztől azért, mert azok életerőt szimbolizálnak, másrésztől azért, mert földrajzilag egy kívülálló számára is könnyen azonosíthatók. A vizek mentén élők gondjainak és örömeinek nagy része köthető a folyókhoz. Gyakran problémát jelentenek az árvizek, amelyek olykor-olykor óriási pusztítást okoznak, és szinte állandó készenlétet és el-

lenőrzést igényelnek. Viszont a nyári fürdözések, a jégzajlás, a Tisza-virágzás, a folyókhoz köthető ünnepek és a gasztronómiai élvezetek felejthetetlen élményekkel gazdagítják a turistákat és a vizek mentén élőket egyaránt.

A folyók szerepe a határ menti együttműködésben más szempontból is kiemelkedő, hiszen segítenek a határmentiségből fakadó periférikus helyzet földrajzi feloldásában. A víz ugyanis összeköti a térség egyes részeit, és ha más mesterséges infrastrukturális elemek nem biztosítanak lehetőséget az egymáshoz való eljutásra, a folyó mint természetes közlekedési útvonal segít ebben. Pontosabban sok esetben csak segítene, hiszen ehhez esősorban koordinált fejlesztési programokat kellene megvalósítani.

Az előbbieken említettek miatt fogadta lelkesen a DKMT Eurorégió egésze az Európai Tanács 2009. júniusi döntését, amelynek értelmében az Európai Bizottság feladata, hogy a tizennégy érintett országgal együttműködve kidolgozza a Duna-stratégiát. Külön öröm, hogy a komplex stratégiát várhatóan a magyar soros elnökséget lezáró, 2011. nyári csúcsertekezleten hagyja jóvá az Európai Tanács.

A DKMT Eurorégió területi alapon tehát hatékonyan integrálódhat a Duna-stratégia végrehajtásába, hiszen a folyó vízgyűjtőjének egy kisebb részterületét fogja össze a mellékfolyók által.

* Csókási Eszter a DKMT Eurorégiós Fejlesztési Ügynökség Nonprofit Közhasznú Kft. ügyvezetője, dr. Kozák Péter az Alsó-Tisza vidéki Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság igazgatója.

1. Belvízi hajóutak, közutak és vasút

A DKMT széles körű tapasztalatokkal rendelkezik a közlekedési infrastruktúra fejlesztését célzó pályázatok előkészítésében, végrehajtásában. Tagjainak földrajzi elhelyezkedése kedvez az egymásra épülő szegmensekből összeálló közlekedési hálózatok megvalósításának. A közutak vonatkozásában a közelmúltban megnyitott, valamint a tervezés alatt álló határátkelőhelyek új szegmensek fejlesztését teszik lehetővé a határok mindkét oldalán, amelyekhez az országok saját úthálózatának bővítése is társítható. Mivel korábban – politikai alapon – sok vasúti kapcsolódási csomópontot megszüntettek, ezek hiányában, a vasút érdemi közreműködése nélkül csak jelentős kerülőkkel és az ezzel párosuló költségnövekménnyel, továbbá számottevő környezeti terhelés mellett folyik az áruszállítás a közúti forgalomban. A vasúti közlekedés fejlődését az is hátráltatja, hogy Magyarország és Románia között nincs vasúti híd, emiatt nem aknázható ki a vasút közúti közlekedéssel szembeni hatékonysága.

A probléma megoldására jelenleg készül a Magyarország–Románia Határon Átnyúló Együttműködési Program finanszírozásával a Temesvár–Szeged, valamint a Magyarország–Szerbia IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program finanszírozásával a Szeged–Szabadka–Bácsalmás–Baja vasútvonal részletes megvalósíthatósági tanulmánya. Ezt a nyomvonalat a régió szeretné TEN-korridoraként megépíteni.

A belvízi hajózás tekintetében a DKMT kiemelkedő adottságokkal rendelkezik. A Duna, a Tisza, a Körösök vízrendszere, a Maros és a Temes–Bega rendszer hajó-

zási potenciálja eredményesen tudná segíteni a térség fejlődését. Napjainkban érdemi hajózási tevékenység csak a Dunán, illetve a Tisza szerb szakaszán folyik. A felső Tisza-szakasz, a Maros, a Körösök és a Temes–Bega rendszer bekapcsolása erősítené a térség gazdasági potenciálját. Ezen vízi utak vonatkozásában egyrészt javítani kellene a hajózási infrastruktúra állapotát (hajóútjelzések, navigációs hálózat, parti létesítmények), másrészt már meglévő kikötők felújításával és új kikötők létesítésével növelni lehetne a közúti–vízi és a vasúti–vízi szállítás integrációját. A régióban fontos kikötők működnek – Baja, Mohács, Újvidék, Szeged stb. –, azonban az áruforgalom a hajózás akadályozása miatt csekély, rendszeres utasforgalom szinte nem is létezik. A Tisza mellékfolyói közül mind a Maros, mind a Körös hajózhatósága mérsékelt, a Bega-csatornának pedig komoly rehabilitációra van szüksége ahhoz, hogy személy- és áruforgalomra alkalmas legyen. A térségben meglévő vízi utak nagyobb beruházás nélkül is bekapcsolhatók a belvízi és akár a nemzetközi hajózásba is.

Komoly veszélyt jelent, hogy amennyiben a folyók rendbetétele elhúzódik, akkor az európai stratégiai célja – Európa délkeleti logisztikai központjának víziója (főként a folyami hajózásra és a kikötőkre építve) – nem valósul meg maradéktalanul, sőt fennáll a veszélye annak, hogy a szállításokra más közlekedési eszközöket használnak, esetleg más régiókon keresztül.

A közúti, a vasúti és a vízi közlekedés adottságai a DKMT területén számos lehetőséget tartogatnak, amelyek hatékony kiaknázásával a térség gazdasági súlya nagymértékben megnövekedhet.

2. Intermodális csomópontok (köztük a kikötők és a repterek)

A vízi szállítás szerepe jelenleg csak a Duna és a Tisza szerbiai szakaszán nevezhető számottevőnek, azonban a közúti szállítás dominanciája miatt ezt eddig nem aknázták ki. A vízi utak tekintetében meglévő adottságainak köszönhetően a DKMT területén jelentős, a közúti és a vízi szállítás összekapcsolását célzó fejlesztési lehetőség van. A kikötőket illetően elsődleges feladat az igények azonosítása a természeti adottságok közelében. A vízi utak nagy részénél (Tisza, Körösök, Temes–Bega rendszer) a korábban (az 1970-es, 1980-as években) kiépített kapacitások kihasználatlanok, hiszen akkor a közúti fejlesztés politikai támogatása élvezett prioritást. A meglévő kikötők (például a szegedi Medencés-kikötő) lehetőséget adnak arra, hogy a közúti szállítás hosszát lecsökkentve mérséklődjenek a szállítási költségek és a környezeti terhelések is. A vízi utak mostani állapotukban fenntartási jellegű munkák elvégzését követően alkalmasak a vízi közlekedés részleges igényeinek kiszolgálására. Amennyiben a térség gazdaságába szervesen beépül a vízi közlekedés, úgy a hajóút karbantartásának forrásait folyamatosan biztosítani kell.

Mivel az eurorégió logisztikai potenciálja kedvező, a közlekedési hálózat fejlesztésénél kiemelt figyelmet kell fordítani a modalitás elveire.

3. Megújuló és tiszta energiák nagyobb mértékű használata, energiahatékonyság és megtakarítások

Valamennyi, a környezetre hatással lévő jövőbeni beavatkozás tervezése, megvalósítása során prioritást élveznek a jó kör-

nyezeti állapot kialakítását és fenntartását célzó intézkedések. Ezeket az EU víz-keretirányelvének végrehajtásához elkészített vízgyűjtő-gazdálkodási tervek (VGT) foglalják össze. A DKMT működési területén a prioritáshoz kapcsolódóan az alábbi vízgazdálkodási vonatkozású problémakörök azonosíthatók:

- a rendelkezésre álló termálvízkincs fenntartható hozzáférésehez szükséges feltételek biztosítása;
- a rendelkezésre álló vízenergia fenntartható hozzáférésehez szükséges feltételek biztosítása.

4. A vizek (különösen a folyók) környezete

A környezeti célkitűzéseket e témakör tekintetében is az előbb említett vízgyűjtő-gazdálkodási tervek tartalmazzák. A DKMT elsősorban a VGT-ben rögzített feladatok megvalósításához illeszkedő, a környezeti rehabilitációt szolgáló projektek kidolgozásába és végrehajtásába kapcsolódhat be. Elsődlegesen a folyók és az azok környezetében lévő vízjárta területek (holtágak) rehabilitációja képezheti a turisztikai és a környezetvédelmi jellegű projektek tárgyát.

Az infrastruktúra-fejlesztési jellegű beruházások előkészítése során törekedni kell a természeti adottságokhoz illeszkedő megoldások alkalmazására. A régió folyói mellett lévő védett területek az államhatárok különböző oldalain összefüggő ökofolyosókat alkotnak, a térség fenntartható fejlődése érdekében nélkülözhetetlen ezek egységes kezelése.

5. Biológiai sokféleség és tájak

A természeti-környezeti adottságok megőrzése, fenntartása számottevően

növelheti a térség gazdasági potenciálját a turisztikai jellegű fejlesztések révén. A biodiverzitás megóvásához elsősorban a nem környezetvédelmi jellegű beruházások környezetre gyakorolt hatásait kell mérsékelni, törekedve a „zöld technológiák” alkalmazására. A régióban elsősorban a termálvizek hasznosításával összefüggésben, a közúti fejlesztések megvalósítása során lehet a leghatékonyabban elősegíteni a sokféleség megőrzését. Amennyiben a térségben azonosíthatók olyan jó gyakorlatok, amelyekkel kapcsolatban már vannak kedvező tapasztalatok, úgy azok megismertetésére és elterjesztésére indokolt elkülöníteni erőforrásokat.

A biológiai sokféleség fenntartásához számos feltételt kell megteremteni. Ilyen például az adott élőhelyet veszélyeztető, szennyező források kizárása. Ugyancsak fontos feladat a szükséges vízpótlás biztosítása. Ebből a célból a vízmegőrzést és -pótlást szolgáló beavatkozásokat indokolt megvalósítani az eurorégióban.

6. Természeti kockázatok (árvizek és aszályok)

A térség földrajzi sajátosságai miatt a vízkárok valamennyi típusa fenyegeti az eurorégió területét. Az árvizek és a belvizek elleni védekezés alapvetően állami felelősségi körbe tartozik, azonban az erre vonatkozó szabályozás nem egységes az eurorégió tagországaiban. Az ár- és belvizek által okozott károk elkerülése érdekében alapvetően fontos a prevenció. A DKMT szerepvállalása a következő területeken képzelhető el:

- Az árvizekhez kötődő feladatellátással összefüggésben az eurorégió számára fontos az önkormányzatok és a la-

kosság felkészítése az árvízi szituációkkal kapcsolatos tennivalókra (árvízi segéderő biztosítása, kitelepítés, gyakorlatok rendezése). E feladat ellátására alakult meg 2008-ban a DKMT Rescue Team, egy magyar–román–szerb önkéntesekből álló mentőcsapat, amely rendszeresen kiképzésben és gyakorlatokon vesz részt, valamint mentésnél és kitelepítésnél használandó eszközökkel (mobil monitoring rendszer, mobilfaló, mentőhajó stb.) rendelkezik.

- A védekezés hatékonyságának növelése érdekében elengedhetetlen az árvízi helyzetekben felmerülő feladatok elvégzéséhez szükséges eszközök fejlesztése, beszerzése (például mobilgáták, árvízi munkálatok végrehajtását segítő gépek, eszközök beszerzése, mobil vízrajzi monitoring eszközök, kitelepítési feladatokat segítő eszközök).
- A belvizekből fakadó kockázatok mind a bel-, mind a külterületeket érzékenyen érintik. Az ellenük való védekezés a DKMT szempontjából főként a vízvezető-hálózat működőképességének biztosítása terén, valamint korszerű belvízkár-csökkentési eljárások adaptációját megvalósító projektek elindításában és végrehajtásában jelenthet tennivalókat. Egyrészt az önkormányzati belvízkár-elhárítási feladatkör ellátásához szükséges eszközök (szivattyúegységek, fenntartó gépek) beszerzése, másrészt a belvízkár-csökkentési jó gyakorlatok feltárása és adaptációja lehet jövőbeni projektek tárgya. További fejlesztési lehetőségek rejlenek a belvízi elöntésekkel kapcsolatos területi érzékenységek feltárásában, térképezésében, valamint az ilyen területi érzékenység

csökkentésében is (területhasználat módosítása).

- A vízkár-elhárítási tevékenységek hatékonyan csak a kellő időben érkező előrejelzések birtokában hajthatók végre. Az állami feladatok ellátásához az állami vízgazdálkodási szervezetek által működtetett észlelőhálózat adatai biztosítják a kellő háttérrel. Az önkormányzati szintű tennivalók elvégzéséhez (főleg a belvíz elleni felkészüléshez) ezen észlelőhálózat nem szolgáltat kellően részletezett adatokat. A DKMT fontos szerepet játszhat az állami működtetésű észlelőhálózatokat kiegészítő, azok sűrűségét növelő helyi hálózatok telepítését célzó és működtetését biztosító projektek kidolgozása és végrehajtása során.
- Az aszályokkal kapcsolatosan a területi érintettség feltérképezése és az ezt csökkentő beavatkozások koordinálása a legfontosabb. Ebből a célból először ki kell dolgozni a működési terület aszályérzékenységet feltáró térképi adatbázist. Következő lépésként fel kell tárnai a térségben fellelhető jó gyakorlatokat, majd segíteni kell ezek adaptációját. Az EU tagországaiban tapasztalható tendenciákat követve elsősorban egységessé kell tenni a vízhez jutás feltételeit a határokkal osztott vízadók esetében, valamint törekedni kell a különböző tagországokban érvényben lévő vízárak harmonizálására. Kiemelt feladat a térségben az új vízkészletek feltárása, amely elsődlegesen a tisztított települési használtvizek újrahasznosítását jelenti. Ezen témával kapcsolatban a DKMT területén lezárt mintaprojekt valósult meg (DAOP–Mórahalmom Nagyszéksós-tó) és a VKKI (Vízügyi és Környezeti

zetvédelmi Központi Igazgatóság) irányításával további projektek előkészítése van folyamatban.

7. Klímaváltozás enyhítése és adaptáció

Az eurorégió működési területe aszályoktól kiemelten sújtott. Az ismert klímaváltozási forgatókönyvek alapján a vízgazdálkodási szélsőségek előfordulási valószínűsége növekedni fog. Ezzel kapcsolatban a legfontosabb a működési területre vonatkozó részletes vizsgálatok végrehajtása. Lényeges továbbá, hogy a klímaváltozási forgatókönyvek a területre kidolgozott adaptációval rendelkezzenek. Ebből a célból projekteket kell kezdeményezni és végrehajtani.

A felkészüléshez kapcsolódóan, a működési területre kidolgozott klímaváltozási adaptáció alapján el kell készíteni a szükséges intézkedések jegyzékét, amely tartalmazza egyrészt az alkalmazható intézkedések listáját (hazai és külföldi tapasztalatok alapján), másrészt a megvalósításba bevonandó (bevonható) érdekeltet és érintettek körét. Ezen témakörben a DKMT koordinációja meghatározó lehet.

8. Dunai identitás – kultúra – turizmus

A folyókhoz kötődően szinte megszámlálhatatlan fesztivál, ünnep, népszokás és sportesemény szerveződik a térségben. A szegedi és a bajai halászléfesztiválok, az újvidéki EXIT-fesztivál, valamint a Tiszavirágzás, a Maty-éri kajak- és kenuversenyek Európa-szerte ismertek kötődnek a térséghez, és turisták tömegeit vonzzák,

akik viszont általában nem vízi eszközökkel érkeznek a rendezvényekre. Sajnálatos az, hogy a vízi turizmus szinte teljesen elhanyagolható az eurorégióban. Ennek okait hosszan lehetne sorolni, néhány azonban kiemelendő:

- a Tisza még mindig nem nemzetközi vízi út, ami miatt a tiszai hajózás mértéke rendkívül csekély, holott a Tisza menti országok évtizedek óta szándékoznak orvosolni e hiányosságot;
- hiányzik a tiszai határátkelőhely, jelenleg meglehetősen bonyolult átkelni Magyarországra és Szerbia között, aminek rendkívül negatív hatásai vannak a határ menti turizmusra;
- az Eurovelo-hálózatba a Tisza mellett térség még nincs beemelve, a kerékpáros-turizmus fellendítése érdekében fontos lenne a folyó teljes hossza mentén összekapcsolni és megépíteni a hiányzó kerékpárutakat;
- a vízitúrázás népszerűsítéséhez elengedhetetlen a kikötőépítés és -fejlesztés, pontonok elhelyezése, szerviz- és benzinkúthálózat építése;
- igény mutatkozik evezőstúrák lebonyolítására, ehhez fontos a túraútvonalak és a szálláshelyek kijelölése, tájékoztató táblák elhelyezése a folyók mentén.

Összességében tehát elmondható, hogy a DKMT Eurorégió elkötelezett a Duna-stratégia mellett, és felkészülten, koordináltan kész implementálni a stratégia célkitűzéseivel összhangban álló fejlesztési elképzeléseit. A Dunát, valamint az annak vízgyűjtő területén található folyókat (Tisza, Körösök, Maros, Bega) jelentős erőforrásnak tekinti és identitásának meghatározó elemeként kezeli.

Az eddig rendelkezésre álló, ország-határokon átívelő pénzügyi forrásokat (Phare CBC, Interreg III/A, Magyarország–Románia Határon Átnyúló Együttműködési Program, Magyarország–Szerbia IPA Határon Átnyúló Együttműködési Program stb.) az eurorégió a vizekkel kapcsolatos fejlesztési célokra sikeresen használta fel, azonban a Duna-stratégia-ban szereplő komplex fejlesztési célokra ezen források nem elégségesek, ráadásul a vízügyi fejlesztéseken túl még rengeteg prioritást és intézkedést is szolgálnak. Ezért a DKMT reménykedik abban, hogy a közeljövőben konkretizálódik a 2014–2020-as költségvetési ciklust illetően a Duna-stratégia fejlesztési forrása, amelynek mértéke megfelelő lesz a tagállamok fejlesztési elképzeléseinek megvalósításához.

SÍKFŐI TAMÁS*

**Duna – Dráva – Száva Eurorégió –
a mellözött lehetőség**

A Duna–Dráva–Száva Eurorégió a Pécs–Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara kezdeményezésére alapított, határokon túlnyúló együttműködés, amelyben magyar, horvát és bosnyák városok, megyék, kantonok, valamint kereskedelmi és iparkamarák dolgoznak együtt. Az eurorégiót a történelmileg szoros kapcsolatban álló régiók együttes fejlődése elősegítésének célja, valamint az ehhez nélkülözhetetlen V/C korridor megépülésének célul tűzése hozta létre. A gazdasági, társadalmi fejlődés számos szakterületen kívánja meg az együttműködést, a közös projekteket az eurorégióban érdekelt felektől. A tanulmány arra keresi a választ, hogy milyen kiaknázatlan lehetőségek rejlenek az eurorégióban, és mindez beilleszthető-e, illetve miként a formálódó Duna-stratégia kereteibe.

szolidáris akciót eredményezett, amely a háború befejezése után stabil alapot képzett az együttműködés újjáépítéséhez. Az Eszék és Tuzla ostromakor tanúsított magyar – és különösen pécsi – magatartás, majd a menekültáradat befogadása komoly tekintélyt eredményezett számunkra a háború után a térségben.

A konfliktus miatt a délszláv utódállamok térségbeli gazdasága, csakúgy, mint települései és infrastruktúrája romokban hevert, a Dél-Dunántúl pedig több mint egy évtizedig nélkülözni volt kénytelen minden állami beruházást (különösen az infrastruktúra lemaradása volt hosszú távon veszélyes), sőt az egymást követő kormányzatoknak sem sikerült a régió gondjait orvosolniuk.

Bevezető

A délszláv háború jórészt olyan térségben zajlott, amely a történelem során hosszú ideig volt ugyanazon államalakulat része. A közös történelmi korszakok eltelése, a nagyhatalmi érdekek és a szélsőséges politikák miatt azonban sajnos Európa egyik legpusztítóbb háborúja folyt határaink mentén. Jugoszlávia fennállása alatt sokrétű kapcsolatok épültek ki, a kulturális szálaktól a kamarák által felügyelt, határ menti, speciális gazdasági együttműködésig, erős háló kötötte tehát össze a régiókat. A háború kitörése után e kapcsolatok félelmetes tempóban semmisültek meg, ugyanakkor a korábbi jó viszony számos olyan

Az eurorégió tagjai:

- Baranya Megyei Önkormányzat Közgyűlése
- Pécs Megyei Jogú Város
- Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara
- Eszék–Baranya Zsupánság
- Eszék Város
- Eszéki Gazdasági Kamara
- Tuzla Kanton
- Tuzla Város
- Tuzla Kanton Gazdasági Kamara
- Szekszárd Megyei Jogú Város
- Barcs Város
- Koprivnicko–Krizevacka Zsupánság
- Viroviticko–Podravska Zsupánság

* A szerző a Pécs–Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara titkára.

- Somogy Megyei Közgyűlés
- Pozesko–Slavonska Zsupánság
- Grad Pozega P.
- Pozega Megyei Kamara
- Vukovarsko–Srijemska Zsupánság
- Grad Vukovar
- Vukovar Megyei Kamara
- Brcko Distrikt Bosne i Hercegovine
- Brodsko–Posavska Zsupánság
- Grad Koprivnica
- Posavska Zsupánság

Megfigyelők:

- Opcina Sombor
- Opcina Subotica
- Opcina Bac

Infrastruktúra a középpontban

Nem véletlen tehát, hogy a legfontosabb közös cél az európai közlekedési miniszterek helsinki konferenciáján kezdeményezett V/C korridor megépítése volt. Magyarországon az önkormányzatok, valamint a kereskedelmi és iparkamarák megalakították az M6 és M56 Gyorsforgalmi Út és Környezete Programfejlesztési Tanácsot, amely 1998 és 2000 között a szaktárcával együttműködve eljuttatott a magyar nyomvonal kitévéséig.

A Pécs–Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara fontos szerepet játszott a programfejlesztési tanács életre hívásában, és hatékonyan tudta összehangolni munkáját a kamaránk által kezdeményezett és megszervezett Duna–Dráva–Száva Eurorégió V/C korridorra vonatkozó aktivitásaival. A korridor autópálya-nyomvonala határmetszési pontját is közös szervezésű szakminiszteri találkozón választották ki 1998-ban. Az V/C korridor fejlesztése az eurorégió központi programjává vált, hazánkban és

Horvátországban gazdaságfejlesztési kísérő projektek sora kapcsolódik hozzá. Magyarországon az M6-os projekt 2000-ben nem kapott támogatást. Egy-egy térség gyorsforgalmi úthálózatának megteremtését a mai napig hosszas szakmai és politikai vita előzi meg. A 13 éve megkezdett munka mára eredményt is hozott, Boszniában, Szarajevó előtt adták át az első 40 km-es szakaszt, Horvátországban Slavonski Brodtól Eszékig kész az V/C, és hazánkban is Mohácsig megépült az M6, azonban az utolsó 16 km a határig nem készülhetett el, így a horvát fél is megállt Eszékenél...

A korridor vasúti összeköttetése tragikus állapotú: míg a főváros és Pécs között ma csak fél órával több a menetidő, mint a XX. század elején, addig a Pécsről Szarajevóba induló InterCity 15 km/h sebességgel halad a magyar szakaszon. A nemzetközi térség három komoly repülőtérrel rendelkezik, az interkontinentális forgalomra is kiépített eszéki reptér nemrég nyílt újra, vele ellentétben a hasonló adottságú taszári repülőteret egyértelműen az enyészetnek szánják a fővárosi érdekek. A pécsi reptér technikailag teljesen felszerelt, csak kifutópályája sikerült 500 méterrel rövidebbre a szükségesnél. A térség szempontjából viszont jelentős a horvát és a magyar nagyfeszültségű elektromos hálózat baranyai összekötése, több mint 7 milliárdos beruházás eredményeként.

Kulturális kapcsolatok – Pécs, Európa kulturális fővárosa

Az eurorégió alapításakor ambiciózus terveket fogalmaztak meg a kulturális közélet vezetői, ezeknek azonban még az EKF keretében is csak egy részét sikerült

megvalósítani. Nem sikerült elindítani az érintett térségek lokális és regionális tévétársaságaira alapozott nemzetközi magazinműsort sem, és hasonlóképpen a mai napig adós az eurorégió a háromnyelvű interaktív portáljával, amely hatékonyan szolgálhatta volna a kultúrák megismerését. Ne feledjük, ebben a térségben találkozik az iszlám, a görögkeleti és a római keresztény kultúra, a kontinens egyik legveszélyesebb törésvonalát képviselve.

Mindezek ellenére Pécs jelentős balkáni kulturális befolyásra tett szert, és a kulturális fővárosi pályázatában is erre a kulturális övezetre alapozva alakította ki nyertes programját. Pécs 2010-es EKFE-éve számos és több helyszíni produkciókon keresztül közelítette egymáshoz e három meghatározó kulturális irányvonalat, megteremtve a térség belső kulturális turizmusát, de sikeresen be is mutatta azt a Pécsre érkező több százezer látogatónak.

Oktatásügy

Az eurorégió oktatási kapcsolataiban a Pécsi Tudományegyetem, az eszéki Strossmayer Egyetem és a Tuzlai Egyetem közötti, a térség főtengelyéhez fűződő együttműködés a meghatározó. A határok mentén jellemző a középiskolai kapcsolati háló, amelyben fontos szerepet játszanak a nemzetiségi iskolák. Míg a Pécsi Tudományegyetemen a szlavisztika jelentős súlyú, addig Horvátországban és Boszniában olyan alacsony szintű a magyar nyelv és kultúra oktatása, hogy az elmúlt két évtizedben folyamatosan magyar állampolgárságú tolmácsokat kellett alkalmazni a nemzetközi rendezvényeken és projekteken mindhárom

országban. Az érintett egyetemek egymás közötti kapcsolataikat egyértelműen nyugati orientációjuk (függésük) alá rendelik.

Gazdasági kapcsolatok

A gazdasági kapcsolatok szervezése egyértelműen a kamarákra hárult, a térség önkormányzatainak többsége e szakterületen nem folytat aktív munkát, és az egyetemek is marginális reálgazdasági kapcsolatrendszerrel működnek. Ettől függetlenül a pályázati források csak kis részét nyerték el a feladatot ellátók az amúgy a határ menti együttműködést ösztönző pályázatrendszerek között messze a legalacsonyabb forrásokkal rendelkező magyar–horvát határon.

Elméletileg mindhárom érintett országban elkészültek a tervezési körzetekre vonatkozó koncepciók, stratégiák, operatív programok, de tapasztalataim szerint – a magyar helyzethez hasonlóan – ezekben mindenütt mellőzték a reálgazdaság bevonását. A megvalósított programok feltételezésem szerint csak csekély hatást fejtenek ki a gazdaság fejlődésére. Az érdemi vállalkozás- és gazdaságfejlesztési programok döntő többsége a határ menti pályázati forrásrendszereken kívül valósult meg. Nagyobb gond, hogy a helyi politika és a pályázati bürokrácia forráscentrikus működése nemcsak a forrásokat terelte el az érdemi fejlesztési céloktól, hanem minden érdeklődésüket elvesztették a reálgazdasági folyamatok iránt. Sajnos a megfogalmazott gazdaságfejlesztési célok hamar feledésbe merültek. Némi változást a pólus program hazai beindítása hozott, amely kapcsán a Pécs Fejlesztési Pólus

stratégiára alapozva 2007-ben elfogadták az eurorégió gazdaságfejlesztési stratégiáját. Ekkorra már minden meghatározó tag számára egyértelművé vált, hogy az eurorégió célrendszerét és belső működését meg kell reformálni. A stratégiaalkotást megelőző vitaanyag rövidített változata hűen tükrözi a helyzetet:

„A Duna–Dráva–Száva Euroregionális Együttműködést a történelmileg szoros kapcsolatban álló régiók együttes fejlődésének elősegítésére, valamint az ehhez nélkülözhetetlen V/C korridor megépülésének elérésére hozták létre. A gazdasági, társadalmi fejlődés számos szakterületen kívánja meg az együttműködést, a közös projekteket az eurorégióban érdekelt felektől.

Az eurorégió működésének eddigi 8 éve alatt kialakultak azok a sokoldalú személyes és intézményi kapcsolatok, amelyekre alapozható a konkrét és érdemi fejlesztő munka.

Az eurorégió fejlődésének olyan pontjához ért, amelyben új szakaszt kell nyitnunk, előtérbe helyezve a térség sokoldalú versenyképességét szolgáló koordinált fejlesztő munkát. Ez az új szakasz, a tag térségek – egymás stratégiai céljait is figyelembe vevő – fejlesztési stratégiájára építve a konkrét fejlesztési projektek kidolgozására és végrehajtására alapozhat csak.

Erre az új szakaszra az eurorégió jelenlegi szervezeti rendje és működési fegyelme még alkalmatlan. Kiemelt feladatunk, hogy olyan változtatásokat eszközöljünk, amelyek gyors, hatékony és eredményorientált munkamódszerek alkalmazását teszik lehetővé. Olyan rugalmas belső szervezeti

rendre van szükség, amelyben az azonos érdekeltségű térségek egy-egy fejlesztési projekt mentén konkrét munkát végezhetnek. Ez természetesen többsebességűvé teszi az eurorégiót, amelyben egyes térségek aktivitása nagyságrenddel különbözhet más térségektől.

I. Stratégiai célok

- 1. Az eurorégió térségének sokoldalú, nemzetközi versenyképessége, ezen belül:*
 - a) Az eurorégióhoz tartozó térségek perifériális lemaradásának ellensúlyozása*
 - b) A tudásbázisokat felhasználva tudás intenzív gazdaság fejlesztése*
 - (1) Az egyetemi kutatások gazdasági hasznosíthatóságának ösztönzése, ezek eurorégiós munkamegosztásba illesztése*
 - (2) A spin off cégek működésének eurorégiós kölcsönös kiterjesztése*
 - (3) Az új típusú gazdasági együttműködések, klaszterek, innovációs láncok eurorégiós szervezése*
 - c) Az eurorégió meglévő adottságainak összehangolt kiaknázása, gazdasági hasznosítása elsősorban*
 - (1) a környezetipar*
 - (2) az idegenforgalom*
 - (3) a kulturális ipar*
 - (4) az élelmiszeripar terén.*
 - d) Az eurorégió gazdaságfejlesztésben érdekelt intézményeinek hálozatosodása*
 - e) Az eurorégió beillesztése a nemzetközi közlekedési folyosók rendszerébe, elsősorban az V/C korridor megvalósítása*
 - f) Az eurorégió belső közlekedési rendszerének fejlesztése*

2. Az eurorégió térségei közötti civil társadalmi kapcsolatok fejlesztése
- A kultúrák közelítése, hatékony megismertetése
 - A civil szervezetek eurorégiós hálózatosodásának elősegítése
 - A nyelvi kultúrák kölcsönös propagálása, oktatása
 - A sportkapcsolatok, versenyek kiemelt menedzselése
 - Az elektronikus média középpontba helyezése
3. Az eurorégió együttes, nemzetközi szerepvállalása
- A közismertség és elismert tényezővé válás elérése az unióban
 - Az uniós integráció elősegítése, a regionális (nemzeti) érdekek erőteljes képviselése a folyamatban
 - Az egyes államokban a hatékony politikai, közigazgatási kapcsolatrendszer kiépítése
 - Az eurorégió térségei külügyi kapcsolatrendszerének hálózatosodása
4. Az eurorégió szervezetének továbbfejlesztése
- Az együttműködés intézményesítése
- (1) Az irányítási rendszer intézményesítése
 - (2) A végrehajtási rendszer intézményesítése
 - (3) A belső kommunikációs rendszer továbbfejlesztése
 - (4) Az eurorégió működése pénzügyi hátterének megerősítése.”

Amint az anyagból is látható, az eurorégió együttműködési rendszerében a gazdasági ügyek kerültek a középpontba, egyrészt azért, mert ezen a területen volt végig fo-

lyamatos munka, másrészt a három ország perifériális területeinek gazdasági lemaradása a nemzetközi és a hazai centrumoktól az elmúlt másfél évtizedben négyötszörösére növekedett! Sajnos a kezdeti intézkedések nyomán minimális változások következtek be, ennek alapvető oka az igen alacsony együttműködési kultúra mellett az önkormányzati rendszer működésére vezethető vissza.

Szervezeti rend

A térség igen eltérő jogrendje miatti informális szervezet, az önálló jogi személyiség és a költségvetés hiánya kétségkívül nem ideális felállás a konkrét és programszerű munkához. Az eurorégió legfőbb szerve a közgyűlés, operatív munkáját a végrehajtó bizottság (VB) irányította. Néhány évig a VB-elnök külön személy volt, és az elnökkel, az alelnökkel együtt felelt a napi munkáért. Számos jelentős létszámú szakbizottságot hívtak életre, szinte minden fontos szakirány képviseltetni akarta magát. Ezek közül éveken keresztül csak a gazdasági, az infrastrukturális és az idegenforgalmi szakemberek találkoztak, dolgoztak és értek el eredményeket. A nem megfelelő működés következményeire tipikusan szervezeti választ keresett az eurorégió: öszszevonták az elnöki és VB-elnöki posztot, csökkentették a bizottságok számát, előkészítették az eurorégió országonkénti bejegyzését, és tagdíjfizetést vezettek be, amelyből nemcsak a legfontosabb célokat finanszírozták volna, hanem kis létszámú apparátust is alkalmaztak. Őszintén meg kell állapítani, hogy mindez semmilyen hatékonyságnövekedést nem hozott. A folyamat közben az együttműködést szorgalmazó, a térséget

ismerő meghatározó személyiségek elvesztették motivációjukat, ami gyakorlatilag hibernálta az eurorégiót. A szervezeti változások természetesen nem hoztak érdemi előrelépést: megvizsgálva az érintett térségek külügyi kapcsolatrendszerét, azt láthatjuk, hogy abban mindennél a párhuzamos és egyre erősebb nyugat-európai szálak dominálnak.

Tanulságok

Az euroregionális együttműködéshez csatlakozott térségeket történelmi szálak fűzik össze, hosszú időn keresztül azonos állami keretek között. Ennélfogva az eurorégió térségei között mindig igen szoros gazdasági, kulturális, gyakran közigazgatási kapcsolatok voltak. Ezek csak a XX. század második felére gyengültek meg, helyet adva a nagy európai erőközpontokhoz fűződő párhuzamos kapcsolati rendszereknek. A következő évtizedekben a térségek nyelvi, kulturális és gazdasági, valamint infrastrukturális elszigetelődése lett, előbb egymástól, majd a fontosabb gazdasági központoktól is, azaz megindult a perifériára szorulás.

Az eurorégióhoz tartozó térségek tartós és erőteljes fejlődése elképzelhetetlen kizárólag a fenti erővonalak mentén, szükséges e régió belső kapcsolatrendszerének reorganizációja. Ezen belül a térségek és az egész régió versenyképességét elősegítő gazdasági, tudományos, oktatási és mindennek háttérét adó kulturális együttműködés.

Mindez kizárólag intézményi kapcsolatrendszer keretében nem alakítható ki, egyrészt szükséges az állami és az uniós támogatás, másrészt diverzifikálni kell az együttműködést a legszélesebb civil szférára.

Közös kezdeményezésünk egy évtized alatt gyakorlatilag nem ért el áttörést. Nem sikerült hatékonyabbá tenni az intézményi szféra együttműködését. Az önkormányzatok, a kamarák a térségen belüli kapcsolatokat továbbra is alárendelik a nyugat-európai erőközpontokhoz fűződőknek. Emiatt kezdeményezőkézségük, eredményorientált aktivitásuk minimális a régióban. A meglévő aktivitásokat sem kötik az eurorégió kereteihez, ezek zömmel bilaterális jellegűek, és így kevésbé hatékonyak.

Az egyes tagok belső adminisztrációs rendszere nem vesz tudomást az eurorégióról, az információk nem jutnak el a beosztottakhoz, a megbízott munkatársak nem végzik el az eurorégióhoz kapcsolódó munkákat, ehhez semmilyen érdekük nem fűződik.

Nem sikerült megfelelő állami támogatást szerezni az érintett országoktól közös munkánkhoz, míg más rokon kezdeményezések jelentős forráshoz és adminisztratív segítséghez jutottak. A tudományos és oktatási kapcsolatok belterjesek maradtak, kétségkívül számos kezdeményezés fut, de egymástól elszigetelten, nem eurorégiós keretekben, következésképp hatásuk minimális a reálszférára versenyképességére és a társadalom más szegmenseire.

Az eurorégió súlypontja az uniós integrációban előrébb járó Magyarország. Az évtized közepétől azonban egyértelmű horvát törekvés érzékelhető a vezető szerep átvételére, amelyet a bosnyák félre alapozva mára el is ért. A gazdasági szakemberek figyelmeztetései ellenére az önkormányzati szféra nem mérte fel a folyamat jelentőségét.

Mindezek következtében folytatódott az eurorégióhoz tartozó térségek perifériára szorulása az európai, de a közép-

európai növekedési központokhoz képest is.

Az unió kohéziós politikájának segítségével, főleg Közép-Kelet-Európa régiói számára lenne fontos a hatékony együttműködés, az összehangolt fejlesztés. Különösen igaz ez akkor, ha a magyar elnökség ideje alatt útjára indulhat a Duna-stratégia. Persze ez sem csodaszer – látva a balti stratégia történéseit –, de lehetőséget teremthet arra, hogy ne alakuljon ki forrásfüggés a brüsszeli

bürokráciától, ne csak az egyoldalú, a jövedelemtranszferben érdekelt nyugati gazdasági függés – nem igazán perspektivikus – keretében képzelhessük el jövőnket. A térségi együttműködések újjáépítésük után a Duna-stratégia alrendszereivé válhatnak, elősegíthetik a stratégia diffúzióját a tágabb környezetben. A Duna-stratégia és alrendszerei jelenthetik Kelet-Európában a globális gondolkodás és a lokális cselekvés versenyképes ötvözetét.

SIKOS T. TAMÁS*

Selye János Egyetem: egy dinamikusan fejlődő felsőoktatási központ a Felvidéken

A határon túli magyar nyelvű felsőoktatás elindítása és fokozatos fejlesztése a politikai-gazdasági rendszerváltást követő időszakban különösen fontos külpolitikai kérdéssé vált, amelyhez a magyar állam, a szomszédos országokban működő kisebbségi magyar szervezetekkel és politikai pártokkal együttműködve igyekezett jelentős segítséget nyújtani. Így jöhettek létre magyar nyelvű felsőoktatási intézmények Kárpátalján (Beregszászi Tanárképző Főiskola, 1997), Erdélyben (Sapientia Erdélyi Tudományegyetem 2001, Partiumi Keresztény Egyetem, 2001). E sorba illeszkedik a szlovákiai Révkomáromban 2003-ban megnyílt Selye János Egyetem, amely újabb jelentős lépés volt a kisebbségi magyarság anyanyelven történő felsőszintű képzettségi szintjének emelésében (Baros R. 2004). A Duna-stratégia átfogó célkitűzésének (a Duna integráló szerepének erősítése fenn tartható fejlesztéssel) és horizontális céljainak megvalósításához (területi kohézió, K+F és innováció) a Selye János Egyetem mind oktatási, mind pedig kutatási tevékenységével, nemzetközi kapcsolataival hozzá kíván járulni.

Bevezetés

A Kárpát-medence és környéke azon országokban, ahol kisebbségben él a magyarság (Horvátország, Románia, Szerbia, Szlovákia, Ukrajna), hosszú ideje komoly probléma, hogy a kisebbségek felsőfokú iskolázottsági szintje lényegesen alacsonyabb, mint az államalkotó nem-

zethez tartozó többségé. Ily módon a felsorolt országokban a felső szintű képzettséggel rendelkező magyarok aránya is lényegesen alacsonyabb annál, mint ahogy azt a magyarságnak a teljes népességben belüli aránya indokolná.

A Selye János Egyetem létrehozásának előkészítéseként 2001-ben magyar állami segítséggel megalakult a Selye János Egyetemért Alapítvány, amely a Budapesti Közgazdasági és Államigazgatási Egyetem és a Nemzetközi Határontúli Felsőoktatás-fejlesztési Programiroda együttműködésével indította a magyar nyelvű felsőfokú közgazdasági képzését Révkomáromban. A következő évben a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem indította el informatikai kurzusait a Duna menti városban (Horváth T. 2002).

Az egyetem alapításának előzményei és létrejötte

2003. október 23-án a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa jóváhagyta a Selye János Egyetem megalapításáról szóló határozatot. A szlovákiai magyar politika már az 1989-es rendszerváltáskor célul tűzte ki a magyar nyelvű intézményes felsőoktatás megteremtését, amelynek elsődleges célja a felsőfokú végzettséggel rendelkező szlovákiai magyarok alacsony részarányának gyors növelése volt. Míg Szlovákia területén a ma-

* A szerző egyetemi tanár, DSc., dékán, Selye János Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Komárno, Szlovákia.

gyarok lakossági részaránya a teljes népességen belül a XX. század második felében 12,2 és 10,7 százalék között változott, addig a felsőoktatásban részt vevő magyar nemzetiségűek aránya alig 3,7 és 4,8 százalék között mozgott.

Az egyetem küldetésnyilatkozata szerint: „A Selye János Egyetem teret nyit a magyar nyelvű felsőfokú képzésre Szlovákiában, azzal a reménnyel, hogy növekedni fog a főiskolát és egyetemet végzett magyar fiatalok száma és a szlovákiai magyarság iskolázottsági szintje. A jobb képzettség megteremtheti a magyar fiatalok munkaerő-piaci esélyegyenlőségét, amely magával vonhatja a munkanélküliség csökkenését és a magyarok által lakott területek gazdasági fellendülését. A Selye János Egyetem ily módon akar a térség gazdasági és társadalmi felemelkedésének előmozdítójává válni. A Selye János Egyetem elősegíti egy olyan magyar értelmiségi réteg kialakulását, amely nemzeti közösségünk tartópillérévé válhat, amelynek tagjai nyelvtudásuk révén nemzetközi viszonylatban is érvényesülni tudnak.”

Az egyetem az oktatás mellett fejleszti a tudományosságot, a szlovákiai magyar tudóstársadalmat bekapcsolja a tudományok nemzetközi vérkeringésébe, kapcsolatot teremt a tudományos intézmények nemzetközi hálózatával. Az egyetem vállalja a tudományosság regionális központjának szerepét. A Selye János Egyetem tevékenységével és célkitű-

zéseiével a Szlovákiában élő magyarság hátrányos helyzetét szeretné megszüntetni, mely egyrészt a magyarságot sújtó képzettségi hiányokból adódik. A Selye János Egyetem ezzel is lassítani kívánja a magyarság kényszerű asszimilációját. (Albert S. 2005)

A képzés elindulása, az egyetem oktatási vonzaskörzete

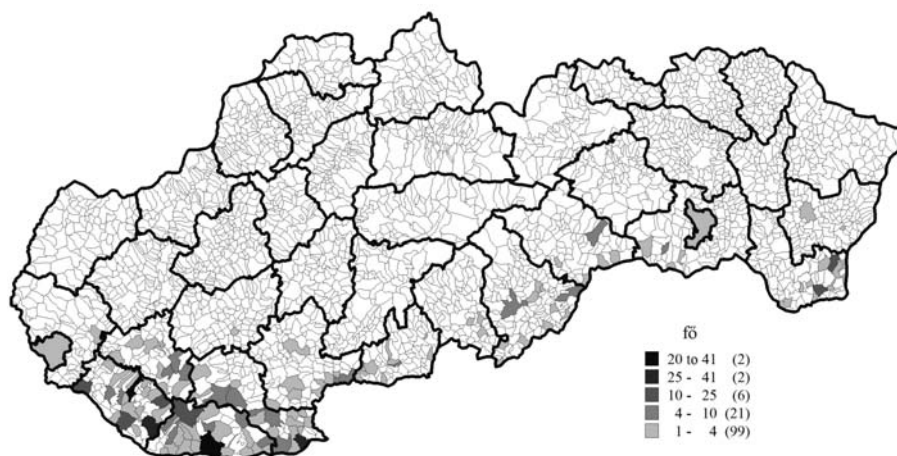
2004 júniusában lezajlott a felvételi folyamat, szeptemberben beiratkoztak az első diákok, sor került az első ünnepélyes tanévnyitóra, és 27 főállású oktató megkezdte munkáját a Selye János Egyetemen. Szeptemberben és októberben kialakultak az egyetem és a karok önkormányzati szervei: az egyetemi szenátus és a kari szenátusok. Az első tanévben az egyetemnek összesen (nappali és levelező tagozaton) 648 diákja volt (1. táblázat).

Az oktatás a 2004/2005-ös tanévben a komáromi központ mellett már Királyhelmecen is folyt. Ebben a kelet-szlovákiai városban a Budapesti Corvinus Egyetem már 1994 óta működött kihelyezett tagozatot, amelyen főiskolai szintű közgazdászképzés folyt, kifutó jelleggel, a Selye János Egyetem Gazdaságtudományi Kara kihelyezett tagozatának képzése pedig 2009 júniusában fejeződött be az akkreditációs követelmények teljesítésének hiánya miatt. Sajátos képet

1. táblázat. A hallgatói létszám alakulása az egyes karokon a 2004/2005-ös tanévben

Tagozat	Gazdaságtudományi Kar	Pedagógiai Kar	Református Teológiai Kar	Összesen
Nappali tagozat	175	181	39	395
Levelező tagozat	0	210	43	253
Összesen	175	391	82	648

Forrás: Aktuális információk ... SJE, 2004.

1. ábra. A 2004-ben felvett hallgatók lakóhely szerinti eloszlása.

mutatott az új egyetem első hallgatóinak területi, illetve településkénti megoszlása (1. ábra).

A Selye János Egyetem első hallgatói a dél-szlovákiai régió 130 településéből származtak, legtöbbször Komáromból és Dunaszerdahelyről, illetve ezen járások falvaiból. A teljesség igénye megkövetelné, hogy Szlovákia mellett a szomszédos országokat, így az onnan származó diákokat is feltüntessük, de a külföldi hallgatók alacsony száma miatt ettől eltekinttünk.

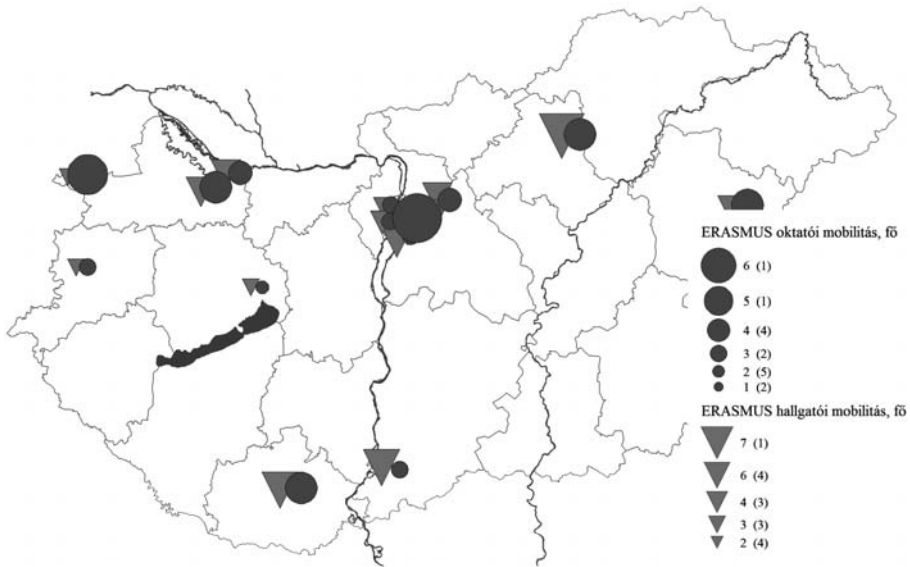
A Selye János Egyetem megalakulásától kezdve építette és ápolta kapcsolatait más szlovákiai és magyarországi egyetemekkel. Együttműködési szerződés kötött a Budapesti Corvinus Egyetemmel, a tatabányai Modern Üzleti Tudományok Főiskolájával (ezen intézmények szakmai támogatással, illetve oktatóik óraadással segítették az egyetem Gazdaságtudományi Karát) és a soproni Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskolai Karával, amelynek oktatói a pedagógusképzésben nyújtottak segítséget. Ma már az

egyetemnek több mint 26 intézménnyel van kapcsolata.

Az egyetem megalakulását követő években elsősorban magyarországi felsőoktatási intézményekkel kötött együttműködési megállapodásokat, és épített ki oktatói és hallgatói kapcsolatokat az ERASMUS-mobilitási program keretében (2. ábra). A Selye János Egyetem az elmúlt néhány évben, de jelenleg is kiemelt céljának tekinti, hogy nagytérségi (makroregionális) kapcsolatrendszert alakítson ki felsőoktatási intézményekkel (romániai, osztrák, bolgár).

A Duna-stratégiában felvázolt makroregionális térben az egyetem 2010-ig Szlovákián kívül a kolozsvári Sapientia Magyar Tudományegyetemmel és a Babes-Bolyai Tudományegyetemmel, a Szófiai Egyetemmel, az Osztravai Egyetemmel és a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolával írt alá együttműködési megállapodást.

A Duna-stratégia átfogó célkitűzésének – a folyó integrálójának szerepének erősítése fenntartható fejlesztéssel – és horizontális céljainak megvalósításához (te-

2. ábra. ERASMUS oktatói és hallgató mobilitás célállomásai

rületi kohézió, K+F és innováció) a Selye János Egyetem mind oktatási, mind pedig kutatási tevékenységével, nemzetközi kapcsolataival hozzá kíván járulni. A hallgatók képzési anyagában – elsősorban a Gazdaságtudományi Karon – megjelenik a Duna-stratégia mint kötelező ismeretanyag. Az egyetem oktatási és kutatási tevékenységét is teljes mértékben átfogja a térségi társadalmi, gazdasági és területi kohézió gondolata.

A Selye János Egyetem tudatosan törekszik arra, hogy hallgatóinak kulturális és nyelvi adottságait (magyar, szlovák, cseh nyelv és kultúra ismerete), valamint szlovákiai és magyarországi oktatóinak nemzetközi kapcsolatait hasznosítva olyan szakembereket képezzen, akik nemcsak Szlovákiában, hanem az ország határain túl, az egész Duna-térségben képesek magas színvonalú szakmai munkát végezni, valamint kulturális kapcsolatokot kialakítani és fenntartani,

együttműködve a Duna-régió más országaival.

A Selye János Egyetem nemcsak nemzetközi, makroregionális kapcsolatrendszerét építette az elmúlt években, hanem – regionális tudásközpontként – szoros együttműködést alakított ki szűkebb térsége városaival (Komárom, Győr, Tatabánya). Az intézmény már az első tanévben aktívan bekapcsolódott a város kulturális életébe is. Az egyetem igyekezett nyitni a város felé különféle előadásokkal és konferenciák szervezésével. A Selyesték keretei között a hallgatók és az érdeklődő közönség megismerhette az oktatókat, életpályájukat, tudományos kutatói és publikációs tevékenységüket. Lezajlottak az első Komáromi Egyetemi Napok, amikor sor került a rektor, a rektorhelyettesek, a dékánok és a dékánhelyettesek ünnepélyes beiktatására, továbbá ünnepi hangversenyre, bálra, sportnapra és diákvetélkedőkre.

2. táblázat. A hallgatói létszám alakulása az egyes karokon a 2010/2011-es tanévben.

Tagozat	Gazdaság- tudományi Kar	Pedagógiai Kar	Református Teológiai Kar	Összesen
Nappali tagozat	691	805	59	1555
Levelező tagozat	399	438	0	837
Összesen	1090	1243	59	2392

ÖsszesenForrás: Selye János Egyetem, 2010.

Bővülő diáklétszám, szélesedő oktatási vonzaskör

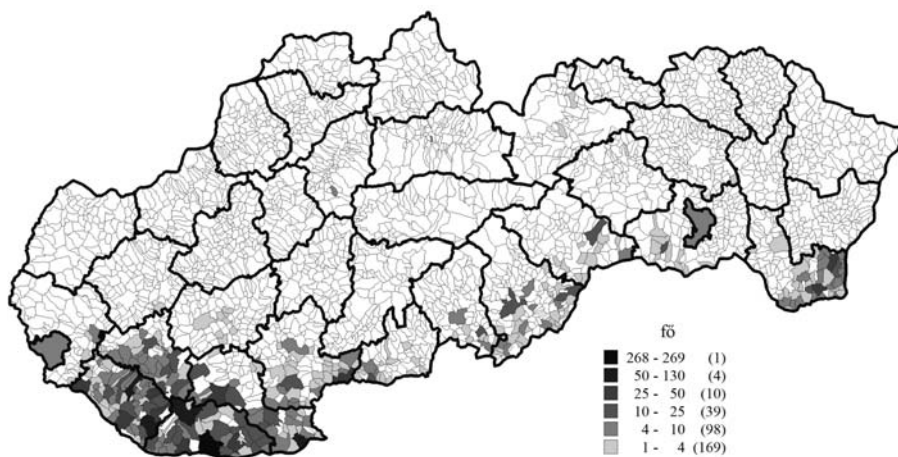
Az egyetem egyre növekvő ismertsége és népszerűsége a következő tanévben már a jelentkezők létszámának alakulásán is érződött. 2005 júniusában zajlott a nappali tagozatosok, augusztusban pedig a levelező tagozatosok felvételi folyamata. A hallgatói létszám a második tanévben közel két és félszeresére, 648-ról 1602-re emelkedett. Napjainkra pedig már a kezdeti érték három és félszerese, 2392 fő a hallgatói létszám. (2. táblázat)

Az egyetem oktatási vonzaskörzetének kitágulását jelzi, hogy 2010 októberében a hallgatók az első évhez képest három és félszer több szlovákiai települést (321) képviseltek. Tovább erősödött

a komáromi és dunaszerdahelyi járások dominanciája, és meghatározó az egyetem vonzása a dél-szlovákiai régióban (3. ábra).

A 2010/2011-es tanévben az egyetemnek már összesen 2392 hallgatója van a nappali és a levelező tagozaton, ami a regionális felsőoktatási szerepkör jelentős mértékű bővülését jelzi. A létszámadatokból az is jól látható, hogy változott a gazdaságtudományi, illetve a tanárképzésben részt vevők aránya – az előbbi kar javára –, ugyanakkor a teológusképzésben részesülők száma folyamatosan stabil marad.

A közgazdasági képzésben részt vevők arányának folyamatos növekedését jelzi, hogy míg 2004-ben a kar a teljes hallgatói létszámból csak 27,2 százalék-

3. ábra. A Selye János Egyetem hallgatóinak lakóhely szerinti eloszlása 2010-ben

kal részesedett, addig 2010-ben ez az arány már meghaladta a 45,57 százalékot. Fokozatosan nőni fog tehát azoknak a diplomásoknak az aránya, akik a gazdasági élet mezo- és mikroszintjén (kis- és közép vállalatok) egyaránt jól használható szaktudással bírnak. A közgazdász diplomával rendelkezőknek a pedagógusokhoz képest kedvezőbb elhelyezkedési lehetőségei és magasabb átlagjövedelmei tovább növelhetik a Gazdaságtudományi Karon folyó képzés vonzerejét. A kar igyekszik a tömegképzés mellett a minőségi képzés irányába is lépni, amelynek egyik megnyilvánulási formája a Harsányi János Szakkollégium. A kollégium hallgatói bekapcsolódhatnak a tanszékek tudományos tevékenységébe, illetve részt vállalhatnak a kar tudományos konferenciáinak szervezésében is.

Az egyetem oktatási vonzáskörzetét tovább erősíti, hogy a Selye János Egyetem három kara ma már a BSc és az MSc képzések mellett doktori iskolával is rendelkezik, illetve annak akkreditációja most van folyamatban. Gondosan tanulmányozva a hallgatói vonzáskörzet 2010-es térszerkezetét, megfigyelhető, hogy a felsőoktatási intézmény dél-szlovákiai régióbeli vonzáskörzetének növekedése a korábbiakhoz képest lényegesen erősebb települési koncentráció kibontakozásához vezetett. Erre utal, hogy a teljes hallgatói létszám 30,68 százaléka csupán 10 településről kerül ki (a korábbi 24 helyett), továbbá a 10–25 diákot küldő 39 településből 31 (79,48 százalék) Délnyugat-Szlovákia területén található. Eközben továbbra is igen nagy számban vannak a vonzáskörzeten belül olyan kistelepülések, ahonnan csak tíznél kevesebb diák érkezik az egyetemre. 2010 után tehát területi szinten az egyetem vonzáskörzetének hosszú távú sta-

bilizációjával kell kalkulálnunk, ugyanakkor települési szinten a koncentrációs folyamatok jelentősen felerősödtek.

Jövőbeli célok

A komáromi Selye János Egyetem Szlovákia egyetlen magyar felsőoktatási intézményeként a jövőben egyre szélesebb hallgatói rétegek igényeit szeretné kielégíteni. Legfőbb célja a képzési paletta bővítése, és a már meglévő szakok egyetemi szintjének további bővítése, valamint újabb doktori iskolák akkreditáltatása.

A Gazdaságtudományi Kar tervei között szerepel az Alkalmazott informatika BSc, a Régiófejlesztés BSc, valamint a Turizmus BSc, MSc szak indítása alpmesterképzésben. Az új szakoknak köszönhetően a kar hallgatói létszáma a következő tanévekben – a teljes egyetemi képzés kiépülése után – előreláthatólag 1300-ra növekszik.

A Pedagógiai Kar további tanári szakok nyitását tervezi: a kémia, a szlovák nyelv, a szociológia szak akkreditálása számos további szakkombináció választásának lehetőségét biztosítaná az érettségiző, tanári pályára készülő diákok számára, a szociológia szak pedig szintén nagyban segítené a szlovákiai magyarság társadalmi felemelkedését. Az elkövetkező öt évben a kar hallgatóinak létszáma elérheti az 1400 főt is.

Az egyes karokon működő doktori iskolák nagymértékben segítik a karok oktatóinak kinevelését. A doktoranduszok megjelenésével az egyes karok oktatói létszáma stabilizálódni fog.

A hallgatói létszám és az oktatott szakok számának növelése mellett nagyon fontos feladat a kutatói tevékenység bő-

vítése. Az oktatók kutatásainak támogatására és koordinálására jött létre 2004-ben a Selye János Egyetem Kutatóintézete, amely önálló intézményként együttműködve szlovákiai és határon túli kutatóintézetekkel, vállalatokkal, pályázatokba bekapcsolódva igyekszik segíteni a munkatársak tudományos kutatói tevékenységét, a kutatási eredmények pre-

zentálásával pedig megismertetni az egyetemet a vállalati szektorral. A Selye János Egyetem Kutatóintézete az előbbiekből megfogalmazott célok érdekében egy könyvsorozatot indított útjára, amelynek keretében eddig nyolc monografikus kötet jelent meg, Az intézet kiadványai között szerepel a Case Studies angol nyelvű folyóirat is.

Irodalom

- Aktuális információk a diáklétszámok és a tanulmányi szakokról* – Kézirat. A Selye János Egyetem Tanulmányi Osztályának összeállításai, 2004., 2005., 2006., 2010.
- Albert S. (2005): *Az induló Selye János Egyetem* – A Selye János Egyetem kiadványa, Komárno, Szlovákia, 64 o.
- Baros R. (2004): Humán szolgáltatások. Felsőoktatás. – In: Horváth Gy. (szerk.): *Dél-Szlovákia. A Kárpát-medence régiói 2.* MTA RKK – Dialóg Campus Kiadó, Pécs–Budapest, 404–422. o.
- Horváth Gy. (szerk.) (2004): *Dél-Szlovákia – A Kárpát-medence régiói sorozat 2. kötet*, MTA RKK–Dialóg Campus Kiadó, Pécs–Budapest, 528. o.
- Horváth T. (2002): Egy önálló felvidéki magyar egyetem körvonalai. A révkomáromi közgazdász- és műszaki informatikai képzés – *Magyar Felsőoktatás* 7. 25–30. o.
- Szabó I.–Antalik I. (2008): A Selye János Egyetem Gazdaságtudományi Karának fejlődési folyamata és fejlesztési lehetőségei. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, Somorja, X. évf., 147–155. o.

PÁNOVICS ATTILA*

Az EU Duna-régió stratégiájának környezetvédelmi aspektusai

A globális környezeti problémák a XXI. század elejére olyan súlyossá váltak, hogy csak hatékony nemzetközi összefogással, valamint egy komplex és kellően rugalmas eszköztár használatával lehetne megoldani őket. A nemzetközi közösség azonban az elmúlt évtizedekben nem volt képes hatékony lépéseket tenni az egyre szaporodó problémák következményeinek elhárítása, különösen pedig a megelőzése terén. Az Európai Unió a világ legfejlettebb környezeti szabályozásával rendelkezik, de ez is csak a környezet romlásának lassításához volt eddig elegendő. Érdemes megvizsgálni, hogy a makrorégiók létrehozására tett újszerű uniós kísérletek – különösen a Magyarországot is érintő Duna-régió stratégia – mennyiben járulhatnak hozzá a kedvezőtlen folyamatok háttérének megértéséhez, és ez alapján a környezeti célkitűzések eléréséhez.

1. A víz-keretirányelvtől az európai Duna-régió stratégiáig

Felszíni és felszín alatti édesvízkészleteink mennyiségi és minőségi védelme, megőrzése jövőnk egyik legfontosabb

zálaga. Ennek megóvása és javítása érdekében született meg 2000-ben az Európai Unió ún. víz-keretirányelve¹ (a továbbiakban: VKI), amelynek alapvető célja a vizek jó állapotának, illetve a mesterséges és erősen módosított felszíni víztestek esetében a vizek jó ökológiai potenciáljának az elérése.²

A víztestek állapotértékelése, a „jó állapot” meghatározása, a környezeti célkitűzések, a műszakilag lehetséges intézkedések nemcsak a természet adta lehetőségektől függenek, hanem a szükséges adatok meglététől is, ami nélkül nem érdemes elkezdni a tervezést. Először az állapot értékeléséhez szükséges információkra van szükség, hiszen ezek nélkül nem lehet meghatározni a szükséges intézkedéseket és prioritásokat sem.

A VKI tervezése – amelynek logikája a hatéves vízgyűjtő-gazdálkodási tervezési ciklusokkal és ennek megfelelő részhatáridőkkel (2015, 2021, 2027) eleve más volt, mint amit az addigi, hasonló tervek készítése során megszokhattunk³ – olyan tapasztalatokkal szolgált, amelyek alapján nyilvánvalóvá vált, hogy a

* A szerző egyetemi adjunktus, PhD., PTE ÁJK Nemzetközi és Európai Tanszék.

1 HL L 327, 2000.12.22., 1. o.

2 Az EU (akkoriban még EK – Európai Közösség) vízpolitikája már jóval a VKI megszületése előtt kiterjedt néhány sürgető problémára (pl. települési szennyvíz, mezőgazdasági tápanyagok, ipari kibocsátások, környezetbe kibocsátott veszélyes anyagok által okozott szennyezés).

3 A vízgyűjtő-gazdálkodási tervek tartalmazzák a víztestekre vonatkozó, rendelkezésre álló információkat, az állapotértékelések eredményét, azt, hogy milyen problémák jelentkeznek a tervezési területen, és ennek milyen okai azonosíthatók, továbbá hogy milyen környezeti célokat tűzhetünk ki, és ezek eléréséhez milyen műszaki és szabályozási intézkedésekre, illetve pénzügyi támogatásokra, ösztönzőkre van szükség. Külön vízgyűjtő-gazdálkodási terv készült a Duna részvízgyűjtőre is: http://www.vizeink.hu/files/Reszvizgyujto_VGT_Duna.pdf (2010.11.29.)

víztestek monitoringja és minősítési rendszere is jelentős fejlesztésre szorul. Ugyanis mind a felszíni, mind a felszín alatti vizek esetében új, az ökológiai szempontokat előtérbe helyező minősítési módszereket kellett bevezetni, illetve jelentősen megnőtt az adatigény a víztestek kiinduló állapotának rögzítéséhez szükséges minősítés során.

A Duna teljes vízgyűjtő területére vonatkozó (makroregionális léptékű) stratégia (az EU Duna-régió stratégiája; a továbbiakban: EDRS⁴) gondolata – amely szerint a Duna képes integráló szerepet betölteni az unióban – ennél jóval fiatalabb, és a vízvédelmi, vízgazdálkodási kérdések mellett célul tűzi ki a Duna-medence átfogó gazdasági (közlekedés, ipar, turizmus), társadalmi, kulturális és környezeti szempontú fejlesztését, a területi kohézió erősítését (az egyenlőtlenségek csökkentését). A felszíni vízfolyások és álvízterek, valamint a felszín alatti vízkészletek világszerte egyre szűkösebben állnak rendelkezésre, ami alapján társadalmi, gazdasági, politikai szempontból is egyre jelentősebb értékeket hordoznak.

A Balti-tengerre vonatkozó stratégiához hasonlóan, itt is a környezeti adottságok képezik a kiindulópontot, hiszen a stratégia a hidrológiai jellemzőkre, a Duna vízgyűjtő területére koncentrál, ami alapján meghatározhatóvá válik a Duna-medence.⁵ Tartalmilag azonban ennél jóval szélesebb körű:

- az érintett országok szempontjából sokkal heterogénebb (pl. a Balti-tengerrel határos kilenc államból nyolc

egyben uniós tagállam is, ezért az együttműködéshez megfelelő alapokat biztosítanak az EU politikái és joga);

- a környezetvédelmi kérdések mellett integrált módon igyekszik figyelembe venni és továbbfejleszteni a gazdasági, szociális, kulturális stb. kezdeményezéseket is.

Alapvető elvárás, hogy a tervezések során elkészülő dokumentumok megfelelő minőségűek legyenek, és próbáljanak használható megoldásokat javasolni valamennyi fontos problémára. A VKI által kitűzött célok elérése kötelező; az uniós szabályozás ettől eltérést nem enged, ezért jogsértés esetén az Európai Bizottság kötelezettségszegési eljárást indíthat az érintett tagállammal (tagállamokkal) szemben. A stratégia esetében szintén indokolt az elérendő célállapot rögzítése (lehetőleg a teljes vízgyűjtő területre), de ezzel kapcsolatban önálló kikényszerítési mechanizmus nem létezik.

2. Közlekedés és környezetvédelem

Amíg a balti-tengeri stratégia alapvetően környezetvédelmi céllal jött létre⁶, addig az EDRS esetében kezdettől fogva legalább ilyen fontos kérdés a közlekedés. Az EU a transeurópai közlekedési hálózatok (Ten-T) program keretében tervezte többek között a dunai nemzetközi hajóút fejlesztését is⁷, de az egész terv stratégiai környezeti vizsgálata még nem készült el. A tervek szerint a Duna mint

4 Véleményem szerint Magyarország esetén a stratégia rövidebb megjelöléseként szerencsésebb a „Duna-stratégia” helyett az „európai Duna-régió stratégia” kifejezés használata.

5 Ez mintegy 800 000 km²-nyi területet jelent, amely alapvetően három részre osztható: a Fekete-erdőtől Pozsonyig tartó Felső-, innen a Vaskapuig a Középső-, végül a Fekete-tengerig tartó Alsó-Dunára.

6 COM(2009) 248/3, Brüsszel, 3. o.

7 L. az Európai Bizottság C(2008)6788 határozatát.

szállítmányozási útvonal kihasználtsága a jövőben számottevően növekedni fog, ami támogatja az unió egységes piacán az áruk szabad áramlását, viszont biztosra vehető, hogy ezzel együtt nőni fog a folyóba kerülő szennyezőanyagok mennyisége is.

Az EDRS nyilvánvalóan fontos közlekedési, logisztikai és egyéb nagyberuházások megvalósítását is maga után vonja (pl. jó közúti megközelítéssel, vízi és vasúti összeköttetéssel rendelkező, „intermodális logisztikai központok” kialakítását), amelyek esetén különösen nagy a kockázata annak, hogy a fenntarthatóság követelménye háttérbe szorul. A jobb közlekedési összeköttetés nagyobb üzleti potenciált és több munkahelyet eredményezne, de kockázatot jelenthet a vízminőségre, a biológiai sokféleségre, a környezet állapotára.

A közlekedés fejlesztése rendszerint igen költséges beruházásokat igényel, és mind a fejlesztések megvalósítása, mind az elkészült infrastruktúra működtetése jelentős terheket ró a társadalomra és a környezetre. Környezetvédelmi szempontból a legfontosabb kérdés tehát, hogy miként lehet összeegyeztetni a Duna mint tizennégy országot összekötő, alapvető fontosságú európai vízi útvonal közlekedési érdekeit (pl. biztonságos közlekedés), illetve az ebből származó gazdasági és szociális előnyöket (Duna menti települések fejlesztése, életszínvonal emelkedése, gyors átjutás biztosítása, energiabiztonság, idegenforgalom stb.) a környezetvédelmi szempontokkal,

hiszen a folyó adta lehetőségek, a meglévő kapacitások kihasználása óhatatlanul érdek-összeütközésekhez vezet.

Ezért rendkívül fontos a folyó medrének sajátosságaihoz és vízjárásához alkalmazkodó hajóállomány kialakítása⁸, a meglévő infrastruktúra használata, a módközi (intermodális) közlekedési rendszerek létrehozása, a különféle közlekedési hálózatok összekapcsolása és összehangolt fejlesztése, egymást kiegészítő jellegének erősítése (különösen a közösségi közlekedés, illetve a környezetkímélő teherszállítás terén), még hozzá a határon átnyúló lehetőségek viszonylatában is. Magyarország esetében ez elsődlegesen a súlyos hiányosságokkal működő, alacsony színvonalú vasúti és vízi közlekedés fejlesztését jelentheti az egyéb közlekedési módokkal szemben, különös tekintettel az egyes közlekedési formák eltérő hozzájárulására az éghajlat változásához.

Az Európai Parlament a Duna-régióra vonatkozó európai stratégiáról szóló, 2010. január 21-i állásfoglalásában⁹ deklarálta, hogy a cselekvési tervnek tartalmaznia kell a következő elemeket:

- a Duna belvízi hajózás általi környezetbarát használatát;
- a Duna menti más közlekedési módokkal való intermodalitás egyrészt valamennyi infrastruktúra javítása révén (prioritásként kezelve a meglévő infrastruktúra jobb használatát), másrészt egy Duna menti „multimodális” közlekedési rendszer létrehozásán keresztül;¹⁰

⁸ Elsősorban az éghajlatváltozás hatásai miatt válhat szükségessé a jelenlegi hajóflotta műszaki paramétereinek a folyó adottságaihoz illesztése, olyan új típusú és korszerűbb hajóállomány kialakítása révén, amely szélsőséges vízjárás mellett is képes az év nagy részében a szállítási szolgáltatások teljesítésére.

⁹ P7_TA(2010)0008, HL C 305 E/14, 2010.11.11.

¹⁰ Ide tartozik a kikötők és a multimodális logisztikai központok rendszerének összehangolt fejlesztése a Duna mentén.

- a vízenergia környezetbarát használata a Duna mentén;
- a Duna vízminőségének megőrzése és javítása a víz-keretirányelvvvel összhangban;
- szigorú hajóbiztonsági előírások;
- a környezetbarát idegenforgalom fejlesztése;
- fejlesztések az oktatás, a kutatás és a társadalmi kohézió terén.¹¹

A felsorolás alapján világosan látható, hogy a stratégia sokkal tágabb lehetőségeket jelent és kínál, mint a belvízi hajózás fejlesztése. Igaz, hogy ez szerepel az első helyen a listában is, de az Európai Parlament – nagyon helyesen – egyértelművé tette, hogy ez csak a környezet védelmével összhangban valósítható meg.

Magyarország esetén – az ismert okok miatt – különösen érzékeny kérdés a vízenergia és a hajózás kérdése, különösen a Szigetköz rehabilitációjával, vízellátásával kapcsolatban,¹² hiszen a közös szlovák–magyar folyószakasz megfelelő hasznosítása a két szomszédos ország feladata.¹³ Magyar részről a legsürgetőbb tennivaló – az ügy politikai-jogi rendezésén túl – egy megfelelő környezeti állapotértékelés, a környezeti változások kimutatása és a környezeti monitoring fejlesztése.

Az ország sajátos földrajzi elhelyezkedése és az elmúlt évek történései alapján

egyre fontosabb kérdéssé vált (például a mezőgazdaság és az ahhoz kapcsolódó élelmiszeripar versenyképességének megőrzése érdekében) az extrém vízügyi jelenségek integrált kezelése, az árvíz- és belvízkockázatok elhárítása, az árvízvédelmi rendszer fejlesztése (a „teret a folyóknak”-elv érvényesítése mellett), az aszály és a szárazság csökkentése (pl. a Homokhátságban), valamint a vizek megtartása (az árvízlevezető-képesség javítása helyett), különösen a Tisza mintegy 158 000 km²-es vízgyűjtőjén.¹⁴ Ehhez többek között szükség van a természetes árterek használatba vételére, a természetes növényzet megővésére, az erdőirtás megakadályozására, a természetbarát tájgazdálkodás feltételeinek megteremtésére.

3. A stratégia fenntarthatósága

A tapasztalatok szerint a műszaki beavatkozások a környezeti rendszerek működésében gyakran előre nem látott, kedvezőtlen hatásokkal járnak, és ha ezek megjelennek, akkor rendszerint újabb és újabb műszaki beavatkozásokkal próbáljuk csökkenteni vagy elhárítani őket.¹⁵ Könnyen előfordul ugyanis, hogy ezek a megoldások is negatív kö-

11 L. az állásfoglalás 11. pontját.

12 A Duna-régió stratégiáért felelős kormánybiztos kinevezéséről és feladatairól szóló 1149/2010. (VII. 9.) korm. határozat 6. pontja külön hangsúlyozza, hogy a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszerrel kapcsolatos kérdéskör nem képezi a kormánybiztos feladatát.

13 Magyarország ehhez több részletes tervet is készített: <http://www.bosnagymaros.hu> (2010.11.30.)

14 Bár ne feledjük, hogy Magyarországon 2002 nyarán és 2006 tavaszán a Duna felső és középső szakaszán dőltek meg sorra a korábban mért legnagyobb vízállások.

15 A folyókon épülő vízerőművek (mint például a bősí vízerőmű) felborítják a folyók hordalékhiánytartását, és az erőművek alatti szakaszokon rombolják a folyómedret, annak folyamatos süllyedését okozva. Ennek következtében csökken a talajvíz szintje, ami a vízkészletek fogyásához, vízellátási problémákhoz vezet, miközben tönkreteszi a folyó ökoszisztémáját is. Ezeket a káros hatásokat felszíni vízutánpótlással, mesterséges hordalékpótlással lehet enyhíteni, amelyek viszont tipikus „csővégi” megoldások, és folyamatos finanszírozást igényelnek.

vetkezményekhez vezetnek, ami végső soron a környezeti állapot fokozatos romlását jelenti, akár a teljes degradációig.

A Duna és mellékfolyói nemcsak vízvédelmi, hanem természetvédelmi szempontból is kiemelt jelentőséggel bírnak. Ezek mentén olyan természetes, illetve természet közeli életközösségek találhatók, amelyek felbecsülhetetlen értéket képviselnek (elsősorban a Magyarország területének 21 százalékát kitevő Nartura 2000 ökológiai hálózat részeként). Lehetőséget biztosítanak a vízi, az öko- és a kerékpáros turizmus fejlesztésére, a hagyományos gazdálkodási formák újraélesztésére (kulturális örökség védelme), a kutatásra és a környezeti nevelésre. Védelmük egyik leghatékonyabb módja a genetikai erőforrások megőrzése (pl. génbankok létrehozása), mivel a helyi körülményekhez (árterekhez, vizes élőhelyekhez) alkalmazkodó tájfajták különösen veszélyeztetettek.

A tapasztalatok alapján a gazdasági érdekek, a költséghatékonysági szempontok miatt olyan értékes területek (pl. vizes élőhelyek) is áldozatul eshetnek az – adott esetben egyébként teljesen jó szándékú – intézkedéseknek, amelyek eddig természetes (vagy ahhoz közeli) körülmények között maradtak, „fenntarthatóan” működtek. Utólagos helyreállításuk, rekonstrukciójuk sajnos sokszor egyáltalán nem, vagy csupán irreálisan magas összegek felhasználásával lehetséges (és akkor is csak részlegesen). Ezek az értékek tehát gyakran pótolhatatlanok, ami miatt a megelőzés (prevenció) az egyik legfontosabb alapelv a környezetvédelemben. Az EU környezeti po-

litikájának eddigi története jól illusztrálja, hogy a környezeti célok eléréséhez mekkora erőfeszítésekre és mennyire komplex megközelítésre van szükség, illetve milyen nehéz az alapelvek gyakorlati érvényesülését biztosítani.

A hosszú távú megoldás mindenképpen a természetes folyamatok, önszabályozó környezeti mechanizmusok megértése (beindítása, helyreállítása vagy erősítése), a természet által nyújtott ingyenes szolgáltatások értékelése, az ökoszisztéma megújulási képességének kihasználása, és mindezek alapján a fenntartható fejlődés (fenntarthatóság) elérése. A „fenntarthatóság” kifejezés már a VKI-val kapcsolatos tervezési anyagokban is rendkívül változatos formákban szerepelt (pl. a vidék fenntartható fejlesztése, gépi fenntarthatóság, társadalmi fenntarthatóság, pénzügyi fenntarthatóság, fenntartható vízhozam, fenntartható vízhasználat). A „fenntartható” jelző az EDRS-sel kapcsolatos dokumentumokban is hívószóvá vált (pl. fenntartható hajózás, fenntartható környezet, fenntartható környezethasználat, fenntartható gazdasági fejlődés).

A kifejezés egységes meghatározásának hiánya, illetve „gyenge fenntarthatóságként”¹⁶ történő értelmezése és korlátok nélküli használata éppen a környezeti szempontok gyakorlati érvényesülését nehezíti meg leginkább, pedig ennek követelménye (az integráció elve) az EU alapszerződésében is előkelő helyen, az általánosan alkalmazandó rendelkezések között került megfogalmazásra a következőképpen: „A környezetvédelmi követelményeket be kell illeszteni az uniós politikák és tevékenységek meghatározásá-

16 A gyenge fenntarthatóság koncepciója elismeri a természeti és a művi (fizikai) tőke korlátlan helyettesíthetőségét egymással.

ba és végrehajtásába, különös tekintettel a fenntartható fejlődés előmozdítására.”¹⁷

A gyakorlatban tehát nem csupán a szűkebb értelemben vett környezetvédelmi (természetvédelmi, vízgazdálkodási, levegő- és talajvédelmi stb.) kérdések esetén kell érvényesíteni a fenti követelményt, hanem valamennyi tervezett célkitűzés és tevékenység kapcsán, a közlekedéstől az energiabiztonságon és a vidékfejlesztésen át egészen a kulturális szféráig. Ehhez átfogó, integrált és hosszú távú szemléletre van szükség, amely képes ennyire komplex esetekben is adekvát válaszokat találni.

A fenntartható fejlődés tartalmának és szerepének tisztázása, valamint az integráció elvének következetes alkalmazása kulcsfontosságú kérdés, hiszen képes rávilágítani az egyes uniós politikák és célkitűzések közötti ellentétek okaira, ami alapján lehetőség nyílik a környezet veszélyeztetése vagy károsítása nélküli, még elviselhető kockázatot jelentő megoldások kiválasztására.

Szintén alapelveként jelenik meg a környezetvédelem terén az együttműködés és a partnerség, azaz valamennyi társadalmi szereplő aktív részvétele (állami intézmények, önkormányzatok, gazdasági szervezetek, oktatási-kutatási feladatokat ellátó intézmények és szervezetek, és kiemelten az érintett országok lakossága és civil társadalmá¹⁸), valamint a szempontjaik kölcsönös tiszteletben tartása és figyelembevétele a stratégia megvalósításával kapcsolatos döntések meghozatala során. Ez pedig megköveteli a tervezés

többszintű (lokális, regionális, nemzeti, nemzetek feletti), széles körű és átlátható jellegét, az érdekeltek minél nagyobb körének bevonását a folyamat lehető legkorábbi időpontjától kezdve.

4. A sikeres megvalósítás szükségessége

Tekintettel arra, hogy a napjainkra globálissá vált környezetvédelmi problémák csak nemzetközi együttműködéssel oldhatók meg, illetve – ahogy szinte már közhelyként emlegetik – „a szennyezés nem ismer határokat”, a környezet- és természetvédelem különösen alkalmas területnek látszik arra, hogy releváns, valóban (makro)regionális szemléletű, és államok közötti hatékony együttműködésre épülő fejlesztések valósuljanak meg az EDRS keretében. Az Európai Bizottság szerepe különösen fontossá válik majd azokban az esetekben, ahol a környezeti szempontok más érdekekkel ütköznek, illetve ahol az egyes országok érdekei ellentétesek (pl. az energiagazdálkodás, energiabiztonság terén). A Duna vízgyűjtő területén mindössze egy-egy országot érintő kérdések szabályozása – a szubszidiaritás elvének megfelelően – természetesen megmarad a tagállamok hatáskörében.

Az Európai Unió és az egyes országok szintjén is számos más stratégia, terv, koncepció létezik (pl. az EU fenntartható fejlődési stratégiája, az Európa2020 program, nemzeti környezetvédelmi és területfejlesztési programok stb.), ame-

17 L. az Európai Unió működéséről szóló szerződés 11. cikkét (korábban az Európai Közösséget létrehozó szerződés 6. cikke).

18 A Duna-régió stratégiával kapcsolatos feladatokról szóló 1150/2010. (VII. 9.) korm. határozat 2. pontja is külön kiemeli, hogy a stratégia előkészítésébe az érintett civil szervezeteket is be kell vonni.

lyeknek egymással és az EDRS-sel is összhangban kell megvalósulniuk. A Duna például egyben jelentős turisztikai potenciállal is rendelkezik, ami indokoltá teszi a Fekete-erdőtől a Fekete-tengerig egy közös turisztikai stratégia kidolgozását (többek között az egészségturizmus területén és a Duna menti kerékpárút létrehozásával), amelynek szintén összhangban kell lennie a környezetvédelmi szempontokkal.

A stratégia továbbá hozzájárulhat az EU bővítési és szomszédságpolitikáján keresztül ahhoz, hogy a Duna szinte belső vízi úttá váljon, ami az uniós tagállamokra kötelező uniós előírások kikényszeríthetősége miatt nagyban megkönnyítheti az egyébként gyenge kikényszerítési mechanizmusokkal rendelkező egyéb nemzetközi eszközök valódi érvényesülését. A hiányos vagy késleltetett végrehajtás, a szükséges intézkedések elmulasztása általánosságban is a környezetvédelmi előírásokkal kapcsolatos leg súlyosabb hiányosságok egyike. Az uniós tagság ebből a szempontból egyfajta többletgaranciát jelent, főleg a jogi kötéssel rendelkező normák (elsősorban a környezetvédelmi irányelvek) alkalmazása terén.

A szűkebben vett uniós környezeti politika szempontjából egyre nagyobb szerephez jut az éghajlatváltozás problémája (amelynek mértéke a Duna vízgyűjtőjén nagyobb lesz, mint a globális átlag), társadalmi-gazdasági-környezeti hatásainak mérséklése, és továbbra is megkülönböztetett figyelmet kell kapnia a VKI megfelelő végrehajtásának, az egymásra

épülő vízgyűjtő-gazdálkodási tervekben megfogalmazott jövőképek megvalósulásának, hiszen jelenleg ezek fejezik ki legjobban a Duna vízgyűjtőjén a következő évtizedekben elérendő vízi-környezeti célokat,¹⁹ és jelentősen csökkenthetik a különböző érdekek összeütközésének esélyét.

Már most látható, hogy a stratégia mint figyelemre méltó, újszerű kezdeményezés sikere döntően a kiválasztásra kerülő programok megvalósításához szükséges források rendelkezésre állásától függ majd. Magyarország gazdasági helyzete és a várható költségigények látán már a VKI végrehajtásának hazai tervezése során is mindenki számára nyilvánvaló volt, hogy a végrehajtás ütemezését minél későbbre kell tolni (2021-re, 2027-re²⁰). Ez még annak fényében is elgondolkodtató, hogy az intézkedések után egy bizonyos időre szükség van ahhoz, hogy például a vízfolyások esetén az ökoszisztéma, vagy a felszín alatti vizek esetében a vizek állapota helyreálljon. A gazdasági lehetőségek, a finanszírozási korlátok tehát már a VKI-val kapcsolatban is nagymértékben leszűkítették a mozgásteret.

Ahogy a környezet komplexitása is kötelezővé teszi a környezetben zajló folyamatok kölcsönhatásainak figyelembevételét, úgy e komplex transznacionális fejlesztési stratégia szempontjából is indokolt lenne egységes támogatási területként kezelni az új makrorégiót. A jelek szerint erre legkorábban csak 2014-től kerülhet sor, addig a meglévő források felhasználásának összehangolásával, át-

19 L. az ún. „Bökényi Megállapodást” aláíró öt szakmai-tudományos szervezet 2010. november 21-i véleményének 2) pontját.

20 Indokolt esetekben a VKI-ból származó kötelezettségek teljesítésének határideje kitolható 2021-ig, illetve 2027-ig.

csoportosításával lehet finanszírozni a kiválasztásra kerülő konkrét programokat.

Miként maga az Európai Unió is sok szempontból (pl. a környezetvédelmi szabályozás kikényszerítésére tett erőfeszítések vagy az éghajlatváltozással kapcsolatos nemzetközi tárgyalásokon képviselt álláspont terén) modellként szolgálhat más regionális szervezetek számára, úgy a Duna mint makrorégió is követendő példává válhatna más országok előtt. Ehhez azonban mielőbb kézzelfogható eredményeket kell felmutatni, hogy az uniós polgárok és más szereplők számára nyilvánvalóvá váljanak a stratégia előnyei. Az európai politikai célkitűzések hatékonyabb elérése, valamint az uniós jog helyes alkalmazása és végrehajtása egyébként is évek óta kiemelt célja az Európai Bizottságnak.²¹ Amennyiben a 2010 decemberében napvilágra került bizottsági dokumentum – a kezdeti lépések várható nehézségei fényében – a stratégia viszonylag könnyebben, belátható időn belül megvalósítható elemeire helyezi a hangsúlyt, akkor a jelenleg rendelkezésre álló források mellett is lehetővé válik számos határon átvélő (környezetvédelmi) program sikeres megvalósítása.²² Ez jó kiindulópontot jelenthetne a sajnos egyre bizonytalanabbnak látszó jövőre nézve.

A stratégia 2009. évi kezdeményezése óta eltelt időszak is azt mutatja, hogy az „Európai Unió Duna-régió stratégiaja”, vagy rövidebben: „európai Duna-régió stratégia” kifejezés megfelelőnek tűnik ahhoz, hogy viszonylag rövid idő alatt, széles körben ismertté és elfogadottá váljon. Amennyiben a stratégia megvalósítását az Európai Bizottság alulról jövő kezdeményezésnek, egyfajta kísérletnek tekinti, és a már meglévő, de elaprózott pénzügyi források (pl. a területfejlesztési operatív programok, a határon átnyúló együttműködésekre kiírt pályázatok) összehangolt felhasználásával a kezdeményezés közös jellege mellett számottevő előnyöket is mielőbb fel tud mutatni, számíthat az állampolgárok többségének támogatására is, ami pedig nélkülözhetetlen a „dunai identitás” erősítéséhez.

Magyarország számára adott a lehetőség, hogy – sajátos földrajzi elhelyezkedéséből fakadóan – a stratégia kapcsán koordináló szerepet töltsön be a vízkészlet-gazdálkodás terén, valamint példát mutasson a fenntarthatóság elveinek következetes érvényesítésével. A 2011-es EU-elnökség vissza nem térő alkalom arra, hogy ezt a funkciót képesek legyünk megszerezni és megtartani az új európai makrorégióban.

21 COM(2007) 502 végleges, Brüsszel, 2007.9.5.

22 Ilyen például a magyar–horvát határon átnyúló Mura–Dráva–Duna Bioszféra Rezervátum, amelynek kijelölése, illetve a dokumentumok benyújtása az UNESCO felé megtörtént, és amely – főleg Szlovénia és Ausztria érdeklődésének köszönhetően – hosszabb távon többoldalú együttműködéssé is vál-

FORMAN BALÁZS*

A Szamos és az Inn találkozásánál

A tanulmány konklúziója, hogy az Európai Unió Duna-stratégiája egyelőre legfeljebb pilot projektnek tekinthető. A Duna ugyanis még nem identitásképző tényező. A stratégia által lehatárolt országok és régiók annyira heterogének, hogy ilyen módon összekapcsolva őket nincsen a régióknak belső kohéziója. Emellett a Duna-stratégia nem illeszthető bele az Európai Unió eddigi programozási gyakorlatába sem. Nincsen közös irányító hatóság, kifizető ügynökség, és egyelőre nincsen közös fejlesztési stratégia sem. A tanulmány arra keresi a választ, hogy ezt milyen területi közigazgatási egységek bázisán lehet létrehozni, kik az érintettek, a stakeholderek.

A címben szereplő földrajzi pont ilyen néven nem létezik, hanem csak úgy, mint a Duna és a Tisza találkozása. Az Inn folyónak is nagyobb a vízhozama a Dunába való érkezéskor, mint a Dunának, de ott már a Duna hajózható, ezért viszi tovább a nevet. A Szamos is bővebb vízzel a Tiszánál, mégis a Tisza tűnik nagyobb-nak, és ugyanaz a földrajzi nevezéktani paradoxon él tovább. Némileg szimbolikus ez, hiszen a Duna völgyében óriási különbségek – gazdasági, társadalmi, politikai, nyelvi, vallási, kulturális – mutatkoznak. Máig egymásnak feszülő ellentétek és gyűlölködések színtere a térség, ahol sokszor az a baj, hogy nem beszéljük egymás nyelvét.

Először is a lehatárolás kérdése problematikus. Természetföldrajzi szempontból pontosan tudjuk, hogy hol vannak a Duna vízgyűjtő területének határai. Ismerjük a vízválasztó vonalakat, a vízvá-

lasztó hegygerinceket. A térképek is rendszerint mutatják őket. A probléma akkor kezdődik, amikor a szabálytalan alakú területet akarjuk meghatározott alakú és formájú területegységekkel maradéktalanul lefedni.

A térelmélet megkülönbözteti a vertikális és a horizontális térfelosztást. Itt egyelőre nem a vertikális térfelosztás a kérdés, hanem a horizontális területi lehatárolás. Vertikálisan elégedjünk meg annyival, hogy a Duna-stratégia területi hatálya a nemzetállamok és az Európai Unió között van. Bár e tekintetben problémát okoz, hogy a stratégiának részei olyan nyugat-balkáni államok, amelyek jelenleg nem tagjai az uniónak, de már rövid távon is azzá válhatnak, mint Horvátország, vagy legalább hosszú távon, mint például Szerbia és Bosznia. Van azonban két olyan ország is, Ukrajna és Moldova, amelyek ma a Független Államok Közösségének a tagjai, és még politikai döntés sem született egyik érintett részéről sem az Európai Unióhoz fűződő hosszú távú kapcsolataik mibenlétéről. Tehát azt is mondhatjuk, hogy a Duna-stratégia helye még e vertikális térfelosztás elmélete alapján is bizonytalan, hiszen nem minden szereplő esetén állapítható meg a vertikális tagoltság viszonyrendszere. Az Európai Unió víz-keretirányelvének alkalmazása egyértelműen kötelező a tagállamoknak, a tagjelöltek számára pedig a taggá válás folyamatának kötelező része a jogszabály átvétele. De ugyanez nem igaz Ukrajnára és Moldovára. Ráadásul Ukrajna

* A szerző a Budapesti Corvinus Egyetem docente.

még csak nem is egész területével, hanem csak néhány megyével vesz részt a Duna-stratégiában.

Itt már a horizontális térfelosztást sem hagyhatjuk figyelmen kívül. Ennek szempontjai a következők (Nemes Nagy 1998):

- a valóságos térszerveződés követése;
- a kompatibilitás;
- a kezelhetőség.

Vizsgáljuk meg kicsit részletesebben az egyes szempontokat!

A *valóságos térszerveződés* követése a következőket takarja: a funkcionális összetartozást, a belső homogenitást és a térlefedés teljességét. A funkcionális összetartozás a Duna révén talán adott. Valamennyi érintett ország részben vagy egészben a Duna vízgyűjtő területén helyezkedik el. Csehország esetében azonban már felmerül a kérdés, hogy az egész területe tartozzon-e ide, vagy csak a ténylegesen a Duna vízgyűjtőjében lévő Morva-medence. Az ország középső és északi része az Elba vízgyűjtőjében helyezkedik el. Emiatt az ország részben vagy egészben az Északi-tengerre vonatkozó hasonló stratégiának is részese kellene, hogy legyen. A funkcionális összetartozás értékelésének az is fontos része, hogy mekkora jelentősége van a Dunának mint vízi útnak a közlekedésben, illetve, mint ivóvízforrásnak az egyes országok vízellátásában. A vízi úton szállított áruk részaránya az Európai Unión belül 3,3 és 3,9 százalék között ingadozik (áru-tonna-kilométerben számolva, Eurostat, 2010). Ez a mutató a Duna menti államokban 0 és 7 százalék között mozog, a legmagasabb Romániában, és a legalacsonyabb Szlovákiában. Ez az arány akkor sem lesz sokkal magasabb, ha csak a közvetlenül a Duna mentén elhelyezkedő régiók áru-

szállítási adatait nézzük. Ha még azt is beazonosítjuk, hogy melyek azok a vállalatok, amelyek a Dunán szállítanak (Dunaferr, Mol, ÖMV stb.), akkor tulajdonképpen az derül ki, hogy a Duna mint vízi út a folyó mellett fekvő régiók vállalkozásainak életében egyáltalán nem játszik szerepet. Ebből következik az is, hogy közlekedési tengelyként nagyon csekély a régióformáló ereje.

A másik funkció, hogy közös vízforrásként tekintünk-e rá, természetesen adja magát. Egy aprócska bökkenő azonban itt is van. A Duna mint közvetlen vízforrás, egy-két kivételtől eltekintve csupán a folyóparti települések életében játszik szerepet. A kevés kivétel egyike Pécs, amely már most is a Dunából kapja az ivóvizét. A nagyon vízigényes iparágakat már eddig is a folyó mellé telepítették – Ingolstadt, Schwechat, Pozsony, Százhalombatta (kőolaj-finomítás), Linz, Dunaújváros, Galati (kohászat), Stúrovó, Dunaújváros (pápirgyártás), Paks, Kozlodulj, Cernavoda (atomerőmű) –, a diszperzivebb lakossági, mezőgazdasági és kisebb ipari vízfelhasználást a nem folyó melletti területeken pedig rétegvizekből biztosítják. Csak azért nem tekinthetjük a rétegvizek felhasználását dominánsnak, mert a folyóparti nagyvárosi régiók (Bécs, Budapest, Belgrád), amelyek az ivóvizüket a Duna szűrt vizéből nyerik, az országai lakosságán belül meglehetősen nagy arányt (15–20 százalékot) képviselnek. Azzal tulajdonképpen csak kevesen szembesültek, hogy a rétegvizek jelentős része, a Kárpát-medencén belül szinte az összes, felszíni vízutánpótlás hiányában kimerülő erőforrásnak számít. Tehát hosszú távon a lakosság és a gazdasági szereplők vízellátását a felszíni vizekből kell majd fedezni. Azt, hogy ez

reális jövőkép, több tény is alátámasztja. Napjaink egyik nagy problémája a Dél-Alföldön, hogy a térségben nincs olyan rétegvíz, amelynek az arzéntartalma megfelelő lenne. Az ivóvízellátás ezért a térségen belül már nem megoldható. Vagy a Dunából, a Kiskunságon keresztül, vagy – Európában még szokatlan módon – külföldről, Romániából kell az ivóvizet a térségbe szállítani (Csák 2010). Meg kell még jegyeznünk azt a két tény, hogy Magyarország felszíni vízkészleteinek több mint 60 százaléka a Dunában található, illetve hazánk felszíni vízkészleteinek 95 százaléka határainkon túlról érkezik. Funkcionálisan tehát, ha ez még most sokak számára nem is egyértelmű, a Duna vízgyűjtő területe mint komplex vízgazdálkodási régió egyre nagyobb jelentőséggel bír majd a jövőben.

A funkcionális összetartozás másik fontos tényezője, a belső homogenitás, erre a térségre semmilyen dimenzióban nem áll fenn. Természetföldrajzi értelemben az Alpok, a Kárpátok, a Balkán és a Dinári-hegység közé vulkanikus eredetű röghegységek, feltöltött síkságok ékelődnek. A magas hegyvidéki és a kontinentális éghajlat egyaránt megtalálható itt, mint ahogy csapadékos és az elsivatagosodás által veszélyeztetett területek is.

Gazdasági értelemben a heterogenitás legalább ekkora. Az Európai Unió régiói közül itt van a leggazdagabb (legmagasabb GDP/fővel rendelkező) Felső-Bajorország München központtal, Stuttgart és Bécs is. De itt, a Duna-stratégia által érintett területen vannak az EU legszegényebb román és bolgár NUTS II. régiói is. A vásárlóerő-paritáson mért GDP-különbség ezen régiók között hétézeres! (Eurostat, 2010). De hasonló

léptékű különbségeket találunk akkor is, ha a munkanélküliségi rátákat, a mezőgazdaságban foglalkoztatottak arányát stb. vizsgáljuk. A regionális különbségeknek a lakosság migrációjával történő „kezelése” sem tűnik a térségen belül jó megoldásnak. A Duna-stratégia hatókörébe tartozó államok munkavállalói nemcsak Németországba vándorolnak ki, hanem Nagy-Britanniába, Írországba, Olaszországba, Spanyolországba is. Nemcsak a régió heterogén, de még a problémák kezelése is túlnyúlik a stratégia földrajzi határain. Ez az egyes részérdekek artikulációja miatt nem teszi ilyen formában kormányozhatóvá a térséget.

A valóságos térszerveződés követésének harmadik eleme a térlefedés teljessége. A Duna-stratégia esetében a konkrét kérdés úgy hangzik, hogy milyen szintű terület egységekkel, régiókkal is kellene ezt a térséget lefedni? Országokkal, NUTS I., NUTS II. vagy netán NUTS III. régiókkal, esetleg települési önkormányzatokkal? A megoldás itt korántsem tűnik egyszerűnek. Példaként a már húszéves múltra visszatekintő INTERREG A programok szolgálnak. Ezek határ menti együttműködési számára a NUTS III. szint lett kiválasztva. Ez a magyar megyéknek megfelelő területi szint.

A térlefedés problematikája két dimenzióban jelenik meg. Egyrészt a térlefedés teljessége a kérdés: megengedünk-e funkcionális átfedést más makrorégiók programjaival? Lehetővé tesszük-e Csehország számára, hogy az Elba révén, Bajorországnak, hogy a Majna és a Rajna, és Baden-Württembergnek, valamint Vorarlbergnek, hogy a Rajna révén más, például az Északi-tengerre vonatkozó makrorégiók munkájában szere-

pet vállaljanak? Vajon az Európai Unió számára mennyire lesznek hasznosíthatók, összehasonlítható léptékűek az így kialakított makrorégiók? Itt az Európai Unió – amely a NUTS-régiók kijelöléséről szóló rendeletének legutóbbi módosításában konkrét népességszámokhoz kötötte az újonnan létrehozandó NUTS-régiók kialakítását – most meglehetősen ingoványos talajra tévedt. A makrorégiók klasszifikációja, akár népességszám, akár területnagyság, akár az intézményesülés kérdéseit vesszük, egyelőre nem tűnik megoldottnak.

Másrészt kérdés, hogy milyen szintű NUTS-régiókkal kívánjuk lefedni a Duna-stratégia területét? Ukrajnában csak olyan megyék szerepelnek a programban, amelyek legfeljebb NUTS III. szintnek felelnek meg. Önállóságuk, érdemi autonómiájuk nincsen, lényegében az ukrán központi hatalom döntéseinek helyi szintű végrehajtói. Róluk elég nehéz elképzelni, hogy például a német Landoknak vagy más uniós tagállamok kormányainak partnerei legyenek. Ukrajna kormánya pedig nem biztos, hogy részese kíván lenni a programnak. Más jellegű, de hasonló szintű nehézséggel lehet szembenézni a Dunával nem határos, csak annak vízgyűjtő területén lévő Bosznia esetében is.

A területi lehatárolás alapján, lévén, hogy Németország és Ukrajna kivételével egész országokat fed le a Duna-stratégia hatóköre, tartósan egy kormányközi keretekben megvalósuló együttműködés valószínűsíthető. Ezt várhatóan kiegészíti majd a térségbeli régiók, városok, egyetemek stb. kooperációja. De a hosszú távú stratégia kidolgozása és a végrehajtás irányítása a kormányok együttműködésén alapul majd. Ez a közép-európai országok regionalizációjának meg-

késétsége és hiányos volta miatt szinte törvényszerű. A magyar, a román, a cseh, a szlovák NUTS II. régiók egész egyszerűen nem rendelkeznek olyan intézményi háttérrel és törvények által garantált saját anyagi forrásokkal, amelyek lehetővé tennék számukra a kormányaktól független részvételt az ilyen programokban.

Ezzel eljutottunk a horizontális térfelosztás második dimenziójához, a *kompatibilitáshoz*. Ez egyrészt – a jogalkotási, statisztikai, irányítási szempontokat figyelembe véve – a közigazgatási térfelosztás dominanciáját jelenti, másrészt a lehatárolások időbeli stabilitását. Ez utóbbiról még nem beszélhetünk. A közigazgatási térfelosztás dominanciája egyértelmű. Bár a Duna vízgyűjtő területét igyekeztek pontosan lehatárolni, ez az uniós tagállamok esetében országokat, illetve NUTS I. régiókat jelentett, és csupán Ukrajnában közelítették meg ezt a lehető legkisebb terület-egységekkel. Ez utóbbi az ország méretei és politikai bizonytalanságai miatt talán érthető is.

A statisztikai adatokat illetően az uniós kívüli országok statisztikai rendszerének kompatibilitása okozhat gondot, az uniós tagállamok esetében ez már nem kérdés. Jogalkotási szempontból sem a nemzetállamok, sem az Európai Unió szerepét ez az együttműködés nem fogja átvenni, még veszélyeztetni sem, hiszen nem lesz rá felhatalmazása. Bár amennyiben a területfejlesztés és a területrendezés egyes kérdései, tervdokumentációi törvényi szinten vannak/lesznek szabályozva az egyes országokban, akár még ez is elképzelhető.

A tanulmányban eddig közölt okfejtések térelméleti alapon közelítik meg a Duna-stratégiát. A választás oka meg-

hetősen egyszerű. Be kellett mutatni, hogy a stratégia a maga területi lehatárolásával egyelőre semmilyen módon nem tekinthető régióknak. Túlságosan heterogén, túlságosan gyenge a Duna mint összekötő kapocs, mint identitásképző tényező, és tulajdonképpen még kérdéses, hogy milyen intézményi struktúra épül ki a stratégia megtervezésére és végrehajtására. Épp ezért a Duna-stratégia ma még nem több, mint egy kísérleti szakaszban lévő projekt az Európai Unió részéről. Jelen formájában, tartalmát tekintve nem több, mint az Európai Unió tagállamaitól elvárható együttműködés minimuma, ami azokat a tagállamokat öleli fel, amelyek érdeklik a tagállamokat, és amelyekről legalább elvi szinten meg tudtak állapodni. Az Európai Bizottság által 2010. december 8-án közölt akcióprogram már határozottabb elképzeléseket tükröz a környezetvédelem, a klímaváltozás és a vízgazdálkodás, valamint az intézményfejlesztés területén, mint a tagállamok kompromisszumai. Intézményi kérdésekben ugyan lényegében csak projektszintű megoldásokat javasol – biztosok kinevezése az egyes prioritásokhoz –, de a cselekvés már megkezdődik.

Az Európai Bizottság és az Európai Unió célja itt semmiképpen sem rövid távú. A Duna-stratégia alkotóinak három időtávban kell gondolkodniuk:

1. 2010–2011: az együttműködések rendszerének kialakítása, a jelenleg zajló közös költségvetési időszakban megvalósítani kívánt uniós támogatású programok és kiemelt projektek összehangolása;

2. 2012–2013: az Európai Unió 2014 és 2020 közötti költségvetésének, politikáinak kidolgozásában való aktív és összehangolt közép-európai fellépés;

3. 2014–2020: a közös területrendezési, területfejlesztési, agrár- és vidékfejlesztési politikák tervezése a Duna-stratégia országaiban.

Véleményem szerint szükség van a Duna-stratégiára. De annak abból a felismerésből kell táplálkoznia, hogy a globális klímaváltozás (ami már tény, csak a mértéke kérdéses) teljesen átalakítja a térség csapadékviszonyait. Ezt már tapasztaltuk az elmúlt évek árvizei kapcsán. A kérdés ezek után az, hogyan lehet a térség országainak ivóvízellátását hosszú távon a Dunából és mellékfolyóiból biztosítani. Ez eleve felveti a folyók vízhozamával, a víztározókkal, a vízlépcsőkkel, a szennyvizek tisztításával kapcsolatos kérdéseket. Ha nem kizárólag betonba akarjuk önteni a Dunát, akkor azon is el kell gondolkodni, hogy a területrendezés segítségével természetes megoldásokat keressünk. Jelentős területek újraerdősítésére lenne szükség például a Kárpátokban, de máshol is. Ez viszont már agrár- és vidékfejlesztési politika, ami az érintett országok mezőgazdaságát, foglalkoztatási helyzetét, versenyképességét és egyáltalán az EU közös költségvetését is nagyon befolyásoló tényező. A Duna-stratégia a térség válasza lehetne arra is, amit az EU regionális politikájának reformjával kapcsolatban a Barca-jelentés előrevetít. E jelentés teljesen újraértelmezné a regionális kohéziót és a regionális politikát. Előtérbe helyezné a környezetvédelmi és a klímapolitikai megfontolásokat. Közép-Európa országai számára a Duna-stratégia adná meg a választ arra, hogyan lehet egyszerre a klímaváltozás hatásai ellen védekezni, a közös regionális politika támogatásából minél többet megőrizni 2014-után is, és még összehangolt közös agrárpolitikát is folytatni.

Irodalom

- Bora Gyula-Korompai Attila: *Természeti erőforrások gazdaságtana és földrajza*. Budapest, AULA, 2003.
- CEC: A Duna-régióra vonatkozó európai uniós stratégia. DG Regio, Brussel, 2010.
- CEC: EU Energy and transport in Figures. *Statistical Pocketbook 2010*. Brussel.
- COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT: ACTION PLAN
European Union Strategy for the Danube Region {COM(2010) 715 final} {SEC(2010) 1490 final} {SEC(2010) 1491 final}
- Horváth Gyula: *Európai regionális politika*. Dialóg Campus, Pécs, 1999.
- Nemes Nagy József: *Tér a társadalomkutatásban*. Budapest, 1998.
- NFGM: A Duna jövője — Európai Duna Stratégia 2009. 08. 17 www.nfgm.hu
- Rechnitzer János: *Területi stratégiák*. Dialóg Campus, Pécs, 1998.

SZALMA BOTOND*

A magyar hajózás és a Duna-stratégia, valamint a Széchenyi Terv

A hajózás gyakran beteg, de sosem hal meg. Ez lehetne a mottója a Duna-stratégián belül a hajózást érintő szakcikknek, amely tekinthető vitaindítónak is, mivel olyan kérdéseket is feszeget, amelyeket ma még kevesen mernek nyíltan felvállalni, úgymint a Duna tényleges szabályozása, valamint a vízi közlekedés alárendelt szerepének megváltoztatása. Seneca mondása örök érvényű: „Ignoranti quem portum petat, nullus suus ventus est!” Megfejtés a cikk végén található.

1. Az alapok

A közlekedést úgy vizsgálhatjuk, mint az ország ideg-, ér- és nyirokrendszerét. Figyelnünk kell rá és folyamatosan karban kell tartanunk. Bármelyik részének elhanyagolása tragédiához vezet.

Axiómaként kezelhetjük, hogy *Baross Gábor* és *Széchenyi István* országában szegyenkeznünk kell amiatt, hogy a belvízi teher- és személyhajózásnak – de nyugodtan ide sorolhatjuk a hajóépítést, -javítást, a kikötőfejlesztést és a kedvezési célú hajózást is – sem ténylegesen felelős minisztériuma, sem mérhető lobbijereje nincs. Ez az az iparág, amely az elmúlt húsz évben krónikus befektetési és fejlesztési hiányban szenvedett. Ideje ezen változtatni. Ehhez mi, a szakma művelői – és reményei szerint értői – avval járulhatunk hozzá, hogy a tényleges helyzetet és a lehetőségeinket szakmai alapokon vázoljuk fel.

Ma még annak is örülnünk kell, ha egyáltalán beszélnek a hajózásról. Az pe-

dig különösen örömteli, ha igazat és egyben jót is. Szerencsére 2010-ben kettős segítséget kaptunk. Az egyik a Duna-stratégia, amelyet az EU indított útjára, és amely nem a hajózás, még csak nem is a magyar nemzeti stratégia, hanem a Duna menti országok együttgondolkodásának és cselekvésének programja kell, hogy legyen. Második a Széchenyi Terv, amely végre pozitív hangnemet üt meg az eddig mostohagyermekként kezelt belvízi hajózásról. Itt arra kell figyelnie a tervezőknek, hogy maga a fejezet címe, „Közlekedés – Tranzitgazdaság”, szerencsétlenre sikeredett, ugyanis éppen azt kell elkerülnünk, hogy tranzitország legyünk. Erre ugyanis ma is teljesen alkalmasak vagyunk. Még tankolni sem kell megállni, csak egy matricát venni minimális összegért. Nekünk a középkori árumegállítási jogot kell végre-valahára hozzáadott értékkel kiváltanunk. Ez az egyedüli esélyünk a logisztikai szolgáltatóvá válás és a munkahelyteremtés útján.

A hajózás tényleges iparági szereplői úgy értékelik, hogy bár nem lehet előre meghatározni az ideális arányt – hiszen ezt a piac határozza meg –, de természetesen minden hajótulajdonos örülne, ha a vízi közlekedés aránya az áruszállításban valamikor megközelítené a tíz százalékot, és már akkor is tapsolni fogunk, ha az öt százalékot elértük. Véleményünk szerint belátható időn belül meg lehet teremteni a közút, a vasút és a vízi közlekedés ésszerű arányát. Alapelvként le kell szögeznünk, hogy a vízi közlekedés so-

* A szerző a Magyar Hajózási Országos Szövetség elnöke.

sem fogja kiváltani vagy átvenni a közúti és a vasúti fuvarozás feladatait, de az alágazatok közötti ésszerű munkamegosztás esetén, megfelelő nagyságú részvételével jelentősen csökkentheti többek között az átlagos fuvardíjakat és környezetünk további terhelését.

Ami a Széchenyi Tervben megfogalmazott alapvető célokat illeti, a hasznok maximalizálásának elve jó, de a társadalmi terhek minimalizálása mellett világosan és egyértelműen ki kell fejteni: ez az az jár, hogy a közel egyenlő teherviselésnek ki kell terjednie minden közlekedési alágazatra. Tehát a közútnak is tényleges szerepet kell vállalnia ebben úgy, hogy például az elektromos útdíj bevezetésével végre érdemben is hozzájárulnak a tényleges környezetterhelési költségekhez. Ha a hajó átmegegy egy csatornán, kiköt egy kikötőben, révkalauzt alkalmaz, vagy bunkerol (tankol), minden alkalommal hivatalosan kell fizetnie érte. Ma, ha valaki közel tíz euró értékben vásárol matricát, bátran közlekedhet a magyar autópályákon (amelyeket százmilliárdokból építettünk, és milliárdokért tartunk karban), míg a szomszédos Szerbiában a Belgrád felé vezető félkész autópálya használatáért ugyanaz a kamionos egy útra hatvan eurót fizet.

Álljon itt néhány mutató (bár mint minden összehasonlító adatot, ezeket a számokat is fenntartásokkal kell kezelnünk) a közlekedési módok összehasonlításának megkönnyítésére:

	Hajózás	Vasút	Közút
1 tonna áru továbbítása 1 gallon üzemanyaggal (mérőföldben)	576	413	155
1 átlagos hajó 1000 tonnás rakományának továbbításához szükséges eszköz	1	25	42 (vasúti kocsik négytengelyesek!)
1 millió tonnakilométerre jutó CO ₂ kibocsátás (tonna)	19,3	26,9	71,6
Halálos balesetek száma (eset)	1	22,7	155

Az egyértelműen látszik, hogy a vasúttal és a közúttal szemben a hajózáshoz rendelt adatok a lehető legkedvezőbb értékeket veszik fel. Természetesen téves az a nézet, hogy amit elveszünk a közúttól, azt a hajózás nyeli le. A hajózás nem képes az ún. „door to door” forgalomra. Ez megmarad a közútnál az idők végezetéig. Az elvárt megosztást és egyensúlyt nem törvényben meghatározott százalékos felosztással, hanem szabályozási és piaci eszközökkel állíthatjuk be.

A hajózási társadalom méltányolja a kombinált fuvarozás támogatását, és a vízi szállításban legalább ilyen hatékonynak tartaná a RoLa¹-hoz hasonló támogatás felhasználását. A hajózás által el-fuvarozott minden tonna után 1–2 euró támogatást lehetne adni az első három-öt évben, amit a hajótulajdonosok fejlesztésre, az eszközpark korszerűsítésére fordíthatnának. A vízi szállítás fejlesztéséhez ugyanis – lásd a 2. pontot – eszköz, rakomány és infrastruktúra

1 Speciális vasúti szállítási mód. A szó a német *Rollende Landstrasse* kifejezés rövidítése, magyarul "gördülő országút", amelynek keretében komplett teherautó-szerelvények szállítása vasúton történik.

ra kell. Hogy lesz-e elég rakomány, azt a piac dönti el, de a versenyképes esz-közpark kialakításához elkél az állami segítség.

2. A hajózás elengedhetetlen kellékei

Stratégiai és befektetési szempontokból külön-külön vizsgálendő az a három alapkövetelmény, amely a hajózás és a hajózás által nyújtott logisztikai szolgáltatások elengedhetetlen kelléke: a vízi út, az eszközök és a rakomány.

2.1. A vízi út

Magyarország az európai víziúthálózat kellős közepén helyezkedik el. Ma már nem képezi vita tárgyát, hogy a Duna Európa egyik legfontosabb közlekedési folyójának szerves alkotórésze. A Volga után a leghosszabb európai folyó, közvetlen kapcsolatban a Fekete-tengerrel és az Északi-tengerrel.

Jelen esetben csak a hajózási, logisztikai és infrastrukturális feladatokról tárgyaljunk, nem feledkezve el azokról az egyéb – ökológiai, turisztikai, területfejlesztési, árvízvédelmi, vízgazdálkodási, halászati, kulturális – funkciókról és lehetőségekről, amelyek szintén a Dunához köthetők. Ezek egy-egy külön tanulmány tárgyát képezhetik.

Az EU-csatlakozás előnyeként hozhatjuk fel, hogy ha a Dunáról szó esik, akaratlanul a transznacionális és interregionális együttműködések közepébe kerülünk. Az Európai Bizottság a 2001-ben kiadott fehér könyvében már kiemelten foglalkozott a Rajna–Majna–Duna vízi úttal, mint az átfogó közlekedéspolitikai egyik stratégiai alkotórészé-

vel. Nem tekinthető véletlennek, hogy az uniós költségvetés 2007 és 2013 közötti időszakra történt meghatározásakor a Duna hajózhatósága központi kérdéssé vált az európai közlekedéspolitikában. Ezért kerülhetett sor 2004. április 29-én az Európai Parlament és a Tanács 884/2004/EK határozatának elfogadására, amelyben a transeurópai közlekedési hálózat fejlesztésére vonatkozó közösségi iránymutatásokról szóló 1692/96/EK határozatot módosították, kiemelve, hogy a Duna ezen víziútrendszer részét képezi, és a hajózhatóságát javítani kell, lehetővé téve az év minimum 340 napján, a 2,5 méteres merüléssel való, korlátozás nélküli hajózást. A felismerés igen fontos abból a szempontból, hogy az Európai Parlament tudja és magáénak vallja azt az elvet, miszerint a Duna hajózhatóságának javítása nem a parti országok belügye, mivel a finanszírozás nem oldható meg a részes országok költségvetéséből. Ráadásul a Duna folyam szabályozását nem Magyarország, hanem Ausztria és Németország kezdte meg a vízlépcsők kiépítésével párhuzamosan. Vagyis a beruházásokból nekik is ki kell venniük a részüket.

Sajnos a sok évtizedes elhanyagoltság miatt maga a folyó, és annak magyar szakasza számtalan problémával küzd. Ezért fontos a magyar szakasz hajózhatóságának biztosítása, valamint a kiszolgáló és ráhordó infrastruktúra folyamatos fejlesztése. Ennek érdekében az akkor illetékes tárca (a Közlekedési, Hírközlési és Energiaügyi Minisztérium) tanulmányt rendelt a „Duna hajózhatóságának javítása projektet megalapozó tanulmány” címmel. A több nyilvános vitát megjárt záró jelentést a VITUKI (Környezetvédelmi és Vízgazdálkodási Kutató Intézet) 2007. szeptember 28-án adta át

a minisztériumnak. A szaktárca illetékesének értesülése alapján a tanulmány tapasztalataira figyelemmel az Európai Bizottság további támogatás folyósítását látta megalapozottnak, ezért elfogadták a C(2008)6788 határozatot, amely a transzeurópai közlekedési hálózatok (TEN-T) területén megvalósuló, „Tanulmányok a Duna hajózhatóságának javításáról (a 18. számú kiemelt projekt magyar része)” – 2007.HU-18090-S közös érdekű projekt számára közösségi pénzügyi támogatás nyújtásáról szól. Az érdemi munkálatokat 2010-ben meg kellett volna kezdeni a Dunán, ez azonban egyelőre nem következett be.

Essen végre szó a „nagy magyar titokról”, a vízi közlekedési pályáról is, amely maga a víziútrendszer, mivel véleményem szerint nem kerülhetjük meg a vízlépcsőrendszerek politikailag egyelőre még erőteljesen fertőzött kérdését. Budapeستől északra tizenhat, délre négy zsilip található a Dunán (további tény, hogy a Duna–Majna-csatornán tizenhat, a Majnán harmincnégy zsilipet építettek és üzemeltetnek a mai napig). A magyar–szlovák viszonyt feszítő „Bős-Nagyymaros” kérdést szakmailag és politikailag kell megoldanunk, ráadásul a Budapest alatti szakasz vízepítési problémáit és lehetőségeit záros határidővel fel kell mérnünk.

A hazai Duna-szakasznak Budapest felett az ENSZ EGB² VI/B, alatta pedig az ENSZ EGB VI/C vízi út osztályra vonatkozó követelményeknek kell megfelelnie. Egy elvárt módon kezelt és karbantartott

Duna hatékonyan szolgálhatja az unió egységes piacának kereskedelmét.

Tévedés tehát azon állítás, miszerint nincs tételes szabályozásunk. A nemzetközi vízi utakról szóló EU-megállapodás kormányrendeletben történt kihirdetése, valamint a Duna Bizottság, az ENSZ EGB és a CEMT³ ajánlásai is kötelező érvényűek.

Héjjas István professzor egyik tanulmányában tökéletesen jelzi a problémák gyökerét: „A Horthy-rendszer idején világhírű árvízvédelmi, vízgazdálkodási, vízepítő mérnökök éltek az országban, akiktől Amerikából is kértek szakvéleményt, de hasonló volt a szakmai színvonal a Kádár-rendszer idején is. A helyzet a rendszerváltáskor változott meg, amikor a nagymarosi vízlépcső visszabontása után a vízügyi szakembereket kezdték úgy kezelni, mintha leprások lennének. A jól képzett szakemberek ekkor külföldre távoztak, az egyetemeken pedig a szakképzés leépült, mivel alig akad hallgató, aki ilyen közutálatnak kitett szakmát választ. Így azután a Bős-Nagyymaros projekttel nemcsak a gyereket öntöttük ki a fürdővízzel együtt, de utánuk dobtuk a fürdőkádat is.”⁴

Amíg mi azon vitatkozunk – az esetek többségében festőkkel, költőkkel, szociológusokkal –, hogy valójában mit kellene tennünk a Dunával, addig a szlovákok átadták a „vitapartnereink” által csak „papírtigrisnek” titulált bósi erőművet, használják az általa termelt, és ötven százalékban nekünk járó áramot, valamint jelentősen csökkentették a Moso-

2 Egyesült Nemzetek Szervezete Európai Gazdasági Bizottsága.

3 Conférence Européenne des Ministres des Transports: Közlekedési Miniszterek Európai Konferenciája.

4 Dr. Héjjas István, okl. gépészmérnök, irányítástechnikai szakmérnök: Árvizek és vízlépcsők. *Világszabadság*. Kulturális, társadalomelméleti, politikai, művészeti hír- és vitaforum. 16. szám 2010. október–december, 1. o. Forrás: <http://vilagszabadsag.hu/index.php?f=1242.frg>

ni-Duna vízhozamát. Ezzel párhuzamosan az osztrákok felavatták az utolsó erőművüket is a saját szakaszukon, a nagymarosi turbinákat beépítve a freudenauai zsilipbe. Ez alatt az idő alatt mi tétlenül nézzük, hogy mi történik velünk árvizeknél, belvizeknél, és nem értjük, miért nincsen talajvíz a Duna–Tisza között, valamint nem tudjuk a választ arra a kérdésre sem, hogy miből lesz édesvizünk harminc év múlva. Ma ugyanis a szennyvízöblítést jó minőségű édesvízzel végezzük, miközben Izrael tankerekben importálja az ivóvizet. Kiszámoljuk, hogy hány milliárdos kárt okoz az árvíz Felsőzsolcán, de nem számolunk azzal, hogyan és mennyiért védhető ki mindez ésszerű előre tervezéssel. Télen élvezzük a havat, márciusban pedig menekülünk az olvadó hó és a leeső csapadék által okozott árvizek elől.

Egyszerű a kérdés: vajon egy kiszámíthatatlan vízjárású Duna miként fogja a második paksi atomreaktort hűtővízzel ellátni?

Elkerülhetetlennek tartom mindhárom – Nagymaros, Adony, Fajsz – vízlépcső megtervezését és 15–20 éven belüli megépítését. Ez ráadásul nem a hajózással összefüggésben lesz kényszerfeladat, hanem a vízgazdálkodás, az árvízvédelem, a belvízelvezetés, a mezőgazdaság és a környezetvédelem, valamint a turizmus miatt. A hajózás ebben az esetben csak haszonélvező szerepet játszik majd. Egyszerű közgazdasági példával lehet az állítást igazolni. Vizsgáljuk meg a hajó hasznos hordképessége változásának esetét (mivel kisvíznél ez csökken, duzzasztott víznél állandó). Ez a hajózásnak és a kereskedelemnek is kárt okoz, mivel minden tíz centiméter „elveszett” mérülés – hajótípustól függően – 80–110 tonna kiesett rakományt jelent. Ennek

kettős a hatása. Egyrészt csökken a hajózás árbevétele, miközben az állandó költségek változatlanok maradnak, másrészt ugyanaz a mennyiségű áru csak több fuvarral vihető el. Ezzel csökken a magyar áruk versenyképessége is, mivel hosszabb távon természetesen több fuvardíjat kell fizetni.

A hajózási szakma nem kívánja, és soha nem is kívánta a folyómeder mélyítését, hiszen ez súlyos szakmai hiba lenne. Álláspontom szerint a folyómederben a vízszintet duzzasztással, és nem környezetromboló kotrásokkal kell emelni. A kotrásokról tudnunk kell, hogy amikor a házgyári program a legnagyobb ütemben dübörgött, a folyó maga tízszer annyi hordalékot vitt és mederanyagot helyezett át a saját erejéből – évezredek gyakorlatának megfelelően –, mint a panelekhez kikotort teljes mennyiség. Egy olyan folyó viszont, amelyik az egyik szakaszán vízlépcsőkkel lesz beépítve, az alatta levő szakaszon már nem képes hordalékot szállítani és teríteni. Ezért – mivel a víznek nem szóltak a vízlépcsőről, tehát a maga évmilliók gyakorlatának megfelelően dolgozik – az erejénél fogva többszörös gyorsasággal vájja magát a mederbe. Nos, ezek után következik be a kutakból és a szántóföldek alól eltűnő víz esete, vagyis mezőgazdaságunk egy részének ellehetetlenülése.

A közlekedési és a logisztikai befektetések, a „zöldrendszerek” és az energia-takarékosságot célzó intelligens beruházások munkahelyeket teremtenek. Ezek nélkül nem indul el a gazdaság tényleges fejlődése. Bár ez munkaerő-piaci kérdés, de gondoltunk-e már arra, hogy csak a belvízelvezető árkok újra létesítése és az esetleges öntözőcsatornák megépítése hány embernek kínálna munkalehetőséget? Hazánkban él több százezer olyan

honfitársunk, akinek értelmes segédvagy betanított munkát tudunk ajánlani.

Ha pedig az energiatermelést vesszük alapul, akkor a bejövő oldalon a víz mint a legolcsóbb alapanyag szerepel, szemben a fosszilis energiákkal vagy az atomerőművek fűtőelemeivel. A vízenergia hasznosítása után sem atomhulladék, sem pedig salak nem képződik. Ma a Tisza-tavat természeti csodaként mutogatjuk, pedig az is egy „betonszörnyhöz” tartozó felvív, csak mára tökéletesen illeszkedik a környezetébe.

2.2. Az eszközök

Hiába lesz karbantartott és kiépített vízi utunk, ha nincs megfelelő eszközparkunk a fuvarozási és a személyszállítási feladatok végrehajtására. A magyar lobogó alatt hajózó dunai hajók közül ma ötvenkét személyszállító, valamint harminctól és önjáró teherhajónak van lajstromszáma és hajózási engedélye. Ezekon kívül a valamikori MAHART üzemeltet húszonöt osztrák lobogóval rendelkező önjáró hajót. Összesen 393 személy, illetve vállalkozás bír hajózási engedéllyel. (A tiszai kompok és a balatoni hajók külön kategóriát képeznek, ezért maradtak ki a felsorolásból.)

Mind a személyhajózás, mind a teherhajózás krónikus befektetési hiányban szenved. Ma már a használt hajó beszerzése is komoly probléma a magyar hajózási társaságoknak és egyéni vállalkozóknak. Ezek azok a kis- és közepes cégek, amelyeket végre kiemelten kell kezelnünk.

Használt vagy új hajó beszerzéséhez, építéséhez, a meglévő állomány korszerűsítéséhez, az elavult „főgépek” cseréjéhez olyan hosszú távú, 15–20 éves hitelekre van szükség, mint amilyeneket

például Hollandiában kapnak a konkurens hajózási társaságok járművásárlásra. Ha már a közúti közlekedéstől megkövetelik, hogy a környezetet kevésbé károsító, korszerű járműveket használjon, ugyanezt bátran elvárhatják a hajózástól is. Az elavult főgépeket cseréljük ki EURO 5 vagy 6-os motorokra! Ezzel a hajójavítást és a hajóépítés elfelejtett iparágát is segíthetjük.

Az EU 2004 előtt, a csatlakozásunkat megelőző időszakban kifejezetten támogatta a „régieirt újat”, illetve a hajótér-selejtezési programokat. Jó megoldás lenne, ha a magyar állam hasonló feltételekkel avatkozhatna be, párhuzamosan adott uniós segítséggel.

Létezik egy igen divatos, de elképesztő állítás, amely mellett nem mehetünk el szó nélkül: „a folyókat kell a hajókhöz alakítani, és nem a hajót a folyókhöz.” Ennek ellentmond, hogy már az őszember is pontosan akkora fát vágott ki a tuta-jához, amekkora nem akadt el a folyóban vagy patakban. Vagyis az ember évezredek óta a folyóhoz alakítja a hajóit, és nem fordítva.

2.3. A rakomány

Magát a rakományt, mind mennyiségében, mind pedig tartalmában természetesen mindig a piac határozza majd meg. A hajózás egyelőre többek között tömegárú, acéltermékek, mezőgazdasági termékek, folyékony alapanyagok és késztermékek, konténerek és személyek fuvarozására alkalmas. Mint a bevezetőben is jeleztem, befektetések és akarat hiányában a piac elrohan mellettünk, vagy átfut rajtunk keresztül. Ezek egyike sem üdvözlendő jövőkép. Mit tehet a döntéshozó ebben az esetben? Például stabil, kiszámítható, versenyképes és értelmes

gazdasági, adózási és vámkereteket teremtet. Ebben az esetben a befektetők majd nem a szomszédos országokban vámolnak, értékesítenek, adóznak és foglalkoztatnak hazai munkaerőt, hanem nálunk. A stabil keret kialakítása állami alapfeladat, annak tartalommal való megtöltése a piaci szereplők dolga.

Ide sorolhatjuk – bár a második pontban is szerepelhetnének – a kikötőket és a logisztikai központokat, mivel a piactal biztosított rakományoknak ezeken a központokon kell áthaladniuk. A hajózást még a tranzit esetén is érinti ez a szegmens. Egyértelmű, hogy mind a rakományokat, mind az eszközöket érinti a kikötők és a logisztikai csomópontok léte, illetve nemléte.

A magyar mezőgazdaság manapság a már említett Duna–Tisza közén egyre kisebb hozamokkal, egyre drágábban termel. A nemzetközi piacokon viszont az EU-tagállamokkal, valamint a támogatott amerikai farmerekkel versenyez a logisztikában is, ahol a legnagyobb költsége – és egyben versenyhátránya – már ma is a fuvarozás, illetve az átrakás költsége. Vagyis az üzletet mi magunk ölhetjük meg. Másik fuvarpiaci képtelenség, hogy a koperi szója import fuvardíja a magyar lerakóhelyig olcsóbb legyen huszonnégy tonnával terhelt kamion esetén, mint ugyanannak a rakománynak a hétszáz tonnás irányvonati költsége a magyar határig.

Sok szó esik manapság a kikötőfejlesztésekről. Két hibát követhet el a szakma ebben a tekintetben. Az első, hogy azt képzeletben, a Ruhr-vidék a Dunántúlon és a Duna–Tisza közén helyezkedik el. Mivel ez nem igaz, a várható és a kutatók és elemzők által előszeretettel felvázolt 20–30 éves tervekben szereplő rakományok mennyisége és megoszlása

hamis képet mutathat. A második hiba a kikötők számának növelési kényszere. Ma a kikötői hálózatsűrűség megfelelő, vagyis nem több kikötő kell, hanem a kikötők kihasználtságán, tárolási, ki-, be-, valamint átrakási sebességén és minőségén, ezzel párhuzamosan a ráhordó infrastruktúrán kell még mindenképpen javítanunk. Nem használható az a kikötő, amelyet nem ér el a vasút vagy a közút anélkül, hogy komoly fennakadásokat okozna az egyéb alágazatok között. Gondoljunk csak a csepeli szabadkikötő megközelítésének lehetőségeire! Mivel egyszerű minden kereszteződése, ha a vasút szolgálja ki a kikötőt, a közút áll. További kérdés és pályázati lehetőség lehet a fedett berakók létesítése, amivel a rakodási napok száma egyszerűen közelíthető az optimális éves 365-höz. Ez a kikötőknek és a hajózásnak is hasznot hoz, mivel minimalizálja a kieső rakodási órák – néha napok – számát.

3. A Duna-stratégia

A Duna-stratégiából jelen írás elkészültekor (2010. december elején – *a szerk.*) a legfontosabb, a stratégia hiányzik. Elkövettük azt a hibát, hogy azt hittük, a Duna-stratégia ötletek és kívánások halmaza. Ráadásul az ország ma még nem rendelkezik kiértelt gazdasági és azon belül közlekedési koncepcióval sem közép-, sem pedig hosszú távra. Márpedig a közlekedésben súlyos hiba négyéves választási ciklusokban gondolkodni. Annak, aki hajóba fektet vagy kikötőt fejleszt, minimum 50–60 évre kell tervezni, aki pedig a Dunával foglalkozik, annak még hosszabb időre. Ráadásul ma sem intézményünk, sem pénzünk nincs a tényleges szakmai munka megkezdéséhez.

Köztudott, hogy az Európai Unió Duna-stratégiájának magyar munkacsoportja a beérkezett javaslatok alapján tizenkét programcsomagot állított össze, s ezek kerültek a brüsszeli döntéshozók elé. A szakértők pedig a döntés kihirdetése után folyamatosan finomíthatják a már elkészült alapokat.

A tervezett programok:

1. „Varratmentes Európa” – Az áruk, a szolgáltatások és a munkaerő áramlása előtti akadályok elhárítása – az Egységes Piac elősegítése

2. Élővizeink értékeinek megtartása – védelem – gazdálkodás – védekezés

3. A klímaváltozás hatásai által sújtott térségek komplex kezelése

4. Környezetbarát közlekedés a Duna-régióban

5. Navigare necesse est – Környezetbarát és fenntartható dunai hajózás és kapcsolódó intermodális fejlesztések

6. Biodiverzitás – A természeti örökség és ökológiai szolgáltatások védelme

7. Dunai tudományos klaszter és kutatási tér

8. Biztonságos Duna-térség

9. A(z) (ön)kormányzati, gazdasági és társadalmi szereplők együttműködésének fejlesztése

10. A dunai identitás erősítése – örökségvédelem, együttműködések

11. Duna menti Turizmus Fejlesztési Program a Fekete-erdőtől a Fekete-tengerig

12. Dunai Zöld Gazdaság

A hajózás kérdését az 5. pont (Környezetbarát és fenntartható dunai hajózás és kapcsolódó intermodális fejlesztések) tárgyalja. Ha viszont a hajózhatóság nem

lesz biztosított az év jelentős részében, akkor sem a további árumennyiség elfuvarozása – divatos kifejezéssel: fenntartható növekedése –, sem pedig a környezetkímélőbb szolgáltatás nem lesz elérhető. Ehhez viszont minden döntéshozóknak és egyszerű állampolgárnak meg kell értenie: a hajóutat nem a hajózás miatt kell rendbe tenni. A hajózás – és rajta keresztül a társadalom – itt csak haszonnalvezető lehet.

Jó példa Európa felkészületlenségére a repülésben megismert „vulkánporfelhő effektus”. Az első riadalmat követően mindenki szeretett volna a vasút felé fordulni, de nem volt kihez. Sem szabad eszük és „vészmenetrend”, sem felkészült vasút nem állt rendelkezésre, vagy igen csak korlátozottan.

Természetesen megint maradt a „jó, öreg közút” a zajával, a károsanyag-kibocsátásával, az üzemanyag-fogyasztásával, baleseteivel, torlódásaival, túlsúlyával. A Duna-stratégia kapcsán nem feledkezhetünk meg a part menti hajózás (ún. *Short Sea Shipping*, SSS) fejlesztéséről sem, amivel a Duna-régió szervesen kapcsolódhat a tengeri autópályák forgalmához.

Végezetül fontos, hogy a végleges Duna-stratégia és az új Széchenyi Terv ne maradjon a sublót fiókjában, hanem végre ténylegesen iktassák törvénybe a hajózási és kikötői vállalkozások érezhető segítésének és fejlesztésének lehetőségeit. A tervhez konkrét akciókat, azokhoz pedig költségvetési tételeket kell hozzárendelni. Ezek hiányában *Seneca* szavai igaznak bizonyulhatnak: Aki nem tudja, hogy merre akar hajózni, annak sosem fog jó irányba fújni a szél.

KOZMA JÓZSEF*

Kettős kihívás – Duna-stratégia és regionalizmus

A Duna-régió megalakítása és általa új fejlesztési perspektíva nyitása sokak számára fontos. Megszámálhatatlan érintett van, akiknek objektíve érdeke a Duna-stratégia sikeres megvalósítása, ugyanakkor közülük csak nagyon kevesen jutottak el a felismerésig, és a hazai szereplőkben a helyi vállalkozóktól vagy civil szervezetektől egészen az államigazgatásig még alig tudatosult ennek az európai léptékű ügynek a jelentősége. A tanulmány annak bemutatására vállalkozik, hogy az Európai Unióban tervezés alatt álló új stratégia milyen kihívásokat jelent, és milyen lehetőségeket teremt a hazai regionális politika számára. A Dél-alföldi Régiót magában foglaló nagyobb térség olyan hivatkozási pont, amely sajátosságai révén speciális szerepet játszhat a Duna-stratégiában.

Mi a Duna-régió?

Az Európai Parlament (EP) 2010. január 21-én fogadta el állásfoglalását a Duna-régióra (a továbbiakban: DR) vonatkozó európai stratégiáról, a Duna-stratégigról¹. Ezt követően minden címzett, köztük a hazai szereplők is megkezdték a munkát. Tárgyalásunk szempontjából a regionális vonatkozások az érdekesek.

Mielőtt bármilyen minősítést megfogalmaznánk a Duna-régióval és egy rá, il-

letve kialakításával összefüggő Duna-stratégiával kapcsolatban, célszerű tisztázni, mit értünk alatta. Mint rendesen, ez a fogalom is más és másképpen jelenik meg attól függően, hogy használója milyen történelmi, társadalmi, gazdasági tapasztalatokkal és elvárásokkal rendelkezik. A tudományosságnak és a rendszerességre építő bürokráciának is azonnali és alapvető igénye a világos, egyértelmű definíció. Ám a lényeg szempontjából óriási jelentősége van annak, hogy egy formálódó alakulat és az átalakítását (kialakítását?), fejlesztését célzó stratégia maga is sokarcú, rengeteg megközelítést kínáló, ráadásul dinamikus kategória. Legalább annyi hozzáállás és elképzelés lehetséges, ahány szereplő számba vehető e területen, nem lehet cél egyfajta homogenizálás. Éppen fordítva: a DR küldetése és stratégiájának alapvető célja, hogy megőrizze sokszínűségét, és éppen ezt tegye a nagytérség előrehaladásának fő hajtóerejévé. Ez nyilvánvalóan különbözik korábbi, gyakran kudarcokhoz vezető megközelítésektől. A régebiekkel szemben ez az attitűd nyithat olyan utat, amely a térség belső erőforrásait jól tudja a fenntartható fejlődés szolgálatába állítani. A fenntarthatóság a

* A szerző a legutóbbi időszakig a Dél-alföldi Régió Fejlesztési Tanácsát vezette, a gyakorlatban foglalkozott a regionalizmus ügyével. Jelenleg a Szegedi Tudományegyetem Természettudományi és Informatikai Kar adjunktusa.

1 Európai stratégia a Duna-régióról. Az Európai Parlament 2010. január 21-i állásfoglalása a Duna-régióra vonatkozó európai stratégiáról (2010/C 305 E/05) In: Az Európai unió Hivatalos Lapja C 305 E/14 2010.11.11. 1–18. o. Ez a szellemiség hatja át az Európai Bizottság nemrégiben elfogadott dokumentumát is: European Commission: Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. European Union Strategy for Danube Region. Brussels, 8.12.2010 COM(2010) 715 final

fejlődési folyamat olyan jellegzetessége, amely a térség – magát gazdasági, társadalmi, politikai, környezeti vonatkozásban fenntartani és megtartani képes – részeinek (szereplők, folyamatok, források) optimálisan integrált, stabil egységét fejezi ki általunk is belátható térbeli és időbeli kiterjedtségben.

Duna-régióan olyan *földrajzi, gazdasági, társadalmi, kulturális, politikai és történelmi kategóriát* kell érteni, amely integrálja a benne megjelenő értékeket, alkotórészeket, forrásokat. Az integrálásnak ezt a komplex jellegét az alábbiak szerint képzeljük el: tekintsünk egy térséget, esetünkben Európának egy több országot is (legalábbis részben) lefedő *területét*, amely kiterjed Ukrajna, Moldova, Románia, Bulgária, Szerbia, Koszovó, Magyarország, Szlovákia, Horvátország, Szlovénia, Csehország, Ausztria, Németország egészére vagy egy részére. Ebben a dimenzióban a logikai kapcsolatot az jelenti, hogy a folyó mindegyik országot érinti, és ezzel a DR földrajzi dimenzióját alapvetően fel is vázoltuk. A most lehatárolt területen *gazdálkodó* szervezetek sokasága működik. Tevékenységük nemcsak az itt élők számára határozza meg az élet és a boldogulás gazdasági feltételeit, hanem természetes módon terjeszkedik túl a vizsgált területi egység határain. Van azonban további két fontos meghatározottsága, amelyet már a bevezetéskor rögzítenünk kell. Egyrészt az itt folyó *gazdálkodás* beágyazódik a világ-gazdaságba, közelebről a kontinens gazdaságába. A globalizációra utalás elegendően alátámasztja e megállapítást. Másrészt a térségben létező gazdaságot lényegesen nagyobb mértékben határozzák meg a belső viszonyok, mint azt először akár maguk az itt érintettek is gondolnák. Nagyszámú gazdasági szereplő áll

kapcsolatban egymással e régióan belül, elég, ha a nemzetgazdaságok külgazdasági faktorára, a vállalkozások, gazdasági érdekképviseletek, támogató szakmai szervezetek határokon átvivő együttműködéseire utalunk. E kétszeres meghatározottság sem független egymástól. Az egyes országokban, kisebb térségekben lévő kapcsolatok egyszerre külsők és belsők. Egy-egy telephelyen külső és belső gazdasági érdekeltségek képesek értéket termelni, sok esetben európai uniós támogatás felhasználásával. Természetesen ugyanennek a viszonyrendszernek a komplementere legalább ennyire fontos. Vagyis a gazdasági viszonyokat egyidejűleg jellemzi bizonyos kapcsolatok hiánya és megléte. Már a jelenség definiálásának stádiumában meg kell azonban jegyeznünk, hogy a nagyrégióra e szempontból szignifikáns különbségek jellemzők. A szorosabban összeszótt gazdasággal rendelkező nyugati régióknak már csak pusztán ebből is nagyobb versenyelőnye származik.

A gazdaságra vonatkozó megfontolásokat nem lehet mechanikusan átemelni a *társadalom* szintjére. Mégis van hasonlóság, elsősorban a kapcsolatokat illetően. Ugyanakkor később alaposabb vizsgálat tárgya lesz a nagyrégió társadalmának néhány meghatározó jellegzetessége. Annyit előre kell bocsátani a definíció indoklásaként, hogy a társadalmi kapcsolatok politikai meghatározottsága a térség történetében eltérő intenzitással ugyan, de mindvégig jelen volt. Ez érvényes pozitív és negatív tendenciákat azonosítva is.

A *kultúra* fogalmát már most is a legszélesebb értelemben használjuk. Integráló szerepe megkérdőjelezhetetlen.

A régió mint kategória *politikai* karakterét külön is hangsúlyozni kell. Nem vé-

letlen, hogy egy politikai folyamat és az azt lezáró politikai aktus vezet el formális létrejöttéhez. És az sem véletlen, hogy Európa, illetve e térség politikai szereplői eddig nem tettek érdemi lépést a Duna-régióban működő partnerségek hatékony támogatására, a kapcsolatok intézményesítésének előmozdítására. Korábban a konfliktuskezelés és a politikai stabilitás megteremtése állt a középpontban. Az egyes társadalmak nehezen tudnak megbirkózni közös örökségük integrációs szempontú megközelítésével, a politika pedig esetenkénti szűklátókörűsége miatt gyakran kifejezetten dezintegrációs folyamatokat generál.

Végezetül a kategória *történelmi* jellegét az időtényező is meghatározza: az európai történelem egy minden bizonynyal emlékezetes időszakában fogalmazódik meg a stratégia létrehozásának és kiaknázásnak igénye. Vizsgálatot érdemel, hogy milyen előzmények voltak ebben a folyamatban, és miért éppen mostanra érett meg az idő a Duna-régió és a stratégia megalkotására. Továbbá az is nyilvánvaló, hogy maga a régió is saját pályát fog befutni, beteljesítve a létrehozását szorgalmazók elvárásait, és remélhetőleg minél kevésbé kockára téve az itt élők és boldogulni akarók előtt most megnyíló történelmi lehetőséget. Gyöke-
rek kimutathatók, összefonódó szálak áttekinthetőek. Annak lehetőségét azonban mindenképpen meg kell teremteni, hogy a történetiséget figyelembe vevő elemzések a szemléletben a konvergenciát erősítsék.

Eddig az integrálás faktorait vettük sorra. Nem mehetünk azonban tovább anélkül, hogy ne szólnánk külön is az európai közösség kialakulásának folyamatáról. A Duna-régióval megvalósuló egységesülés ennek a fejlődésnek lehet meg-

határozó része. Az Európai Unió politikájába éppen azért illeszthető be az új, tervezett stratégia, mert az egész közösség területi kohézióját erősítheti, éppen abban a térségben tölt be katalizátor szerepet, amely az EU elmélyülésében és kiszélesítésében is a leginkább érintettnek számít.

Mindezek után azt kell tisztázni, hogy a számba vett integrációs faktorok révén mi lesz az, ami egységesülhet. Először is minden olyan érték, amely európai és ugyanakkor helyi is, amennyiben kompatibilisek egymással. Nem fér meg köztük a megosztás, a kirekesztés, a szembenálláson alapuló bármiféle minőség, még akkor sem, ha önmagában, formálisan összevágna az európai értékközösséggel. Példaként említhetjük azt az esetet, amikor a hirdetett és részben gyakorolt szolidaritás nem vonatkozik egyes hátrányos helyzetű társadalmi csoportokra. E megállapítás átvezet a következő elemre: a térségben lévő bármiféle területi, szervezeti, társadalmi, gazdasági egység, alkotórész joggal számíthat rá, hogy az integráció révén pozitívan változik meg a helyzete. Ha pedig ez nem teljesül, akkor az integrálódást kell kritikusan megvizsgálni, hiszen optimális esetben egymást segítve hasznosulhatnak az itt levő erőforrások, anyagiak, szellemiek, gazdaságiak és kulturálisak egyaránt.

Regionális politizálás?

A Duna-stratégia vizsgálatokor nem kerülhetjük meg a regionális politika, a regionalizmus kérdését. Az Európai Unióban léteznek régiók, létezik az EU regionális politikája, annak kiépített intézményei. Amikor egy uniós makrorégiós koncepció – mint amilyen a Duna-stratégia is

– megjelenik, akkor az leginkább a regionális politikák kontextusában tudja megfogalmazni tagjai és partnerei számára az újabb kihívásokat, azok azonosításának és megválaszolásának lehetőségeit. Magyarországon létrejöttek fejlesztési régiók, és ezeknek létező gyakorlata van mind a tervezést, mind a működtetést illetően. A Duna-stratégia egy Duna-régióra vonatkozik, amely lefedi egyes országok területét, de a nemzeti érdekelttség a pusztán területiségnél lényegesen bővebb. Az érintett és érdeklődő országok kormányzatai mellett a regionális és lokális szereplők is érdekelték ebben az együttműködésben. A soros magyar EU-elnökség számára a Duna-stratégia lehetőséget és egyben kötelezettséget is jelent egyszerre.

Miközben e kérdéseket egyenként is áttekintjük, kiemelten foglalkozunk hazánknak azzal a térségével, amely speciális okok miatt kifejezetten megtestesíti a fenti problémahalmazt. Ez a már említett Dél-alföldi Régió.

2010. június 21–22-én került sor egy konferenciára „Nagyrégión Észak és Dél, Kelet és Nyugat keresztútján – konferencia a Duna-régióról” címmel Szegeden², a Dél-alföldi Régió központjában, és azóta sikeresen lezajlott egy második konferencia is Baján, 2010. szeptember 21-én. A folyamat következő lépéseként identitásrégiók kialakítását segítő együttműködő szervezetek jöttek létre közép-dunai és dél-tiszai fókusszal, Baja, illetve Szeged központtal.

A Duna-stratégia számunkra az integrációról, az integrálódásról szól. Annak

olyan új eszközét látjuk benne, amely alapvetően új megközelítést és keretet tud nyújtani térségünkben az integrálódási folyamat különböző fokán álló államok, régiók és más szereplők számára. Közöttük nekünk is, akik itt élve, tapasztalataink alapján hasznélvezői, nyertesei lehetünk az egész folyamatnak, miközben hasonló sikerekhez segíthetjük hozzá a többi törekvő térséget³ is.

Regionális érdekelttségünk a Duna-stratégiában

1. Legfőbb érdekünk a kapcsolódás az Európai Unió formálódó politikájához. Az EU regionális politikájában központi szerepet játszanak a partnerségek. Térségünkben megvannak az ezen alapuló együttműködések tapasztalatai, ám hiányoznak azok a fenntartható intézmények, szervezetek, amelyek a jelenlegi kereteket jól ki tudnák használni. Nyilvánvalóan nem véletlen, hogy a szereplők még keresik, és a formálódó Duna-stratégiában vélik megtalálni azokat az új kereteket, amelyek igazán alkalmasak lesznek számukra az identitásuknak is jól megfelelő aktivitások kibontakoztatására.

2. A magyarországi régiók a fejlesztések koordinálására, lebonyolítására alakultak. A fejlesztési régiók mindazonáltal kialakították azokat az intézményeket, amelyek a regionális együttműködések és partnerségek megtervezésének és fenntartásának a szolgálatába voltak áll-

2 Dr. Kozma József, az Esély a Stabilitásra Közalapítvány elnökének „Korszakváltás a térségi kapcsolatok rendszerében” című előadása a „Duna Stratégia Konferencia a jövőért” c. konferencián. In: *Szeged folyóirat*, 2010. augusztus–szeptember, 22. évfolyam 8–9. sz. 75–77. o.

3 Nagy Imre: Határ menti együttműködés a Dél-Alföld és a szomszédos államok határterületei között. In: *Dél-Alföld*. (szerk.: Nagy Gábor) MTA Regionális Kutatások Központja. Dialóg-Campus Kiadó, Pécs-Budapest, 2009. 461–479. o.

líthatók, és ezeknek a követelményeknek megfelelnek.

3. A Duna-régió és a térségi szereplők viszonyában a kormányzati résztvevők mellett a tervezhető projektek, programok kedvezményezettjei, címzettjei olyan részes felek, amelyek helyben léteznek. Mivel azt is tudjuk, hogy a Duna-stratégia az EU politikájának új, a korábbiaknál hatékonyabb eszközeként akarja szolgálni a korábban már kialakított politikákat, mindenképpen szükséges a regionális politikák számbavétele. A fejlesztési és kohéziós politikák nemzeti hatáskörben szerveződnek, ám az Európai Bizottsági szintjén hatályosulnak. Minden eddigi hazai tapasztalatunk is azt mutatja, hogy a források megszerzésének és lehívásának képessége – hely és szakterület vonatkozásában egyaránt – ott a legnagyobb, ahol az érdekeltség nem válik el a megvalósulásban érintett és érdekelt szereplőktől. Ehhez mindenképpen az szükséges, hogy a Duna-stratégia érvényre juttatásában szerepet vállalók minden szinten komolyan vegyék a szubszidiaritást, amely mind európai, mind nemzeti kormányzati szinten szigorú követelményt jelent.

4. A magyar EU-elnökség és a Duna-stratégia olyan összetalálkozás, amelynél talán nem is adódik jobb lehetőség hazánk számára a következő időszakban. A stratégia ügyének révbe juttatása közös sikere lehet a magyar kormánynak, az egész országnak és az EU-nak is. Az Európai Unió Horvátországgal való kibővítése mint cél, maga is jól összhangba hozható ezzel a nagy ívű európai programmal. Az elnökségi feladattal a kor-

mány néz szembe. Ám a Duna-stratégia érdekeltjei sokkal szélesebb kört ölelnek fel. A magyar elnökség éppen azáltal lehet sikeres, hogy minden érintett országban és térségben leteszi a névjegyét. Bemutatja, hogy tudatában van annak, mit jelent az európaiság, mit jelent egész Európa, de különösen térségünk szereplői számára egy új európai stratégia. Azért vállalhatjuk ezt a kihívást, mert a Duna-stratégiát a magunk képére formálni nem nehézség, hanem egyszerűen a dialog lényegéből adódó lehetőség⁴.

Nagyrégió Észak és Dél, Kelet és Nyugat keresztútján

Amikor „nagyregióról” vagy „térségünk-ről” beszélünk, akkor egy nagyobb, határon is átnyúló terület rajzolódik ki előttünk, amely földrajzilag lefedi a következőket: Magyarország délkeleti része (a Dél-alföldi Régió, amely három magyarországi megyét – Bács-Kiskun, Csongrád és Békés – ölel fel), Románia legnyugatibb régiója, Szerbia északi területei (Vajdaság), Horvátország keleti, Vajdasággal is határos térsége.

Ebben a nagyregióban még jó ideig meghatározó szerepet játszik a Dél-alföldi Régió, mégpedig az ott kiépült intézményi és kapcsolati rendszerének köszönhetően. Ez a térség történelmileg összetartozó, fejlődésében sokáig szervesnek tekinthető egységet alkot. Pontosan ezért érinti közvetlen kihívásként térségünket az európai Duna-stratégia. Kihívás, hogy szembe tud-e nézni múltjával, jelenével és lehetséges jövőjével el-

4 Az EU Duna-térségre szóló stratégiájának elkészítése – Magyarország hozzájárulása. Külügyminisztérium. Nemzeti Gazdasági és Fejlesztési Minisztérium. In: *Duna Régió. Területfejlesztési és szakmai kiadvány*. Budapest, 2010. 76. o.

fogultságok nélkül. Képes-e a közös tapasztalásból azt kihozni, ami a későbbiekben lehetőségeket teremt? Megnyitja-e az utat az európai értelemben vett szerves fejlődés előtt, miközben ügyel a különbözőségek tiszteletben tartására? Sőt, a sokszínűségben rejlő felhajtó erőre épít, ami valódi kihívás és lehetőség, amelyet egyáltalán nem véletlenül a Duna-stratégia kínál fel számunkra.

A magyarországi régiók lehetőségei a Duna-stratégiában

A Duna-stratégia megalkotása során természetes módon jobb pozícióban vannak azok, akik valódi hatásköröket, tapasztalatokat, erőt és potenciált tudnak felmutatni a stratégiával érintett kérdésekben. A regionális politikák alakító részei a maguk nemzeti politikáját is érdemben befolyásolják. Magyarországon ezt a kívánatos állapotot kizárólag abban az esetben érhetjük el, ha már a jelenleg is folyó, és hamarosan lezáruló tervezési időszakban tudatosan kerülnek helyzetbe az érdekeltséget mutató, azt valóban kifejezni és megfogalmazni képes regionális és helyi szereplők, a maguk komplex kapcsolati rendszerével, tőkájével, terveivel, tapasztalataival, partnerségeivel.

A Duna-stratégia olyan új keret, amely újfajta együttműködéseket tesz szükségessé. Olyanokat, amelyeknek a tapasztalataiban ebben az új keretben értelmet nyerő tudások, kipróbált, alkalmazásra kész ismeretek. Eddig nem ismert, eredeti modellről van szó, amely elsősorban magáról a makrorégióról szól. Ezért minden olyan speciális tudás, tapasztalat, amely ennek a régiónak a sajátosságait jeleníti meg, fontos értéket képez.

Nálunk – ez természetesnek tekinthető – a legtöbb szereplőt a források megszerzésének lehetősége mozgatja meg. Kész elképzeléseikhez keresik az újabb és újabb forrásokat, és ha kellően tájékozódnak a Duna-stratégia ügyeiről, arra is ebből a nézőpontból fognak tekinteni. Tudomásul kell venni azt is, hogy a regionális együttműködések és politikák területén szerzett tapasztalatok nem egyformák az ország egyes régióiban, kisebb és nagyobb közösségeiben. Különösen igaz ez a határon átnyúló, illetve nemzetközi együttműködésekre.

Szerencsére vannak pontos, mérhető tapasztalataink is. Ilyen a fejlesztési régió, illetve a fejlesztésben érdekelt térségek szereplőinek teljesítménye. Nagy a különbség abban, hogy hol mennyire vettek részt a szereplők a fejlesztési stratégiák kidolgozásában. Ez a különbözőség mind a mai napig tetten érhető abban, hogy az egyes régiókban a helyi közösségek, az önkormányzatok, a gazdasági szervezetek vagy a civil szerveződések mennyire felkészültek a fejlesztési források megszerzését illetően.

Átgondolt tanulási, felkészülési folyamatok, szervezetek kiépítése mutatja az élen járók elkötelezettségét. De az is fontos, hogy egy régió kistérségeiben vagy nagyobb településeiben, térségi központjaiban mennyire voltak képesek tanulni a pályázási tapasztalatokból, maguk és mások sikereiből és kudarcaiból. Ez természetesen azt fejezi ki, hogy egy-egy térségben mennyire vált a közgondolkodás és a szereplők aktivitásának meghatározó elemévé a tervezés, a sikerek zálogát jelentő partnerségi kapcsolatok építése, az érdekérvényesítés módszereinek és csatornáinak létrehozása.

A Dél-alföldi Régió több összetételben is jól áll e tekintetben. Régen tartó

együttműködések alakultak ki a fejlesztési politikák meghatározása és a források megszerzése érdekében. A Dél-alföldi Területfejlesztési Társulások Egyesülete (DATTE) például civil szervezetként kezdettől meghatározó szerepet játszott a régió fejlesztési politikájának kialakításakor, az intézmények kiépítése során, és mind a mai napig megkerülhetetlen a forráskoordinációban. Segít abban, hogy a források térbeli és időbeni megfelelő megosztása összhangban legyen az európai normák szerinti verseny követelményeivel.

Összegezve az eddigieket: másokkal együtt a Dél-alföldi Régióknak is fel kell készülnie arra a szerepre, amelyet a Duna-stratégia kidolgozása és megvalósítása során el kell játszania. Ez a szerep adott, függetlenül attól is, hogy a magyarországi regionalizmus nemzeti szabályozása hogyan alakul a következő időszakban.⁵

A Dél-alföldi Régió pozíciója

A földrajzi elhelyezkedés meghatározó egy régió szempontjából. Szokás azt mondani, hogy Magyarország geopolitikai helyzete egyedülálló Európában. S ez így is van: kontinentális vonatkozásban is viszonylag jól körülhatárolt területi egység a Kárpát-medence, egyúttal nagy nyitottsággal délkelet felé, és szerves kapcsolódásokkal nyugati irányban. Az első világháború lezárását követő időszakban ez lényegesen átalakult, és a magyar külpolitika változó sikerrel kereste a megfelelő reagálást a megváltozott helyzetre.

Az mindenképpen rögzíthető, hogy a magyarországi térségek centrális pozícióban vannak a kontinensen. A legutóbbi évek fejleménye, hogy hazánk integrálódott az euroatlanti közösségbe, illetve szervezetekbe, és ez külön is ráirányította a figyelmet geopolitikai helyzetére. Ez már akkor is kiemelten fontos volt, amikor Magyarország még csak készült az integrációra. A bővítés szempontjából az egész közösségnek fontos volt, hogy hazánk biztos és erős tényezője legyen az európai közösségnek. Ugyanis a folyamat további lépéseire, vagyis Románia, Bulgária, majd a Nyugat-Balkán államainak csatlakozási felkészítéséhez erre a stabil, megbízható tagra minden szempontból nagy szükség volt.

Az integrálódást illetően tehát olyan folyamatról van szó, amelynek során Magyarország perifériális pozíciójából lépésről lépésre közeledik az unió központi részéhez. Ez azért is különösen fontos, mert egyre jobban kiteljesedő integrációjával – éppen térségi, regionális kapcsolódásai és beágyazódása miatt – nagyon sok mindent integrált, és nagyon sok mindent visz be mind a mai napig az európai közösségbe a saját tágabb térségének tapasztalataiból, jellegzetességeiből. Ennek során hazánk – tetszik, nem tetszik – olyan elemeket is az európai közösség szerves részévé tesz, amelyeket gyakran negatív előjellel emlegetve Balkánnak vagy balkáninak neveznek. Természetesen igaz ez fordítva is: a térségi beágyazódás hatással van a mi integrációnk elmélyülésére is. Összességében helyzetünk mind geográfiai, mind integrációs politikai értelemben központi. Ennek az előnyeit tudnunk kell

⁵ Az eddig kialakult határon átnyúló együttműködésekkel illetően lásd: *Régió a hármashatár mentén.* (szerk.: Soós Edit–Fejes Zsuzsanna) SZTE ÁJTK Politológiai Tanszék, Szeged, 2010.

kihasználni a stratégia megvalósulásának folyamatában.

Térségünk, azon belül a Dél-alföldi Régió a Duna-térségnek éppen a közepén helyezkedik el, fizikai értelemben véve pedig annak súlypontjában van. Ez – tekintettel az előbb kifejtettekre – politikai, gazdasági, kulturális vonatkozásban is igaz, és számos létező kapcsolódás és folyamat támasztja alá. A térség tájolásának jelentőségét nem szokták azonnal felismerni. A Duna folyó és ezzel maga a Duna-régió alapvetően nyugat–keleti dimenzióban terjed ki. Amennyiben a Duna-stratégia az európai struktúrákban valóban megtalálja a helyét, akkor egy új, kelet–nyugati tengely mentén erősödhetnek fel az integrálódási folyamatok, és ezáltal a Duna-térség keleti–délkeleti része is gyorsabban kiterjedő és elmélyülő integráció elé nézhet.

A fenti megállapítások jelentősége akkor látszik még kifejezettebben, ha figyelembe vesszük, hogy a jelenlegi európai közösségben a régóta meglévő, szervezett kapcsolódások elsősorban észak–dél irányultságú tengelyekkel, csatornákkal, folyosókkal egészülnek ki. Amit mi ehhez hozzátehetünk, az egy érdemi, az új nyugat–keleti tengely súlypontjában játszott stabilizáló, biztonságot garantáló szerep. (Ennek jó illusztrációja egy tipikusan nyugat–keleti európai projekt: a transz-balkáni vasút.)

Röviden szólva: geopolitikai helyzetünk újra előnyünkre válhat, miközben kizárólag szövetségesek gyűjtésével kell foglalkoznunk. A felismerés és a szükséges lépések elmaradása azonban ennek a pozíciónak a kihasználatlanságához is vezethet. Paradox módon ebből csak korlátozottan profitálhatnak a regionális, makrorégiós vagy nagytérségi vetélytár-

sak, hiszen senki más nem játszhatja el ezt a szerepet rajtunk kívül. Sőt, valójában mindenki számára veszteség, ha a Duna-térség potenciálja ebben a régióban nem tud kiteljesedni a fenti értelemben.

„Glokális”

Miért kell régiókat egy nagyobb, európai léptékű makrorégió, a Duna-régió dimenziójában elhelyezni? Az eddig felsorolt szempontokból kiolvasható érveken túl egy nagyon lényeges további szempontról eddig nem esett szó. Globális környezeti és biztonsági kihívásokkal nézünk szembe, ideértve az egészséges élelem és ivóvíz biztosítását, a lakhatás és a foglalkoztatás mindennapi biztonságát, mégpedig a mindent átható klímaváltozás, a terrorizmus, az energiabiztonság feszítő problémái közepette.

A globális kihívások globális válaszokat követelnek meg. Pontosabban az egyes térségek szereplőinek képességét, hogy megoldásaikat nagyobb rendszerek, átfogó stratégiák részeként tudják elképzelni, megfogalmazni és elfogadni. A globális kihívás belekényszerít bennünket a globális szerepek vállalásába. Szerepsére ennek során nem vagyunk magunkra hagyva, hiszen a tágabb közösség többi szereplőjének sincsen más reális perspektívája, mint a lehető legszélesebb összefogás a leghatékonyabb stratégia kialakításának talaján.

Egyúttal azzal is tisztában kell lennünk, hogy reagáló képességünknek összhangban kell lennie sajátosságainkkal, a magunk lokális viszonyaival. A választ jelentő helyi stratégiákat lokálisan kell programokba önteni. Ezért azonosítani és lendületbe kell hozni azokat az entitásokat, amelyek egyszerre felelnek

meg a globalitás és a lokalitás szigorú követelményeinek. Ha ezt ebben az összefüggésben „glokálisnak”⁶ nevezzük, nem nehéz észrevenni, hogy az egyik legtermészetesebb „glokális” a környezetünkben a Duna-régió a maga stratégiájával. Vannak, lehetnek természetesen más, bennünket is érintő „glokálisok”, mint amilyenné a kibővített visegrádi négyek, vagy a Közép-európai Kezdeményezés alakulhat. Ám ezek egyike sem rendelkezik azzal a hatalmas előnnyel, hogy megformálása a közös érdekelttség alapján kézzelfogható közelségben van. A Duna-stratégia most ebben a fázisban tart.

A Duna-térség mint makrorégió most még csak alakuló „glokálisához” képest a Dél-alföldi Régió – illetve térségünk – olyan létező, funkcionáló „glokális-ként” jelenik meg, amelyben a kohézió mint vezérlő elv és a fejlesztéspolitikát mozgató cél most már hosszú évek óta meghatározó.

Lekéstük a csatlakozást?!

Ezen a ponton értünk el oda, hogy világosan kifejezhetjük, miért olyan életbe vágó térségünk számára a maga helyének megtalálása és szerepének kialakítása a Duna-stratégiában. Létező veszély, hogy lekéssük a csatlakozást, kimaradhatunk a makrorégió formálásából, a stratégia implementálásából.

A már tárgyalt közép-kelet-európai és délkelet-európai változások gyorsak, és mostanában tovább gyorsulhatnak. Ha felismerjük a helyzetet, és azonosítjuk pozíciónkat, akkor alakíthatjuk is ezek irányát. Ahogyan már említettük, jelen vannak a térségben dezintegrációs folyamatok. A Duna-stratégia, illetve a Duna-régió „glokálisága” képes lehet olyan új keretet adni, amelyben esély van az érdekeket kifejező aktivitások harmonizálására. A lokális szereplők szükségképpen mindig könnyebben találják meg az összhangot a partnerségekben. S ha aktivitásuk egyszerre jelenhet meg nemzeti és makroregionális szinten is, akkor ez az összhang összefogássá is alakítható.

Térségünk már szembesült az EU normáival. Szereplői készek követni az európai mintákat. Nyilvánvalóan azok a mintázatok alkalmasak a követésre, amelyek a legnagyobb hasonlóságot mutatják, és ezáltal a legkönnyebben alkalmazhatók. Ezért fontos, hogy még a regionális politika szintjén sem elegendő elővenni a régi, „bevált” sablonokat. Sokkal inkább az újonnan, kifejezetten a térségünkre szabott, felrészített minták lehetnek igazán vonzóak, nem is beszélve arról, hogy gyakorlatba ültethetőek és követhetőek is.

Mindezek miatt alkalmas és éppen a legjobb időben jövő új kezdeményezés Magyarország számára is a Duna-stratégia. Jókor jött, éppen jókor, és nem is akarjuk lekésni.

6 A „glokális”, azaz globalizált lokalitás kifejezés a nyolcvanas években Joshua Meyrowitz „The rise of Glocality. New senses of Place and Identity in the Global Village” c. tanulmánya nyomán terjedt el.

FEJES ZSUZSANNA*

A Duna-stratégia a többszintű kormányzás rendszerében

„We will only succeed if, whether acting nationally, regionally or locally we think European.”¹

A Duna nemcsak földrajzi értelemben fogja össze a területén élő népeket, hanem olyan közös együttműködési formát biztosít, amelyben jelentős szerepet töltenek be az érintett szubnacionális szintű (helyi és regionális) szereplők, valamint az államok a közöttük kiépített többszintű és szerteágazó kapcsolatrendszernek köszönhetően, amely vertikálisan és horizontálisan, ad hoc és intézményesült keretek között egyaránt megjelenik. Ezeknek a kapcsolatoknak a koordinálására ad lehetőséget a Duna-stratégia, amely makroregionális léptékben, valamennyi érintett területi egység, gazdasági és társadalmi szereplő érdekeit fogja össze a szubszidiaritás és az arányosság elvének figyelembevételével.

Bevezetés

A Duna-térség Európa egyik leginkább változó, és folyamatosan megújuló térsége, amelyben benne rejlik a nemzeti, a regionális és a helyi identitás kérdése, a határok elválasztó és összekötő szerepének problémája, valamint a gazdaságilag összetartozó régiók együttműködéseinek lehetősége. A Duna-stratégia egységes keretet teremt ezeknek a lehetőségeknek a kihasználására, a hosszú ideje

fennálló kapcsolatok intézményesített összefogására, és új lendületet ad a hosszú távú, stratégiai együttműködésnek.

Az Európai Bizottság 2010. december 8-án elfogadott közleményében véglegesítette a Duna-régióra vonatkozó stratégiáját² és az ahhoz kapcsolódó akciótervet³. A stratégiában vázolt részletes cselekvési terv négy pilléren alapul, amelyek alapvetően horizontális megközelítésre épülnek:

- a Duna-régió összekapcsolása a többi régióval (pl. a mobilitás fejlesztése, a fenntartható energiahasználat ösztönzése, valamint a kultúra és az idegenforgalom előmozdítása);
- a környezet védelme a Duna-régióban (pl. a vizek minőségének helyreállítása, a környezeti kockázatok kezelése, a biodiverzitás megőrzése);
- jólét teremtése a Duna-régióban (pl. a kutatási kapacitás, az oktatás és az információs technológiák fejlesztése, a vállalkozások versenyképességének támogatása, valamint az emberi erőforrásba és képességekbe való befektetés);
- a Duna-régió megerősítése (pl. intézményrendszer kibővítése és az együtt-

* A szerző a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Politológiai Tanszékének adjunktusa.

1 „Sikerrel csak akkor járhatunk, ha – függetlenül attól, hogy nemzeti, regionális vagy helyi szinten tevékenykedünk – európai szinten gondolkodunk.” José Manuel Durao Barroso: State of the Union. Speech 10/411 Strasbourg, 07/09/ 2010. 2. o.

2 Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – European Union Strategy for the Danube Region – COM(2010) 715 – 08/12/2010.

3 Action Plan SEC(2010) 1489

működés erősítése a szervezett bűnözés leküzdése érdekében).⁴

A Duna-stratégia végrehajtására és a kormányzásra vonatkozó elképzelések a dokumentum 4. pontjában kerülnek rögzítésre. A stratégia a fenntartható együttműködési keret kialakítását hangsúlyozza, amely különösen a politikák és a finanszírozási lehetőségek legjobb kihasználására, összehangolására, és valamennyi érdekelt fél közös felelősségére épül. Szükségesnek tartja a nemzeti, a regionális és más szintű hatóságok bevonását az akciótervek gyakorlati megvalósításába, valamint az együttműködést a nemzetközi és a határon átnyúló szervezetekkel, a szinergiák megteremtését és a párhuzamosságok elkerülését. Az így megerősített területi dimenzió integrált megközelítést tesz lehetővé, és elősegíti az ágazati politikák jobb koordinációját.

Míg a politikai szintű koordinációt a Bizottság végzi, addig az egyes prioritási területek összefogása az ún. koordinátor tagállamok feladata, amelyek kötelezettséget vállalnak az adott terület teljes Dunára kiterjedő kezelésére, biztosítják a szaktudást és a végrehajtást, amely nemzetek, szakpolitikák, valamint intézmények közötti összehangolt munkát feltételez.

Az intézkedések végrehajtása valamennyi állami, regionális, városi és helyi szereplő közös felelőssége, megvalósításuk konkrét projektek keretében történik. A végrehajtás ellenőrzését és az ér-

tékelést a Bizottság végzi, amely erről jelentést készít a prioritási területekért felelős tagállamokkal és egyéb érdekelttel együttműködésben. A Bizottság a konzultáció folytatására, a megvalósított cselekvések felülvizsgálatára és az új megközelítések kidolgozására éves fórumot szervez a tagállamok, az EU-intézmények, valamint a kormányközi szervezetek, a magánszektor és a civil társadalom bevonásával.⁵

A többszintű kormányzás elmélete és gyakorlata

Az elkövetkező években egyre komolyabb szerepet töltenek be az EU által kezdeményezett nagy stratégiák,⁶ amelyekhez már nem elegendő csupán megfogalmazni a közös célokat és a hozzájuk rendelt eszközöket, hanem új kormányzási módszereket és mechanizmusokat kell kialakítani. Az Európai Unió a célkitűzései megvalósításához alkalmazott kormányzás függvényében lehet sikeres, amely az egyes politikai szereplők között egyeztetett koherens cselekvést igényel.⁷

A többszintű kormányzás tartalmát az EU egészének gyökeres átalakulása formálja. A külső politikák (*external policy*) a globális szerepvállalás kiterjesztésével – a globális kormányzással, a szomszédságpolitika, a Nyugat-Balkán integrációja, és a Keleti Partnerség kiszélesítésé-

4 COM(2010) 715. 5–10. o.

5 COM(2010) 715. 11–12. o.

6 Az „Európa 2020” és a fenntartható fejlődés stratégiája, az európai költségvetés átalakítása és a kohéziós politika, valamint a közös mezőgazdasági politika várható strukturális reformjai, döntő jelentőséggel bírnak a regionális és a helyi hatóságok számára, de ide sorolhatók az európai gazdasági kormányzást érintő reformok is, amelyeket a gazdasági válságkezelő program hoz magával.

7 A Régiók Bizottsága Konzultációs jelentése – a Régiók Bizottsága többszintű kormányzásról szóló fehér könyve. Európa partnerségben történő építése. CdR 25/2010. 2. o.

vel –, a belső politikák (*internal policy*) pedig az egyes ágazati politikák területi dimenziójának hangsúlyozásával járulnak hozzá a többszintű kormányzás fogalmának tartalommal való megtöltéséhez. A Duna-stratégia új keretet és lehetőséget biztosít a többszintű kormányzás elmélyítéséhez, összefogja a korábban elkülönülten kezelt bel- és külpolitikai kapcsolatok rendszerét.

A többszintű kormányzás az európai intézmények eszköztárában is egyre meghatározóbb szerepet tölt be. Az Európai Bizottság a 2001. évi fehér könyvében az európai kormányzást olyan cselekvési formának tekinti, amely mindazon szabályokra, eljárásokra és magatartásokra vonatkozik, amelyek európai szinten befolyásolják a hatalomgyakorlást, különösen a nyitottság, a részvétel, az elszámoltathatóság, az eredményesség és a koherencia tekintetében. Mind ezt a Bizottság elsődlegesen politikai akarattal, újfajta kommunikációs eljárásokkal, a helyi és a regionális önkormányzatok, valamint a civil társadalom szélesebb körű részvételével kívánja elérni.⁸ A jó kormányzás magában hordozza a szubszidiaritás és az arányosság elvét is, és felhívja a figyelmet a közösségi intézmények szerepének, céljának és felelősségének újradefiniálására ezen elveknek megfelelően, a közjó elérése érdekében.⁹

Az Európai Parlament szerint az európai politikák, különösen a kohéziós po-

litika indította el a kormányzás átalakításának folyamatát, amelynek során a centralizált, mégis földrajzi vagy akár ágazati megosztottsággal jellemezhető kormányzati struktúrákat több szinten integrált együttműködések váltják fel. A kormányzás új módszerei nem helyettesítik a hatáskörökkel és költségvetéssel rendelkező (európai, nemzeti, regionális és helyi) közintézményeket, hanem lehetőséget biztosítanak nekik arra, hogy saját politikáikat az ugyanazon kérdéskörben érdekelt valamennyi (köz- és magán-) szereplővel koherenciában valósíthassák meg, tiszteletben tartva az egyes tagállamok intézményi kereteit, a hatáskörök megosztását és a szubszidiaritás elvét.¹⁰

A Régiók Bizottsága a többszintű kormányzást az unió, a tagállamok, valamint a regionális és a helyi önkormányzatok partnerségen alapuló összehangolt cselekvéseként definiálja, amelynek célja az Európai Unió politikáinak kidolgozása és végrehajtása. A többszintű kormányzás horizontális és vertikális dimenzióval rendelkező dinamikus folyamat, amelyben

- vertikálisan „a területi önkormányzatok, illetve a nemzeti kormány és az Európai Unió” között,
- horizontálisan „a területi önkormányzatok, illetve a civil társadalom” között, és különösen a társadalmi párbeszéd keretében meg kell erősíteni a partnerség gyakorlatát.

8 Az Európai Bizottság fehér könyve az európai kormányzásról. COM (2001) 0428 final. European governance – A white paper. OJ C 287 12/10/2001. 1–29. o.

9 Frivaldszky János: Szubszidiaritás és az európai identitás a közösségek Európájáért. In: Frivaldszky János (szerk.): *Szubszidiaritás és szolidaritás az Európai Unióban*. OCIFE Magyarország – JTMR Faludi Ferenc Akadémia, Budapest, 2006. 48. o.

10 Az Európai Parlament jelentése a nemzeti és regionális szintű kormányzásról és partnerségről, valamint a regionális politika terén projektek megalapozásáról. 2008/2064(INI) Regionális Fejlesztési Bizottság. Előadó: Jean Marie Beaupuy. A6-0356/2008, 17/09/2008. 11–12. o.

Ez a megosztás egyáltalán nem csökkenti a politikai felelősséget, hanem a közös döntéshozatal és megvalósítás elsajátítását ösztönzi.¹¹

Ebben az esetben a „kormányzás” különböző szintjei szoros összefüggésbe kerülnek egymással és az európai folyamatokkal egyaránt. Látható, hogy nemcsak a gazdasági terek fonódnak össze, hanem jogi és közigazgatási rendszerek is összekapcsolódnak. Ezzel tehát az integráció folyamata kettős irányúvá válik, egyrészt a tagállamok politikai rendszerére kapcsolódik az EU politikai rendszeréhez, másrészt pedig a tagállam gazdasági és társadalmi szférája fogadja be az uniós közpolitikákat. A többszintű kormányzás nem korlátozódik arra, hogy az európai vagy nemzeti célokat helyi vagy regionális cselekvésekre fordítsa le, a többszintű kormányzás gyakorlatába a regionális és a helyi közösségek célkitűzéseinek az Európai Unió stratégiáiba való integrálása is beletartozik.¹²

A másodlagos jogforrások mellett a Lisszaboni Szerződés is megerősíti a helyi és a regionális önkormányzatoknak az európai politikák meghatározásában és megvalósításában való részvételét, valamint beilleszti az Európai Unió jogi és politikai alapjai közé a szubszidiaritás elvét és a területi kohéziót – amely az EU és a tagállamok megosztott kompetenciájává válik –, ezzel megerősíti a többszintű

kormányzás mechanizmusát. Az új területi dimenzió létrejöttében az intézmények és a kompetenciák átfedik egymást, a képviselői módszerei átalakulnak, s a hangsúly a szubnacionális politikai terek, tevékenységi területek és párbeszéd szerepére helyeződik.

Az együttműködés keretei a formálódó Duna-stratégiában

Az EU partnerségen alapuló belső kohéziója megfelelő választ ad a globalizáció által elindított gazdasági és társadalmi folyamatok dinamikájára. Az új területi politikában a funkcionális makrorégiók megjelenésével a területi egységek (NUTS 2, NUTS 3) hagyományos közjogi-adminisztratív lehatárolása nem képes megfelelni a többszintű kormányzás kihívásainak, amelyet sokkal rugalmasabb, többszintű intézményi működés jellemez.¹³ A funkcionális makrorégió területi lehatárolása tehát másodlagos, azt sokkal inkább az egyes közpolitikákban betöltött együttműködés jellege és a funkcionális szempontok határozzák meg, amelyek lehetővé teszik az átfogó uniós politikák és a regionális kezdeményezések ötvözését.¹⁴

A makroregionális stratégiák hatékonyságának biztosításához elengedhetlenül fontos az integrált területi meg-

11 A Régiók Bizottságának fehér könyve a többszintű kormányzásról. CONST-IV-020. 80. plenáris ülés. CdR 89/2009 final, 17-18/06/2009. 6. o.

12 A Régiók Bizottságának fehér könyve a többszintű kormányzásról. CONST-IV-020. 80. plenáris ülés. CdR 89/2009 final, 17-18/06/2009. 7. o.

13 Fabrizio Barca: An Agenda for a reformed cohesion policy. A place-based approach to meeting European Union challenges and expectations Independent Report prepared at the request of Danuta Hübner, Commissioner for Regional Policy. April 2009. 56–58. o.; 91–99. o.

14 Dieringer Jürgen–Laukó Patrícia–Schneider Gábor: Új térségi perspektívák Közép-Európában? Görccso alatt az Európai Duna Régió Stratégia. Magyarországi Európa Társaság. *Műhelytanulmányok*. 2010. július. 2–3. o.

közelítés alkalmazása, a célkitűzések koordinációja, a gazdasági, a társadalmi és a földrajzi terek egybefonódása, amely tényleges rugalmassággal párosul a célok eléréséhez kitzűzött eszközök tekintetében. Az Európai Parlament szerint a Duna-régióra vonatkozó európai stratégia megfelelő eszközt jelent a területfejlesztésben az olyan, világosan meghatározott politikai területeken megvalósuló szorosabb együttműködés révén, ahol valamennyi kormányzati partner azonosította a valódi európai hozzáadott értéket, és arra hív fel, hogy ezt a stratégiát az európai területi együttműködés célkitűzésének részeként alakítsák ki.¹⁵

Az EU kohéziós politikájában a 2007 és 2013 közötti költségvetési időszakban az „európai területi együttműködés” önálló célkitűzés szintjére emelésével egyre hangsúlyosabb szerepet kap a horizontális dimenzió, s ezen belül a funkcionális makrorégiók, amelyek egységes keretet biztosítanak az interregionális, transznacionális és határ menti együttműködések hálózatainak összefogására. Az együttműködési formák sokfélesége a többszintű kormányzás alapvető jellegzetessége, melynek során az érdekelt felek kiválaszthatják, hogy milyen típusú együttműködési forma jelent kedvezőbb megoldást a Duna-makrorégió keretében kialakított határon átnyúló kapcsolataik fejlesztésére.

Az 1082/2006/EK rendelettel létrehozott európai területi társulás (*European territorial cooperation groupings*; a továbbiakban: EGTC)¹⁶ történelmi mér-

földkönek számít az EU-jogalkotásban, mivel az uniós jog hatálya alatt, egységes jogi személyiséggel rendelkező együttműködési formát biztosít valamennyi típusú (határ menti, transznacionális, interregionális) határon átnyúló együttműködés számára. Az EGTC számos előnnyel jár, jelentős európai hozzáadott értéket képvisel:

- az EGTC-rendelet az együttműködés székhelye szerinti állam joghatósága alatt, a határ mindkét oldalán közösen alkalmazandó jog, egyetlen közös intézmény létrehozását teszi lehetővé, ahol a tükörszervezetek egymás melletti működtetése kiküszöbölhető;
- nem szünteti meg, és nem korlátozza a korábban létrejött, sokkal részletesebb nemzetközi együttműködési szerződéseket és egyezményeket, így nem váltja fel a korábban kialakult intézményesült együttműködési formákat (eurorégió, munkaközösség), két- és többoldalú államközi és regionális megállapodások alapján működő kooperációkat;
- olyan rugalmas struktúrát hoz létre, amely az együttműködések által érintett tagállamok jogrendjébe illeszkedik;
- a gazdasági és társadalmi kohézió megerősítését célzó területi együttműködés lehetővé tételét és elősegítését célozza, egyszerűsíti az adminisztrációt és a pénzügyi ellenőrzést a területi együttműködés kapcsán.¹⁷

Az EGTC-k létrehozása körüli nehézségek ugyanakkor rávilágítanak az EU kül-

15 Az Európai Parlament állásfoglalása a Duna-régióra vonatkozó európai stratégiáról. P7_TA-PROV (2010)0008 21/1/2010. 2. pont.

16 Az Európai Parlament és a Tanács 1082/2006/EK rendelete az európai területi együttműködési csoportosulásról HL L 210 7/31/2006.

17 Lásd bővebben: Fejes Zsuzsanna: A határon átnyúló együttműködések jogi és közigazgatási feltételei. Különös tekintettel a magyar határrégiókra. PhD értekezés. Kézirat. Szeged, 2010. 100–117. o.

ső határain túl jelentkező közös problémára: azon tagállamok esetében, amelyek nem EU-tagállamokkal határosak, de azokkal folytatnak együttműködést, a rendelet közvetlenül nem alkalmazható. Az EGTC létrehozásából tehát harmadik országok ki vannak zárva, miközben a harmadik országok jogalanyai bevonhatók az EGTC-be. Ennek feltétele, hogy az EGTC-ben legyen legalább két EU-tagállamból származó résztvevő, valamint a harmadik ország jogszabályai, vagy a tagállamok és harmadik országok közötti megállapodások erre lehetőséget adjanak.¹⁸

Horvátország esetében nem bonyolult a helyzet, tekintettel arra, hogy a csatlakozási tárgyalások során, a jogharmonizációs folyamat keretében folyamatosan veszi át a közösségi joganyagot. Így könnyebb kialakítani az EGTC alkalmazásához szükséges, a közösségi rendelettel összhangban álló horvát nemzeti jogszabályt. Ezt a folyamatot sürgeti az az elvárás is, hogy Magyarország, Szlovénia és Ausztria a közös együttműködési területeken mielőbb élhessenek az EGTC keretében alkalmazható uniós pályázati lehetőségekkel. A továbbiakban fontos kérdés lesz, hogy miként kapcsolható be például Ukrajna vagy Szerbia mint nem EU-tagállam az uniós tagok által kezdeményezett EGTC-jellegű együttműködésbe.

A magyar EU-elnökség prioritásai és a Duna-stratégia

A 2011. évi magyar EU-elnökség politikai napirendjét az emberi tényező köré kívánja építeni, négy fő témakörre össz-

pontosítva (növekedés és foglalkoztatás az európai szociális modell megőrzéséért; erősebb Európa; polgárbarát unió; bővítés és szomszédságpolitika). A Duna-stratégia az „erősebb Európa” prioritásban kap helyet. Hozzá kell járulnia a Duna makroregionális térség gazdasági megerősítéséhez és fejlesztéséhez a regionális és kohéziós szempontok figyelembevételével. A gazdasági, társadalmi és területi kohézió céljainak elérése érdekében fokozni kell a területi együttműködést, amelyhez legalkalmasabb formának az európai területi társulások bizonyulnak.

A 2011. év kiemelkedő lesz az európai területi társulások szabályozásának szempontjából. Az EGTC szervezetének létrehozása és hatékony működése érdekében, az átláthatóság és a jogbiztonság követelményének megfelelően 2011. augusztus 1-jéig a Bizottságnak jelentést kell készítenie a közösségi rendelet tagállamokban tapasztalt alkalmazásáról. Magyarország abban érdekelt, hogy az elnökség során felhívja a figyelmet az EGTC szerepére és jelentőségére, valamint megfogalmazzuk azokat a magyar érdekeket, amelyek a rendelet felülvizsgálatához, esetleges módosításához szükségesek. Az EGTC olyan jogi eszköz, amely elősegíti a már meglévő vagy formálódó együttműködések intézményesítését, jogi keretekbe öntését, valamint növeli azok forrásszerző képességét. Mindez befolyásolhatja a kohéziós politika 2013 utáni kereteinek kialakítását, különösen az európai területi együttműködési célkitűzés terén, valamint beilleszthető az Európa2020 prioritásai közé.

¹⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 1082/2006/EK rendelete az európai területi együttműködési csoportosulásról HL L 210 7/31/2006. Preambulum (16) bekezdés.

A polgárbarát unió az alapjogi kérdéseket, a kulturális sokszínűség megőrzését foglalja magában. A Duna mentén fellelhető kulturális sokszínűség támogatásával, a kultúrák együttélésének ösztönzésével számos jövőbeli konfliktus és feszültség elkerülhető. A polgárközeli Európa megteremtésének fontos, a mindennapi életben is érzékelhető, a szabad mozgás joga gyakorlásának szempontjából megtapasztalható részeként jelképes nemzetpolitikai jelentőséggel bírna, ha a magyar EU-elnökség alatt történne meg a schengeni övezet újabb bővítése, Magyarország és Románia között a határelenőrzés megszüntetése.

A magyar EU-elnökség célja a bővítési folyamat továbbvitele és a nyugat-balkáni térség integrációs perspektívájának előmozdítása, különös tekintettel a Horvátországgal folyamatban levő tárgyalások lezárása 2011. első felében. A Duna-stratégia alkalmas eszköznek bizonyulhat a közép-európai együttműködés erősítésére, a jószomszédi kapcsolatok ápolására, a térségben megjelenő érdekek hatékonyabb összefogására. További cél a szomszédságpolitika keleti dimenziójának megerősítése, amelynek keretében 2011 májusában rendezik meg a második Keleti Partnerség csúcstalálkozót. A regionális és a helyi szint hatékony együttműködése által fenntartandó európai szomszédságpolitika regionális megközelítésén belül (földközi-tengeri dimenzió, keleti partnerség, fekete-tengeri szinergia, északi dimenzió), valamint az európai nagyszomszédsági politikán (a legkülső régi-

ókkal foglalkozó dimenzió) belül is léteznek példák, amelyek igazolják a többszintű kormányzás helytállóságát.¹⁹

Következtetések

Összefoglalóan megállapítható, hogy a Duna-stratégia gyakorlati megvalósítása integrált megközelítést igényel: vertikálisan a különböző kormányzási szintek közötti hatékonyabb koordinációt, horizontálisan az ágazati politikák egységes végrehajtását teszi szükségessé az egyes résztvevők és érdekelteltek részéről, amelyet csak a többszintű kormányzás elvének elfogadása és gyakorlati adaptálása biztosíthat.

A Duna-stratégia előkészítésének fázisában érvényesülő többszintű kormányzás jó példája a Bizottság által kezdeményezett konzultációs folyamat, amely a stratégia egész tervezési folyamatában, az akciótervek kidolgozása során – majd a programok végrehajtása és ellenőrzése alatt is – az érdekelt gazdasági és társadalmi szereplők bevonására épül. Ennek keretében lehetőség nyílik arra, hogy a jó gyakorlatok (*best practices*) beépüljenek a stratégia megvalósításába, tényleges megoldási javaslatok szülessenek az együttműködést akadályozó jogi, adminisztratív, pénzügyi és egyéb technikai problémák elkerülésére.

A többszintű kormányzást érintő legkomolyabb fenntartások azzal kapcsolatosak, hogy megvan-e a gondolkodásmód és az eljárások továbbfejlesztésére irányuló politi-

19 Ennek megfelelően a Mediterrán Unió kormányzásába integrált helyi és regionális önkormányzatok euromediterrán közgyűlése (ARLEM), az Európai Bizottság által a Keleti Partnerség tekintetében javasolt Kelet-Európai és Dél-Kaukázusi Helyi és Regionális Közgyűlés, vagy akár a Régiók Bizottsága által említett Északi Dimenzió Területi Állandó Fórum operatív és integrált dinamikát hozhatnak a szomszédsági politikába. Forrás: A Régiók Bizottsága fehér könyve a többszintű kormányzásról. CONST-IV-020. 80. plenáris ülés. CdR 89/2009 final, 17-18/06/2009. 13. o.

kai akarat, amely mind európai, mind nemzeti szinten újfajta tudatosságot igényel. A jó többszintű kormányzás feltételeit tehát maguk a tagállamok hordozzák. Annak elenére, hogy Európában egyértelmű tendencia tapasztalható az egyenlőtlen, de legalább általános decentralizációs folyamat irányába, a megosztott kormányzáshoz még nem adott valamennyi feltétel. A közösségi szinten ajánlott konzultációs, koordinációs, együttműködési és értékelési elveket és mechanizmusokat elsősorban a tagállamokban kell alkalmazni, így nemzeti szinten kellene megteremteni a helyi és a regionális önkormányzatoknak az európai politikai koordinációban való részvételét.²⁰

A governance-modell megvalósítása a hatékonyság és a legitimitás hiányára nyújt választ, miközben kiszélesíti a formális procedúrákat és megteremti az informális megegyezéseket, politikai alkuk sajátos rendszerét. A társadalomtudományi elemzések ugyanakkor rámutatnak a nem hagyományos, nem képviselői típusú új governance-formációk veszélyeire:

- a formális szabályok kétségbe vonhatók a tárgyalásra és az érintettek bevonására történő hivatkozással;
- az érdekek nem rögzítettek, hanem korlátlanul szaporíthatók;
- kiiktatják a végső döntéshozót, és a döntéshozatal helyét átveszi a konszenzuskeresés folyamata;
- a folyamat lelassul, a mindenkinek tetsző, „puha” megoldás csökkenti a hatékonyságot;
- a folyamatban részt vevő önjelölt stakeholderek mögül hiányzik a demokratikus legitimitáció.²¹

Ezek a negatív jelenségek főként a közép- és kelet-európai térségben mutathatók ki, ahol a jogrendszerek harmonizációja akadálymentesen halad előre, miközben az adminisztratív rendszerek harmonizációja lassú, az integrált megközelítés és a többszintű kormányzás eszközei és intézményei gyakran bizalom hiányában akadoznak.

A gazdasági, társadalmi és területi kohézió céljainak elérése érdekében fokozni kell a területi együttműködést például a szomszédságpolitika regionális dimenziója, az előcsatlakozási stratégia vagy a decentralizált együttműködés keretében. Az EGTC lehetőséget biztosít a harmadik országok területi egységeivel való kapcsolatra az EU szomszédságpolitikájának jegyében az európai regionális stratégiák keretében – az Unió a földközi-tengeri térségért vagy a Keleti Partnerség –, illetve az európai infrastruktúrára vonatkozó nagyszabású projektek (például a TEN-T/TEN-E hálózatok) vonatkozásában.²²

A balti-tengeri stratégia tapasztalatai, a Duna-stratégia elindítása nyomán levont tanulságok létfontosságúak lesznek a jövőben e makrorégiók létjogosultságának megállapítására az európai kormányzás, a területi együttműködés fejlesztése és a területi kohézió célkitűzése tekintetében.

20 A Régiók Bizottsága fehér könyve a többszintű kormányzásról. CONST-IV-020. 80. plenáris ülés. CdR 89/2009 final, 17-18/06/2009. 7. o.

21 Boda Zsolt: A kormányzás jelentésváltozása a globalizáció korában. Politológus Vándorgyűlés, 2006. Forrás: http://politologia.ektf.hu/polvgy2006/eloadasok/boda_zsolt.doc. (Letöltés: 2010. november 30.)

22 Régiók Bizottsága konzultációs jelentése – a Régiók Bizottsága többszintű kormányzásról szóló fehér könyve. Európa partnerségben történő építése. CdR 25/2010. 17–19. o.